W Imię Allaha, Miłosiernego, Litościwego

SPOSOBY PROROKA ﷺ NA POPRAWANIE LUDZKICH BŁĘDÓW

Autor: **Szejch Muhammad Salih al-Munajjid**
Tytuł oryginału: الأساليب النبوية في معالجة الأخطاء
Źródło: www.islam-qa.com
Przekład: Iman (cati_pl@yahoo.com)

SPIS TREŚCI:

WSTĘP

W Imię Allaha, Najbardziej Miłosiernego, Najlitościwszego. Wszelka chwała Allahowi, Panu Światów, Władcy Dnia Sądu, Bogu pierwszych i ostatnich, Podtrzymującemu niebiosa i ziemię; i pokój i błogosławieństwa niech będą z Jego prawowiernym Prorokiem, nauczycielem ludzkości, wysłanym jako miłosierdzie dla światów.

Nauczanie ludzi jest jednym z najlepszych czynów, którego korzyści obejmują innych. Taki jest udział nawołujących i nauczycieli w spuściźnie Proroków i Wysłanników. „Allah i anioły, a nawet mrówka w mrowisku i wieloryb w morzu, będą modlić się za tego, kto naucza ludzi dróg dobra".[1] Istnieją różne rodzaje i sposoby nauczania, wykorzystujące różne środki i metody, a jednym z nich jest poprawianie błędów. Poprawianie błędów jest częścią wychowania; są one jak nierozłączne bliźnięta.

Radzenie sobie z błędami oraz poprawianie ich są również częścią szczerości w religii (*nasiha*), stanowiącej obowiązek wszystkich muzułmanów. Jej związek z ideą nakazywania dobra i zakazywania zła, które również należą do obowiązków, jest oczywisty (lecz należy tutaj zwrócić uwagę, że zakres błędów jest szerszy niż zakres zła (*munkar*), więc błąd może być złem jako takim lub nie).

Poprawianie błędów stanowiło również część Objawienia i metodologii Koranu. Koran dostarczył nakazów i zakazów, aprobat, potępień i poprawy błędów – nawet tych ze strony Proroka ﷺ. Zawiera zatem upomnienia oraz wskazane błędy, na przykład (interpretacja znaczenia):

> *{(Prorok) zmarszczył brwi i się odwrócił, gdyż przyszedł do niego niewidomy. I skąd możesz wiedzieć, być może on się oczyści i otrzyma napomnienie, a to napomnienie przyniesie mu korzyść. Kiedy chodzi o tego, kto czuje się niezależny (samowystarczalny), jemu poświęcasz uwagę. Jakie ma to znaczenie dla ciebie,, jeśli on się nie oczyszcza? Lecz temu, który przychodzi do ciebie biegnąc, przepełniony bojaźnią, nie zwracasz na niego uwagi.} [Koran, 80:1-10]*

> *{I (wspomnij Muhammadzie) jak powiedziałeś do tego, którego Allah obdarzył Swą łaską (Zajda bin Haris) i któremu ty okazałeś dobroć: „Zatrzymaj dla siebie twą żonę i bój się Allaha". I skryłeś w sobie to, co ujawni(ł) Allah, w obawie przed ludźmi, podczas gdy Allah bardziej zasługuje na to, by się Go obawiać.} [Koran, 33:37]*

> *{Nie do ciebie (Muhammadzie) należy decyzja; czy On zwróci się ku nim w łasce, czy ich ukarze; zaprawdę oni są az-zalimun (politeistami, złoczyńcami)} [Koran, 3:128]*

Koran został również objawiony, by poprawić błędy niektórych Towarzyszy w pewnych sytuacjach. Kiedy Hatib ibn Abi Balta ﷺ popełnił błąd, pisząc do niewiernych spośród Kurajszytów i informując ich o kierunku, w którym udawał się Prorok ﷺ w kampanii wojennej przeciwko nim, Allah objawił słowa (interpretacja znaczenia):

> *{O wy, którzy wierzycie! Nie bierzcie sobie za przyjaciela Moich wrogów i waszych wrogów, okazując im przyjaźń, kiedy oni nie wierzą w prawdę, która przyszła do was. Wygnali Wysłannika i was samych (z waszej ziemi rodzinnej), gdyż wierzycie w Allaha, waszego Pana. Skoro wyszliście, by walczyć na Mojej Drodze i szukać Mego zadowolenia (to nie bierzcie ich za waszych przyjaciół). Okazujecie im skrycie przyjaźń, podczas gdy Ja jestem Wszechświadom tego, co ukrywacie i co ujawniacie. I ten spośród was (muzułmanów), kto tak czyni, zbłądził z Drogi Prostej.} [Koran, 60:1]*

[1] at-Tirmizi, *„Sunan al-Tirmizi"*, wyd. Ahmad Szakir, nr 2685. Abu Isa powiedział, że hadis ten jest autentyczny, dobry, dziwny (*sahih gharib hasan*).

Odnośnie błędu, jaki popełnili łucznicy w bitwie Uhud, opuszczając swe stanowiska, na których Prorok ﷺ kazał im pozostać, Allah objawił słowa (interpretacja znaczenia):

{...aż upadliście na duchu i zaczęliście się sprzeczać i podnieśliście bunt po tym, jak On pokazał wam to, co kochacie (łupy). Pośród was są tacy, którzy pragną tego świata i pośród was są tacy, którzy pragną Życia Przyszłego.} [Koran, 3:152]

Kiedy Prorok ﷺ postanowił oddalić się od swoich żon w celu przywołania ich do porządku, a ludzie rozpowszechnili pogłoskę, że rozwiódł się z nimi, Allah objawił (interpretacja znaczenia):

{A kiedy dochodzi do nich jakaś sprawa (wieść) uspokajająca lub budząca obawy, oni ją rozpowszechniają. A gdyby przedstawili ją Wysłannikowi lub tym spośród nich, którzy mają władzę, wówczas poznaliby ją ci, którzy potrafią zbadać ją do głębi.} [Koran, 4:83]

Kiedy pewni muzułmanie nie podjęli emigracji z Mekki do Medyny bez żadnej uzasadnionej przyczyny, Allah objawił (interpretacja znaczenia):

{Zaprawdę, kiedy aniołowie zabierają dusze tych, którzy sami wyrządzili sobie niesprawiedliwość, mówią: „W jakim stanie byliście?". Oni powiedzą: „Byliśmy uciśnionymi na ziemi". One (anioły) mówią: „Czyż ziemia Allaha nie była dość rozległa, żebyście mogli na niej wywędrować?".} [Koran, 4:97]

Kiedy pewni Towarzysze dali wiarę i zaczęli powtarzać pogłoski hipokrytów oskarżające Aiszę o coś, czemu była niewinna, Allah objawił werset odnośnie tego kłamstwa (interpretacja znaczenia):

{A gdyby nie łaska Allaha nad wami i Jego miłosierdzie w tym świecie i Życiu Przyszłym, to dotknęłaby was kara bolesna za to, o czym powiadomiliście. Kiedy braliście na języki i mówiliście waszymi ustami coś, o czym nie posiadacie wiedzy i sądzicie, że to drobnostka, kiedy dla Allaha to rzecz ogromna.} [Koran, 24:14-15]

Następnie Allah powiedział (interpretacja znaczenia):

{Dlaczego, kiedy to usłyszeliście, nie powiedzieliście: „Nie powinniśmy o tym mówić. Tobie niech będzie chwała (Allahu), to jest wielkie oszczerstwo". Allah przestrzega was, abyście nigdy nie powrócili do czegoś podobnego, jeśli jesteście wierzący.} [Koran, 24:16-17]

Kiedy pewni Towarzysze pokłócili się w obecności Proroka ﷺ i podnieśli głosy, Allah objawił (interpretacja znaczenia):

{O wy, którzy wierzycie! Nie wysuwajcie się naprzód przed Allaha i Jego Wysłannika i bójcie się Allaha. Zaprawdę, Allah jest Wszechsłyszący, Wszechwiedzący. O wy, którzy wierzycie! Nie podnoście waszych głosów ponad głos Proroka ani nie zwracajcie się do niego głosem podniesionym, jak to czynicie między sobą, aby nie stały się daremne wasze uczynki, kiedy nie jesteście świadomi.} [Koran, 49:1-2]

Kiedy karawana przybyła w czasie piątkowego kazania, a grupa ludzi opuściła kazanie i rozeszła się, by włączyć się do handlu, Allah objawił słowa (interpretacja znaczenia):

> *{Lecz kiedy widzą jakiś handel lub zabawę, to śpieszą ku nim i pozostawiają ciebie (Muhammadzie) stojącego. Powiedz: „To, co posiada Allah, lepsze jest niż jakakolwiek zabawa czy handel. I Allah jest najlepszym z zaopatrujących".} [Koran, 62:11]*

Wiele innych przykładów również wskazuje na znaczenie korygowania błędów i nieprzemilczania ich. Prorok ﷺ, w postępowaniu zgodnie z zasadą potępiania zła i poprawiania błędów, został poprowadzony przez Światło jego Pana, nie idąc na żadne ustępstwa. Z pewnych przekazów uczeni (oby Allah się nad nimi zmiłował) wyprowadzili zasadę: nie jest dozwolonym Prorokowi opóźniać głośne wypowiedzenie się i wyjaśnienie błędów w odpowiednim czasie.

Rozumienie metodologii Proroka w radzeniu sobie z ludzkimi błędami, z którymi się spotykał, ma ogromne znaczenie, ponieważ został on ﷺ poprowadzony przez swego Pana, a jego słowa i czyny były poparte Objawieniem (*Łahi*) oraz potwierdzone lub poprawione, jeśli zaszła taka potrzeba. Jego sposoby są mądrzejsze i skuteczniejsze, a stosowanie jego podejścia jest najlepszą drogą, aby ludzie pozytywnie na nie zareagowali. Jeśli osoba, która prowadzi i naucza innych, przyjmie te metody i podejście, jej wysiłki zostaną zwieńczone sukcesem. Stosowanie się do nich implikuje również podążanie śladami Proroka ﷺ, jako że on jest dla nas najlepszym przykładem i to on poprowadzi nas do wielkiej nagrody Allaha, jeśli nasza intencja będzie szczera.

Znajomość metod Proroka ﷺ odsłania porażkę metodologii stworzonej przez człowieka – stosowanej na całym świecie – i udowadnia jej zwolennikom ich niepowodzenie. Duża jej część jest jasną dewiacją opartą o zepsute teorie, jak absolutna wolność, lub wywodzi się z fałszywej spuścizny, jak ślepe naśladowanie ojca i dziada.

Należy zwrócić uwagę, iż praktyczne zastosowanie tej metodologii w rzeczywistości zależy w wielkim stopniu od ***idżtihadu*** (zdolności przeanalizowania sytuacji i określenia najlepszego podejścia, rozwiązania). To pociąga za sobą dobór najlepszych metod do konkretnej sytuacji. Ten, kto rozumie naturę ludzką, będzie w stanie odnotować podobieństwa między rzeczywistością a sytuacjami opisanymi w tekstach, dlatego będzie mógł wybrać najodpowiedniejszy sposób spośród metod Proroka ﷺ.

Książka ta jest próbą przeanalizowania sposobów Proroka ﷺ w radzeniu sobie z błędami, jakie popełniają ludzie z różnych środowisk, spośród tych, którzy żyli z nim i z którymi obcował. Proszę Allaha, by książka ta odniosła powodzenie i była wolna od błędów, by poprzez nią obdarzył korzyścią muzułmanów i mnie, gdyż to On nadzoruje wszystkie rzeczy, On jest w stanie to uczynić i On jest Przewodnikiem ku Drodze Prostej.

NA CO NALEŻY ZWRÓCIĆ UWAGĘ, MAJĄC DO CZYNIENIA Z BŁĘDAMI LUDZI

Zanim zagłębimy się w naszą dyskusję, powinniśmy zwrócić uwagę na pewne kwestie i okoliczności, które należy mieć na uwadze, kiedy mamy do czynienia z błędami innych i korygujemy je.

Szczerość wobec Allaha

Kiedy poprawiamy błędy innych, rzeczą najistotniejszą jest, by intencją człowieka było zadowolenie Allaha, a nie demonstracja wyższości, danie upustu gniewowi lub chęć zaimponowania innym.

At-Tirmizi (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał od Szufajja al-Asbahi, że ten przybył do Medyny i zobaczył mężczyznę otoczonego ludźmi. Zapytał: „Kto to jest?". Odpowiedzieli: „Abu Hurajra". [Szufajj powiedział:] „Zbliżyłem się zatem i usiadłem naprzeciw niego. Mówił do ludzi, a kiedy skończył i oni odeszli, powiedziałem do niego: „Proszę cię na Allaha, przekaż mi hadis, który zasłyszałeś od Wysłannika Allaha ﷺ i w pełni zrozumiałeś". Abu Hurajra powiedział: „Uczynię tak, opowiem ci hadis, jaki zasłyszałem od Wysłannika Allaha ﷺ i zrozumiałem w pełni". Następnie Abu Hurajra zaczął ciężko oddychać i pozostał w tym stanie, aż wrócił do siebie, a następnie powiedział: „Opowiem ci hadis, który Wysłannik Allaha ﷺ powiedział mi w tym domu, kiedy nie było nikogo poza mną i nim". Wtedy Abu Hurajra znów zacząć ciężko sapać, potem wrócił do siebie, otarł twarz i powiedział: „Opowiem ci hadis, który Wysłannik Allaha ﷺ powiedział mi w tym domu, kiedy nie było nikogo, poza mną i nim". Potem zaczął znów ciężko oddychać, wrócił do siebie, przetarł twarz i powiedział: „Opowiem ci hadis, który Wysłannik Allaha ﷺ powiedział mi w tym domu, kiedy nie było nikogo, poza mną i nim". Potem Abu Hurajra zaczął bardzo ciężko oddychać i jego głowa pochyliła się naprzód, a ja podtrzymałem go na moim ramieniu przez dłuższy czas, potem wrócił do siebie i powiedział: „Wysłannik Allaha ﷺ powiedział mi: „Kiedy nadejdzie Dzień Sądu, Allah zstąpi, by sądzić między ludźmi. A każdy naród będzie klęczeć na znak poddania. Pierwszymi wywołanymi będą: człowiek, który nauczył się na pamięć Koranu, człowiek, który został zabity na Drodze Allaha oraz człowiek, który posiadał wielkie bogactwo. Allah powie do recytatora (Koranu): „Czyż nie nauczyłem cię tego, co objawiłem Memu Wysłannikowi?". On powie: „Oczywiście, mój Panie". Allah powie: „Co zrobiłeś z tym, czego się nauczono?". On powie: „Nie spałem w nocy ani za dnia (by to recytować)". Allah powie: „Skłamałeś" i anioły powiedzą: „Skłamałeś". Allah rzeknie: „Chciałeś jedynie, by mówiono, że taki a taki jest recytatorem i tak powiedziano". Ten, który posiadał wielki majątek zostanie przyprowadzony i Allah powie do niego: „Czyż nie obdarzyłem cię hojnie, tak że nie potrzebowałeś nikogo?". On powie: „Oczywiście, o Panie". Allah rzeknie: „Co zrobiłeś z tym, co ci dałem?". On powie: „Dawałem je moim bliskim oraz jako jałmużnę". Allah powie: „Skłamałeś" i anioły powiedzą: „Skłamałeś". Allah rzeknie: „Chciałeś jedynie, by powiedziano, że taki a taki jest hojny i zostało powiedziane". Następnie przyprowadzony zostanie ten, który został zabity na Drodze Allaha i Allah powie do niego: „Za co cię zabito?". On powie: „Nakazano mi walczyć w dżihadzie dla Twojej sprawy i walczyłem aż mnie zabito". Allah rzeknie: „Skłamałeś" i anioły powiedzą: „Skłamałeś". Allah powie: „Jedynie chciałeś, by powiedziano, że taki a taki był odważny i zostało powiedziane"". Wtedy Wysłannik Allaha ﷺ uderzył mnie po kolanach i powiedział: „Abu Hurajra, ci trzej to pierwsi ludzie, dla których Ogień będzie rozgrzewany w Dniu Zmartwychwstania"""".[2]

Jeśli intencja osoby dającej radę jest szczera, zasłuży sobie na nagrodę, a jej rada zostanie przyjęta i zastosowana, za pozwoleniem Allaha.

Popełnianie błędów jest częścią ludzkiej natury

Prorok ﷺ powiedział: „Każdy Syn Adama popełnia błędy, a najlepszymi z tych, którzy popełniają błędy są ci, którzy się nawracają (żałują za nie)".[3]

Mając ten fakt na uwadze, będziemy w stanie spojrzeć na sprawę w szerszym, właściwym kontekście. Dlatego nauczyciel nie powinien oczekiwać, że ludzie są doskonali i niezawodni lub sądzić ich według tego, jakimi on uważa, że powinni być, a następnie - jeśli popełnią wielki błąd lub wielokrotnie się mylą - uznać, że zawiedli. Powinien traktować ich z dozą realizmu, opierając się na znajomości ludzkiej natury, która podlega ignorancji, niedbalstwu, niedociągnięciom, zachciankom, pragnieniom i zapominalstwu.

Rozumienie tego ustrzeże nauczyciela przed doznaniem szoku w obliczu błędów nieoczekiwanego rodzaju, co z kolei mogłoby go poprowadzić do zareagowania w nieodpowiedni sposób. To przypomni ludziom czyniącym *dałah*[4] oraz nauczycielom, którzy usilnie dążą do nakazywania tego, co

[2] *„Sunan al-Tirmizi"*, nr 2382, wyd. Szakir. Abu Isa powiedział: „To jest hadis dziwny, dobry (*gharib hasan*)".
[3] al-Tirmizi, nr 2499; przekazał również Ibn Madża, który zrelacjonował tę wersję w *„Al-Sunan"*, wyd. Abd al-Baqi, nr 4251
[4] *dałah* - nawracanie, wzywanie do islamu niemuzułmanów, jak również do poprawy w islamie – muzułmanów; przyp. tłum.

dobre i zabraniania tego, co złe, że oni również są istotami ludzkimi, które mogą popełnić ten sam błąd, stąd powinni obchodzić się z nim na zasadzie porównania, a nie surowości, albowiem głównym celem jest reformacja, nie kara.

Aczkolwiek nie oznacza to, że powinniśmy pozostawić samym sobie ludzi popełniających błędy lub szukać wymówek dla tych, którzy grzeszą, mówiąc, że są tylko ludźmi lub że są jeszcze młodzi, lub że współczesne czasy pełne są pokus, itd. Musimy potępiać złe czyny i żądać od ludzi wyjaśnień, aczkolwiek musimy jednocześnie oceniać ich uczynki zgodnie z islamem.

Mówienie, że ktoś się myli powinno być oparte o dowody szarijatu i właściwe rozumienie, nie o niewiedzę lub fakt, że akurat komuś to się nie podoba

Muhammad ibn al-Munkadir przekazał, że Dżabir modlił się, mając na sobie jedynie związany z tyłu *izar*[5] (powodem tego było, że nie mieli spodni, a *izar* nosili zawiązany z tyłu, gdyż lepiej ich zakrywał podczas *ruku* - skłonu i *sudżud* - pokłonu[6]), a reszta jego ubrań wisiała na haczyku. Ktoś powiedział do niego: „Czy modlisz się w jednym odzieniu?". On powiedział: „Zrobiłem to jedynie po to, aby zobaczyła mnie jakaś głupia osoba jak ty. Kto z nas posiadał dwa ubrania w czasach Wysłannika Allaha ﷺ?".[7] Ibn Hadżar (oby Allah się nad nim zmiłował) powiedział: „Słowo 'głupi' oznacza tutaj 'ignorant'... Celem było wyjaśnienie, że dozwolonym jest modlić się, mając na sobie jedynie jedną część garderoby, mimo iż lepiej jest modlić się w dwóch. To tak, jakby powiedział: „Zrobiłem to celowo, aby pokazać, że jest to dozwolone i aby ten, kto nie wie, mógł mnie w tym naśladować lub zganić mnie, a wtedy mógłbym go nauczyć, że to jest dozwolone". Jego tak ostra odpowiedź spowodowana był tym, iż chciał ich nauczyć, że nie powinno się ganić uczonych oraz zachęcić ich, by sami badali sprawy szarijatu".[8]

Im poważniejszy błąd, tym większy wysiłek należy podjąć w celu poprawienia go

Starania podejmowane w celu skorygowania błędów związanych z *aqidą*[9] powinny być większe, niż, na przykład, te podjęte przy błędach związanych z etykietą. Prorok ﷺ w sposób szczególny martwił się o poprawianie błędów związanych z szirkiem (politeizmem) i wszelkimi jego przejawami, ponieważ była to rzecz najistotniejsza. Oto przykłady:

Al-Mughira ibn Szuba powiedział: „W dniu, kiedy zmarł Ibrahim (syn Proroka), nastało zaćmienie słońca i ludzie powiedzieli: „To zaćmienie to z powodu śmierci Ibrahima". Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Słońce i księżyc to dwa znaki Allaha, ich zaćmienie nie następuje na śmierć czy narodziny kogokolwiek. Jeśli ujrzycie je (zaćmione), wzywajcie Allaha i módlcie się do Niego, aż zaćmienie przeminie""".[10]

Abu Łaqid al-Lajsi przekazał, że kiedy Wysłannik Allaha ﷺ wyruszył do Hunajn, przeszedł obok drzewa należącego do politeistów zwanego *Zat Anuat*, na którym zwykli byli oni wieszać swą broń. Oni (Towarzysze Proroka – przyp.tłum.) powiedzieli: „Wysłanniku Allaha, uczyń dla nas taki *Zat Anuat*, jak oni mają". Prorok ﷺ powiedział: „*Subhanallah* (Chwała Allahowi)! To jest jak to, co powiedział lud Mojżesza: „Zrób dla nas boga, tak jak oni mają bogów". Na Tego, w Czyjej Dłoni jest moja dusza, pójdziecie drogą tych, którzy przyszli przed wami".[11]

---

5 *izar* - typ prześcieradła zakładany na dolną część ciała, obwiązany wokół pasa; przyp. tłum.
6 *„Fath al-Bari"*, wyd. al-Salafijjah, 1/46
7 al-Buchari, *„Al-Fath"*, nr 352
8 *„Al-Fath"*, 1/467
9 *aqida* – to, co wiąże i jest zakorzenione w sercu; zasady i szczegóły wiary w islamie; przyp. tłum.
10 al-Buchari, *„Al-Fath"*, 1061
11 al-Tirmizi, nr 2180. Powiedział on: „To jest autentyczny, dobry (*sahih hasan*) hadis".

Według innego przekazu od Abu Łaqida, wyruszyli oni z Wysłannikiem Allaha z Mekki do Hunajn. On (Abu Łaqid) powiedział: „Niewierzący mieli drzewo lotosu, przy którym się zatrzymywali i na którym zwykli wieszać broń; zwane było *Zat Anuat*. Minęliśmy wielkie, zielone drzewo lotosu i powiedzieliśmy: „Wysłanniku Allaha, zrób z niego dla nas *Zat Anuat*". Wysłannik Allaha ﷺ rzekł: „Na Tego, w Czyjej Dłoni jest moja dusza, powiedzieliście to, co powiedział lud Mojżesza do niego: „Zrób dla nas boga, tak jak oni mają bogów", a on (Mojżesz) rzekł: „Zaprawdę, jesteście ludźmi pozbawionymi wiedzy". To jest to samo i podążycie drogą ludzi, którzy przyszli przed wami, ślad w ślad"".[12]

Zajd ibn Chalid al-Dżuhani powiedział: „Wysłannik Allaha ﷺ prowadził nas w modlitwie subh w al-Hudajbija, po tym jak w nocy spadł deszcz. Kiedy skończyliśmy, odwrócił się do ludzi i powiedział: „Wiecie, co mówi wasz Pan?". Oni powiedzieli: „Allah i Jego Wysłannik wiedzą najlepiej". On rzekł: „Tego ranka, jeden z Moich sług uwierzył we Mnie, a inny odstąpił od wiary. Jeśli chodzi o tego, który powiedział: „Dano nam deszcz przez łaskę i miłosierdzie Allaha" - ten wierzy we Mnie i nie wierzy w gwiazdy; a ten, który powiedział: „Dano nam deszcz przez taką a taką gwiazdę" – on nie wierzy we Mnie, lecz wierzy w gwiazdy"".[13]

Ibn Abbas przekazał, że pewien człowiek powiedział: „Wysłanniku Allaha, cokolwiek zechce Allah i ty". On odparł: „Czy przyrównujesz mnie do Allaha?". [Zamiast tego powiedz:] „Co Allah Jedyny zechce".[14]

Ibn Umar (oby Allah był zadowolony z obydwu) przekazał, że dogonił Umara ibn al-Chattab, który był z grupą ludzi i przysięgał na swego ojca. Wysłannik Allaha ﷺ wezwał ich i powiedział, że Allah zabronił im przysięgać na ich przodków; ten, kto chciał złożyć przysięgę powinien przysiąc na Allaha lub milczeć.[15]

Uwaga: Imam Ahmad przekazał w *„Musnad"*: Łaki powiedział nam, że al-Amasz przekazał od Sada ibn Ubajda słowa: „Siedziałem w kole z Ibn Umarem, a on usłyszał człowieka w innym kółku, który powiedział: „Nie, na mojego ojca". Zatem Ibn Umar rzucił w niego kamykami i powiedział: „Tak przysięgał Umar i Prorok ﷺ zabronił mu tego robić i powiedział, że to jest szirk"".[16]

Abu Szurajh Hani ibn Jazid powiedział: „Do Proroka ﷺ przybyła delegacja i on usłyszał, jak nazywali jednego z nich Abd al-Hadżar (tzn. niewolnik/sługa kamienia). (Prorok) zapytał go: „Jak masz na imię?". On odparł: „Abdul-Hadżar". Wysłannik Allaha ﷺ rzekł: „Nie, jesteś Abd Allah (tzn. niewolnik/sługa Allaha)"".[17]

Należy wziąć pod uwagę pozycję osoby, która stara się poprawić błąd

Rada niektórych osób może zostać łatwiej przyjęta niż rada innych, ponieważ posiadają one pewien status, którego inne są pozbawione lub, w przeciwieństwie do innych, posiadają pewien autorytet, władzę nad osobą, która popełniła błąd, na przykład, ojciec wobec dziecka, nauczyciel wobec ucznia lub wysoki urzędnik wobec osoby, którą poddaje inspekcji. Osoba starsza nie jest jak osoba młoda, krewny nie jest jak obcy, osoba posiadająca władzę nie jest jak ta bez władzy. Rozumienie tych różnic pozwoli reformatorowi spojrzeć na sprawę w szerszym kontekście i lepiej ją ocenić, by w ten sposób jego upomnienie lub poprawianie nie poprowadziły do większego zła. Pozycja osoby, która upomina oraz szacunek, jakim jest darzona przez tego, kto popełnił błąd, są niezwykle ważne przy ocenie siły napomnienia i przy decyzji - jak surowy lub łagodny powinien być jego ton. Możemy z tego wyciągnąć dwa wnioski:

[12] Ahmad, *„Al-Sunan"*, 5/218
[13] al-Buchari, *„Fath"*, nr 846
[14] Ahmad, *„Al-Musnad"*, 1/283
[15] al-Buchari, *„Fath"*, 6108
[16] *„Al-Fath al-Rabbani"*, 14/164
[17] al-Buchari, *„Al-Adab al-Mufrad"*, nr 813. Al-Albani powiedział w *„Sahih al-Adab al-Mufrad"*, że jest on autentyczny (*sahih*); nr 623

Po pierwsze, osoba, którą Allah obdarzył statusem lub autorytetem (władzą), powinna używać ich do nakazywania dobra i zakazywania zła oraz uczyć ludzi. Powinna rozumieć, iż ciąży na niej wielka odpowiedzialność, gdyż ludzie zaakceptują od niej – zazwyczaj - więcej niż od innych ludzi, więc może zdziałać na tym polu więcej niż inni.

Po drugie, ten, kto stara się nakazywać dobro i zakazywać zła, nie powinien źle oceniać sytuacji i przypisywać sobie wyższej pozycji niż posiada w rzeczywistości i zachowywać się tak, jakby posiadał cechy, których nie ma, ponieważ to jedynie odstręczy ludzi.

Prorok ﷺ maksymalnie wykorzystywał szanowną pozycję, jaką dał mu Allah, upominając i ucząc ludzi. Robił rzeczy, które nie byłyby stosowne dla innych osób, a oto przykłady:

Jaisz ibn Tihfah al-Ghiffari przekazał, że jego ojciec powiedział: „Byłem gościem Wysłannika Allaha ﷺ, jednym z biedaków, których ugościł. Wysłannik Allaha ﷺ wyszedł w nocy, aby sprawdzić, czy wszystko w porządku u swych gości i zobaczył, jak leżałem na brzuchu. Kopnął mnie i powiedział: „Nie leż tak; Allah nienawidzi leżenia w ten sposób"". Według innego przekazu: „Kopnął go i obudził, i powiedział: „Tak leżą ludzie Piekła"".[18]

Ten sposób upomnienia stosowny był dla Proroka ﷺ ze względu na jego pozycję i status, ale nie jest odpowiedni dla zwykłych ludzi. Nie byłoby w porządku, by ktokolwiek, kto chce upomnieć kogoś za spanie na brzuchu, kopał go w trakcie snu i budził, a następnie oczekiwał, że ten przyjmie jego radę i mu za to podziękuje. To samo odnosi się do uderzenia osoby popełniającej błąd lub rzucania w nią czymś jak kamyki czy coś takiego. Mimo iż niektórzy Salafowie tak robili, było to ze względu na ich szczególną rangę. Oto niektóre mówiące o tym historie:

Ad-Darimi (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał od Sulajmana ibn Jassar, że pewien mężczyzna zwany Sabigh przybył do Medyny i zaczął pytać o niejednoznaczne fragmenty Koranu. Umar posłał po niego i przygotował na niego kilka gałęzi palm daktylowych (by go nimi uderzyć).[Umar] zapytał go: „Kim jesteś?". On rzekł: „Jestem sługa Allaha, Sabigh". Umar wziął jedną gałąź palmy i uderzył go mówiąc: „Ja jestem sługa Allaha, Umar". Bił go, aż mężczyzna zaczął krwawić i powiedział: „O Książe Wiernych, wystarczy! [Idee, które] były w mojej głowie zniknęły!"[19]

Ibn Abi Lajla powiedział: „Huzajfa był w al-Madain i poprosił o coś do picia, a pewien magnat podał mu naczynie ze srebra. On rzucił nim (naczyniem) w niego i powiedział: „Nie rzuciłbym nim, ale powiedziałem mu, żeby tego nie robił (nie używał/podawał naczyń ze srebra – przyp. tłum) i nie zaniechał tego. Prorok ﷺ zabronił nam nosić jedwab i brokat oraz pić ze srebrnych i złotych naczyń. Powiedział on (Prorok): „One są dla nich w tym życiu, a dla was w Życiu Przyszłym"".[20]

Według innego przekazu, opisującego to samo zajście, Abd ar-Rahman ibn Abi Lajla powiedział: „Wyruszyłem z Huzajfą do jednej z tych ziem i on poprosił o coś do picia. Pewien magnat przyniósł mu naczynie ze srebra, a on (Huzajfa) rzucił mu je w twarz. Powiedzieliśmy: „Cicho, cicho, jeśli zapytamy, dlaczego to uczynił, być może nam nie powie". Więc zachowaliśmy milczenie, a chwilę później on rzekł: „Czy wiecie, dlaczego rzuciłem mu je (naczynie) w twarz?". Powiedzieliśmy: „Nie". On rzekł: „Powiedziałem mu, żeby tego nie robił. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Nie pijcie ze złotych naczyń", a Muaz powiedział: „Nie pijcie ze srebrnych i złotych naczyń, i nie noście jedwabiu ani brokatu; one są dla nich w tym życiu, a dla was w Życiu Przyszłym"".[21]

Sirin poprosił Anasa, by spisał dla niego akt wyzwoleńczy, jako że miał dużo pieniędzy, lecz Anas odmówił. Sirin udał się do Umara ﷺ, a ten powiedział Anasowi, by spisał dokument, ale Anas wciąż

[18] Ahmad, *„Al-Fath al-Rabbani"*, 14/244-245. Przekazany również przez at-Tirmiziego, nr 2798, wyd. Szakir; przez Abu Dauda a w *„Kitab al-Adab"* [Ksiega Manier] w jego *„Sunan"*, nr 5040, wyd. al-Daas. Hadis został również zebrany w *„Sahih al-Dżami"*, 2270-2271

[19] *„Sunan al-Darimi"*, wyd. Abd-Allaah Haashim Yamaani, 1/51, nr 146

[20] al-Buchari, *„Al-Fath"*, nr 5632

[21] Ahmad, *„Al-Musnad"*, 5/396

odmawiał, więc Umar uderzył go batem recytując: *{spiszcie dla nich (akt wyzwoleńczy), jeśli wiecie, że w nich jest jakieś dobro} [Koran, 24:33]*, więc (Anas) spisał dla niego dokument.[22]

Abu Said al-Chudri przekazał, że modlił się, kiedy syn Maruana podszedł naprzeciw niego. Spróbował go powstrzymać, a kiedy chłopiec nie odszedł, uderzył go. Chłopak wyszedł z płaczem, poszedł do Maruana i opowiedział mu, co zaszło. Maruan zapytał Abu Saida: „Dlaczego uderzyłeś syna twego brata?". On odparł: „Nie uderzyłem jego, uderzyłem szatana. Słyszałem, jak Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Jeśli któryś z was modli się i ktoś chce przed nim przejść, niech powstrzyma go na tyle, na ile jest w stanie, a jeśli odmówi (i dalej będzie chciał przejść), wtedy walczcie z nim, gdyż to jest diabeł"".[23]

Abun-Nadr przekazał, że Abu Said al-Chudri cierpiał na ból nogi i jego brat wszedł i zobaczył go leżącego z jedną nogą skrzyżowaną na drugiej, uderzył go więc w bolącą nogę, sprawiając mu jeszcze większy ból. On powiedział: „Uraziłeś mnie w nogę! Czy nie wiedziałeś, że boli?". On powiedział: „Oczywiście, że wiedziałem". (Abu Said) powiedział: „Dlaczego to zrobiłeś?". On odrzekł: „Czy nie słyszałeś, że Prorok ﷺ zabronił nam siedzieć w ten sposób?".[24]

Abul-Zubajr al-Makki przekazał, że pewien mężczyzna oświadczył się siostrze innego mężczyzny, a on (brat kobiety) powiedział mu, że ona popełniła cudzołóstwo. Wieść ta dotarła do Umara ibn al-Chattab, więc uderzył go (brata kobiety – przyp. tłum) lub prawie go uderzył i powiedział: „Dlaczego mu powiedziałeś?".[25]

Abu Ishaq powiedział: „Byłem z al-Asładem ibn Jazid w Wielkim Meczecie i był z nami asz-Szabi. Asz-Szabi opowiedział nam, co Fatima bint Qajs powiedziała o Wysłanniku Allaha ﷺ - że nie zapewniał jej mieszkania ani dochodu. Al-Asład wziął garść kamyków i rzucił nimi w niego, mówiąc: „Biada tobie! Opowiadasz o czymś takim? Umar powiedział, że nie powinniśmy porzucić Księgi Allaha i Sunny naszego Proroka ﷺ dla słów kobiety, co do której nie możemy być pewni, czy zapamiętała rzeczy właściwie czy nie. Kobiety mają prawo do zakwaterowania i dochodu. Allah mówi (interpretacja znaczenia): *{I nie wypraszajcie ich z domów i niech one ich nie opuszczają, chyba że winne będą fahisza mubajjina (cudzołóstwa lub nieposłuszeństwa wobec męża).} [Koran, 65:1]*"[26]

Powinniśmy również zaznaczyć, że upominanie któregoś z jego najbliższych Towarzyszy przez Proroka ﷺ było w niektórych przypadkach ostrzejsze niż upomnienie na przykład Beduina lub osoby obcej.

Należy rozróżnić między tym, który błądzi z niewiedzy a tym, który błądzi pomimo wiedzy

Jedna z historii, która jasno to odzwierciedla opowiada o tym, co przydarzyło się Muałiji ibn al-Hakam al-Salami, kiedy przybył do Medyny z pustyni i nie wiedział, że rzeczą zabronioną było rozmawiać podczas modlitwy. Powiedział: „Kiedy modliłem się za Wysłannikiem Allaha ﷺ, pewien człowiek kichnął, więc powiedziałem: „*Jarhamuk Allah* (oby Allah się nad tobą zmiłował)". Ludzie popatrzyli na mnie piorunującym wzrokiem, więc powiedziałem: „Oby moja matka mnie straciła[27]! Co się z wami dzieje, że na mnie patrzycie?". Zaczęli klepać dłońmi w uda, a kiedy spostrzegłem, że pokazywali mi, że powinienem być cicho, przestałem mówić (tzn. o mało co bym im odpowiedział, ale opanowałem się i zachowałem milczenie). Kiedy Wysłannik Allaha ﷺ skończył modlitwę – oddałbym za niego mego ojca i matkę, nigdy nie widziałem lepszego nauczyciela ani przed nim ani po nim – nie upomniał mnie, nie uderzył ani nie zawstydził. Powiedział jedynie: „Ta modlitwa nie

[22] al-Buchari, *„Al-Fath"*, 5/184
[23] an-Nisai, *„Al-Mudżtaba min Sunan al-Nisai"*, 8/61; *„Sahih Sunan an-Nisai"*, nr 4518
[24] Ahmad, *„Al-Musnad"*, 3/42
[25] Malik, *„Mułatta Malik"*, nr 1553, przekaz od Abu Musaba al-Zuhri, wyd. Bashshar Maruf i Mahmud Khalil. Musasat al-Risalah
[26] *„Sahih Muslim"*, nr 1480
[27] wyrażenie arabskie

powinna zawierać nic z rozmowy ludzi; modlitwa to jedynie *tasbih* (mówienie '*Subhana Allah*' – przyp. tłum.) i *takbir* (mówienie '*Allahu Akbar*' – przyp. tłum.) i recytacja Koranu"".[28]

Osoba pozbawiona wiedzy wymaga nauczania; ten, kto ma wątpliwości, wymaga, by mu je wyjaśniono; osoba niedbała wymaga upomnienia; a ten, kto świadomie trwa w błędzie, wymaga ostrzeżenia. Nie jest właściwym upominać w ten sam sposób osobę, która zna orzeczenie (w danej kwestii) i tą, której jest ono nieznane. Potraktowanie tego, kto nie wie zbyt surowo, jedynie go odstręczy i sprawi, że odrzuci radę - w przeciwieństwie do nauczenia go w sposób mądry i łagodny - gdyż ignorant po prostu nie zdaje sobie sprawy, że popełnia błąd. To tak, jakby mówił temu, kto go upomina: „Dlaczego nie nauczysz mnie najpierw, zamiast miotać się i mnie atakować?".

Osoba popełniająca błąd nieświadomie może myśleć, że robi dobrze, więc powinniśmy wziąć to pod uwagę i postępować z nim taktownie. Al-Mughira ibn Szuba powiedział: „Wysłannik Allaha ﷺ zjadł coś, a potem wstał do modlitwy. Przed tym zrobił już ablucję (*łudu*), ale ja przyniosłem mu trochę wody, by ją wykonał. Odtrącił mnie i powiedział: „Odejdź". Poczułem się przygnębiony, na Allaha. On pomodlił się, a ja poskarżyłem się Umarowi na to, co się stało. On powiedział: „Proroku Allaha, al-Mughira poczuł się urażony twoim odtrąceniem i martwi się, że może gniewasz się na niego z jakiegoś powodu". Prorok ﷺ powiedział: „Widzę w nim jedynie dobro, aczkolwiek on przyniósł mi wodę na ablucję po tym, jak coś zjadłem, i gdybym ją wtedy zrobił, ludzie postąpiliby tak samo (tzn. pomyśleliby, że muszą robić ablucję za każdym razem, kiedy coś zjedzą)"".[29]

Należy zaznaczyć, że kiedy Prorok ﷺ zwracał uwagę na błędy tych wielkich Towarzyszy, nie wywierało to na nich negatywnego wrażenia ani ich nie odstręczało; raczej miało pozytywny wpływ i kiedy Prorok ﷺ upominał ich w ten sposób, odczuwali lęk i zmartwienie - obserwując swoje zachowanie i niepokojąc się - aż się upewnili, że Wysłannik Allaha ﷺ był z nich zadowolony.

Z tej historii wynika również, że kiedy Prorok ﷺ zwrócił uwagę na błąd al-Mughiry, nie gniewał się na samego al-Mughirę; zrobił to z litości nad ludźmi i aby wyjaśnić im dobrze rzeczy, by w ten sposób nie nałożyli na siebie czegoś, co nie było obowiązkowe i co sprawiłoby im wielki trud.

Należy rozróżnić między błędami wywodzącymi się ze szczerych starań w dotarciu do tego, co właściwe (*idżtihad*) a błędami popełnionymi umyślnie, z niedbalstwa lub niedociągnięcia

Nie ma wątpliwości, że w pierwszym przypadku (*idżtihadu*), nie należy winić tego, który tak czyni; co więcej, dostanie on jedną nagrodę, nawet jeśli się pomyli, dopóki jego intencja była szczera i starał się dojść do właściwego wniosku, ponieważ Prorok ﷺ powiedział: „Jeśli władca sądzi i usilnie dąży do podjęcia właściwej decyzji, i jest ona poprawna, dostanie dwie nagrody; a jeśli jego decyzja jest niewłaściwa, mimo to dostanie jedną nagrodę".[30]

Przypadek ten różni się od przypadku człowieka, który błądzi umyślnie lub w wyniku niedociągnięć. W pierwszym przypadku, człowieka należy nauczyć i doradzić; w drugim – ostrzec go i zganić.

Idżtihad, który może zostać usprawiedliwiony, dokonywany jest przez osobę do tego wykwalifikowaną, a nie przez kogoś, kto wydaje *fatły*[31] bez wiedzy i nie biorąc pod uwagę okoliczności. To dlatego Prorok ostro potępił ludzi, którzy pomylili się w przypadku mężczyzny, którego zraniono w głowę. Dżabir powiedział: „Wyruszyłem w podróż, a jeden z mężczyzn podróżujących z nami został uderzony kamieniem w głowę i zaczął krwawić. Potem zasnął, a kiedy się obudził, musiał wziąć rytualną kąpiel (*ghusl*) (był w stanie *dżanaba* – większej nieczystości). Zapytał swoich towarzyszy: „Czy sądzicie, że popełniłbym grzech, wykonując *tajammum*[32]?". Oni

[28] *„Sahih Muslim"*, wyd. Abd al-Baqi, nr 537
[29] Ahmad, *„Al-Musnad"*, 4/253
[30] at-Tirmizi, 1326, wyd. Szakir, Abu Isa at-Tirmizi powiedział, że w tej wersji hadis ten jest dziwny dobry (*gharib hasan*).
[31] wyroki, orzeczenia religijne – przyp. tłum.
[32] tzw. sucha ablucja wykonywana zamiast *łudu*; wykonuje się ja w określonych okolicznościach za pomocą piasku, ziemi lub jej pochodnych - przyp. tłum.

powiedzieli: „Nie uważamy, byś miał wymówkę (by tak uczynić), gdyż woda jest dostępna". Więc zrobił *ghusl* i umarł. Kiedy przybyliśmy do Proroka ﷺ i opowiedziano mu o tym, on rzekł: „Oni go zabili, oby Allah ich zabił! Dlaczego nie zapytali, skoro nie wiedzieli? Lekiem dla tego, kto nie wie, jest pytać"".[33]

Prorok ﷺ powiedział, że istnieją trzy rodzaje sędziów: jeden znajdzie się w Raju, a dwaj pozostali w Piekle. Sędzią, który dostanie się do Raju będzie mężczyzna, który zna prawdę i sądzi według niej. Człowiek, który zna prawdę, lecz sądzi niesprawiedliwie, będzie w Piekle; i ten, kto sądzi między ludźmi bez odpowiedniej wiedzy również znajdzie się w Piekle.[34] Trzeci, ostatni rodzaj sędziego nie ma żadnego usprawiedliwienia.

Kolejnym czynnikiem, na jaki należy zwrócić uwagę, oceniając stopień upomnienia, jest otoczenie, w którym popełniony został błąd, czy jest to otoczenie, w którym podąża się za Sunną lub panuje w nim szeroko rozpowszechniona innowacja (*bidah*); lub na ile rozprzestrzenienia się zło, lub czy są ludzie wydający fatły bez wiedzy (ignoranci), zbyt pobłażliwi wobec innych, i czy zgodnie z ich opiniami powszechnie się postępuje.

Dobra intencja ze strony tego, który popełnia błąd nie oznacza, że nie powinno się go upomnieć

Amr ibn Jahja powiedział: „Słyszałem, jak mój ojciec przekazał od swego ojca: „Staliśmy u drzwi Abd-Allaha ibn Masud przed modlitwą poranną. Kiedy wyszedł, poszliśmy z nim do meczetu. Abu Musa al-Aszari podszedł do nas i powiedział: „Czy Abu Abdur-Rahman wyszedł już do was?". Powiedzieliśmy: „Nie". Przysiadł się do nas, aż wyszedł [Abu Abdur-Rahman]. Wstaliśmy, aby go pozdrowić, i Abu Musa powiedział do niego: „Abu Abdur-Rahman, zobaczyłem w meczecie coś, czego nigdy wcześniej nie widziałem, lecz wydaje się być czymś dobrym, wszelka chwała Allahowi". On powiedział: „A co to takiego?". [Abu Musa] rzekł: „Jeśli dożyjesz, zobaczysz. Widziałem w meczecie ludzi siedzących w kołach, w oczekiwaniu na modlitwę. W każdym kole był mężczyzna, a oni trzymali w dłoniach kamyki. On (mężczyzna) mówił: „Powiedzcie '*Allahu akbar*' (Allah jest Wielki) sto razy", a oni mówili '*Allahu akbar*' sto razy; następnie mówił: „Powiedzcie '*La ilaha illallah*' (nie ma boga poza Allahem) sto razy", a oni mówili '*La ilaha illallah*' sto razy; potem powiedział: „Powiedzcie '*Subhanallah*' (pochwalony niech będzie Allah) sto razy, a oni mówili '*Subhanallah*' sto razy". On [Abu Abdur-Rahman] rzekł: „Co im powiedziałeś?". [Abu Musa] odparł: „Nic im nie powiedziałem. Czekałem, by dowiedzieć się, co o tym sądzisz i co mi powiesz". On powiedział: „Dlaczego nie powiedziałeś im, aby policzyli swoje złe uczynki, i nie zapewniłeś ich, że żaden z ich dobrych uczynków nie przepadnie?". Potem wyszedł, a my poszliśmy z nim, aż dotarł do jednego z owych kół. Stanął nad nim i powiedział: „Co robicie?". Oni powiedzieli: „Abu Abdur-Rahman, to są kamyki, których używamy do liczenia *takbirów* ('*Allahu Akbar*'), *tahlil* ('*La ilaha illallah*') i *tasbihów* ('*Subhanallah*'). On rzekł: „Policzcie wasze złe uczynki i gwarantuję wam, że żaden dobry uczynek wam nie przepadnie. Biada wam, wspólnoto Muhammada, jak szybko idziecie ku zniszczeniu. Towarzysze waszego Proroka ﷺ są jeszcze przy życiu, jego szaty nie zostały jeszcze znoszone, a jego naczynia wciąż są całe. Na Tego, w Którego Dłoni jest moja dusza, albo idziecie drogą lepszą niż ta, której nauczał Muhammad, albo otworzyliście wrota zbłąkania!". Oni powiedzieli: „Na Allaha, Abu Abdur-Rahman, my jedynie chcieliśmy uczynić dobro". On powiedział: „Jak wielu tych, którzy chcieli uczynić dobro, nie osiągnęło go. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział nam, że są ludzie, którzy recytują Koran i nie przechodzi on dalej niż ich gardła. Na Allaha, nie wiem; być może większość z nich należy do was". Wtedy odwrócił się od nich. Amr ibn Salma powiedział: „Widziałem, jak większość członków tych kręgów walczyła po stronie Charydżytów w dniu bitwy Nahrałan[35]"".[36]

---

[33] *„Sunan Abi Daud"* - *„Kitab al-Tahara"* [Księga Czystości], *„Bab al-madżruh jatajammam"*; al-Albani sklasyfikował ten hadis jako dobry (*hasan*) w *„Sahih Abi Daud"*, 325, i wskazał, że dodatkowy fragment na końcu tego hadisu jest słaby (*daif*).

[34] *„Sunan Abi Daud"*, nr 3573; sklasyfikowany jako autentyczny (*sahih*) przez al-Albani w *„Al-Irła'"*, 2164

[35] bitwa między Alim a sektą Charydżytów, która miała miejsce podczas konfliktu miedzy Muałiją i Alim o kalifat; dwa lata po tej bitwie Charydżyci zabili Alego, niech Allah będzie z niego zadowolony; przyp. tłum.

[36] al-Darimi, *„Al-Sunan"*, nr 210, wyd. Abd-Allah Haszim al-Jamani. Al-Albani sklasyfikował łańcuch przekazu tego hadisu jako autentyczny (*sahih*) w *„Al-Silsilat al-Sahihah"*, hadis nr 2005. Patrz *„Madżma al-Załaid"* autorstwa al-Hajsami, 1/181

Należy wykazać sprawiedliwość i obiektywizm, poprawiając tych, którzy popełniają błędy

Allah powiedział (interpretacja znaczenia):

{A kiedy mówicie, bądźcie sprawiedliwi...} [Koran, 6:152]

{A kiedy sądzicie między ludźmi, sądźcie według sprawiedliwości} [Koran, 4:58]

Fakt, iż Usama ibn Zajd był osobą drogą Prorokowi ﷺ oraz synem jego ukochanego [Zajda], nie powstrzymał Proroka (pokój i błogosławieństwo Allaha z ni m) od upomnienia go w sposób najbardziej surowy, kiedy Usama próbował wstawić się odnośnie jednej z kar przepisanej przez Allaha. Aisza (oby Allah był z niej zadowolony) przekazała, że Kurajszyci byli zaniepokojeni z powodu pewnej kobiety, która kradła za czasów Proroka ﷺ, w okresie podboju Mekki. Powiedzieli: „Kto powie o niej Prorokowi ﷺ? Kto inny ośmieli się to zrobić, jak nie Usama ibn Zajd, ukochany Wysłannika Allaha ﷺ?". Przyprowadzono ją do Wysłannika Allaha ﷺ, a Usama ibn Zajd przemówił do niego w jej sprawie. Twarz Wysłannika Allaha ﷺ zmieniła kolor i powiedział: „Czy wstawiasz się odnośnie jednej z kar przepisanych przez Allaha?". Usama powiedział do niego: „Módl się o wybaczenie dla mnie, Wysłanniku Allaha". Z nadejściem wieczoru Wysłannik Allaha ﷺ podniósł się i zwrócił do ludzi. Wychwalił Allaha, jak On zasługuje być wychwalonym, następnie powiedział: „Ludzie, którzy przyszli przed wami, zostali zniszczeni, ponieważ gdy jeden szlachetnie urodzony spośród nich kradł, puszczali go wolno, lecz gdy słaby spośród nich kradł, wymierzali mu karę. Na Tego, w Którego Dłoni jest moja dusza, gdyby Fatima, córka Muhammada ukradła, odciąłbym jej dłoń". Wtedy rozkazał odciąć dłoń kobiecie, która kradła".[37] (...)

Postawa Proroka ﷺ wobec Usamy wskazuje, że był uczciwy i sprawiedliwy, i że dla niego islam stał wyżej niż miłość do ludzi. Człowiek może znosić osobiste błędy kogokolwiek chce, ale nie ma prawa tolerować i być stronniczym w stosunku do tych, czyje błędy przekraczają granice ustalone przez islam.

Czasami, kiedy krewny lub przyjaciel popełnia błąd, człowiek nie upomina go, jak zrobiłby wobec nieznajomego. Ma wtedy miejsce stronniczość lub dyskryminacja w traktowaniu innych - człowiek przymyka oko na błąd przyjaciela, natomiast ostro krytykuje inną osobę – rzecz całkowicie obca islamowi. [Pewien arabski poeta powiedział:] „Jeśli jesteś z kimś szczęśliwy, nie widzisz jego błędów; lecz kiedy jesteś na niego zły, widzisz je wszystkie". Może to również znajdować odbicie w sposobie interpretacji czynów. Czyn osoby, którą się kocha zostanie przyjęty w jeden sposób, a ten sam uczynek ze strony kogoś innego zostanie odebrany całkiem inaczej.

Powyższe znajduje zastosowanie jedynie wtedy, kiedy okoliczności obydwu osób są takie same. W przeciwnym przypadku trzeba będzie wziąć pod uwagę inne czynniki, jak zobaczymy poniżej.

Zachowanie ostrożności, by poprawienie czyjegoś błędu nie poprowadziło do innego, większego

Powszechnie wiadomo, iż islam zezwala na mniejsze zło w celu odparcia większego. Dlatego nawołujący do islamu (*daijah*) powinni przemilczeć błąd, jeśli zwrócenie uwagi może prowadzić do innego poważniejszego błędu.

Prorok ﷺ milczał odnośnie hipokrytów i nie wymierzał im kary, nawet gdy ich niewiara była powszechnie znana. Cierpliwie znosił ich obelgi, żeby ludzie nie powiedzieli: „Muhammad zabija swoich towarzyszy", zwłaszcza że ich prawdziwy charakter nie był wszystkim znany. Prorok ﷺ nie zniszczył Kaby w celu odbudowania jej na fundamentach położonych przez Abrahama, przez wzgląd na Kurajszytów, którzy byli nowi w islamie i zbyt bliscy niedawnego stanu ignorancji. Obawiał się, że

[37] brzmienie wg Muslima, nr 1688; przekazał al-Buchari i Muslim

mogłoby to być zbyt wiele dla nich, więc zostawił ją tak jak stała, z jedną brakującą częścią, z wysoko umieszczonymi drzwiami zamkniętymi dla mas, mimo iż jest w tym element *zulm* (złego uczynku lub opresji).

Przed tym Allah powiedział muzułmanom, by nie obrażali bożków politeistów, mimo iż stanowiło to formę kultu, ponieważ mogło poprowadzić ludzi do znieważenia Allaha, co jest najgorszym złem.

Nawołujący powinien przemilczeć zły uczynek, odłożyć upomnienie na później lub zmienić swoje podejście, jeśli uważa, że w ten sposób uniknie większego zła lub błędu. Nie uznaje się tego za niedociągnięcie czy zaniedbanie, dopóki jego intencja jest szczera i nie obawia się nikogo poza Allahem, czyniąc tak jedynie przez wzgląd na korzyść islamu, nie na tchórzostwo, które powstrzymuje go od mówienia czegokolwiek.

Zauważmy, że tym, co może poprowadzić do większego zła, kiedy kogoś upominamy, jest niekontrolowana zagorzałość, gorliwość.

Rozumienie ludzkiej natury, z której wynika błąd

Istnieją pewne błędy, których nigdy nie można do końca wyeliminować, ponieważ związane są one ze sposobem, w jaki Allah stworzył ludzi. Można je trochę zredukować, lecz posuwanie się do skrajności w korygowaniu ich może prowadzić do nieszczęścia. Jest to przypadek kobiet. Prorok ﷺ powiedział: „Kobieta została stworzona z żebra i nie będzie zachowywać się wobec was zgodnie. Jeśli lubicie jej towarzystwo, róbcie to pomimo jej 'skrzywienia' (metafora skrzywienia żebra – przyp. tłum.). Jeśli będziecie chcieli ją wyprostować, złamiecie ją, a złamanie oznacza rozwód".[38] Zgodnie z innym przekazem: „Bądźcie mili dla kobiet, albowiem one zostały stworzone z żebra, a najbardziej zakrzywioną częścią żebra jest jego czubek. Jeśli będziecie próbowali go wyprostować, złamiecie go, a jeśli zostawicie go takim, jakim jest, pozostanie zakrzywiony. Bądźcie zatem łagodni/mili dla kobiet".[39]

Ibn Hadżar (oby Allah się nad nim zmiłował) powiedział: „Słowa 'traktujcie kobiety łagodnie' wskazują, że powinniście starać się je 'wyprostować' w łagodny sposób, ponieważ jeśli popadniecie w skrajność próbując to uczynić – 'złamiecie' je, a jeśli je zostawicie – pozostaną 'skrzywione'... To uczy nas, że nie powinniśmy pozostawić ich 'skrzywionymi', jeśli wykraczają poza niedociągnięcia wynikające z natury i których można oczekiwać, lub jeśli popełniają grzechy, zaniedbują obowiązki. Oznacza to, że możemy pozostawić je 'skrzywionymi', jeśli chodzi o dozwolone sprawy. Hadis uczy nas również, że łagodne podejście pozwala zdobyć ludzi i otworzyć ich serca. Mówi nam też, abyśmy byli wyrozumiali wobec kobiet i cierpliwie znosili ich 'skrzywienie'. Ten, kto usiłuje je 'wyprostować', nie będzie miał z nich korzyści, a ponieważ bez kobiety mężczyzna nie może czerpać przyjemności wspólnego życia z nią ani nie będzie ona mu w nim podporą, to jest tak jakby on (Prorok) powiedział: nie możesz czerpać przyjemności z jej towarzystwa, chyba że będziesz ją znosił".[40]

Rozróżnienie między błędami, które pociągają za sobą przekroczenie granic islamu a błędami, które jedynie dotyczą ludzi

Jeśli islam jest nam droższy niż my sami, musimy go bronić, chronić i odczuwać gniew dla jego sprawy bardziej niż gniewamy się przez wzgląd na nas samych i bronimy siebie. Jeśli widzimy człowieka, który znieważony gniewa się, lecz nie robi tego samego, kiedy to religia Allaha jest znieważana – jest to przejawem braku uczuć religijnych; w najlepszym przypadku zobaczymy, jak broni on islamu w żenujący sposób.

---

38 Muslim od Abu Hurajry ؓ, nr 1468
39 al-Buchari od Abu Hurajry, *„Al-Fath"*, nr 5186
40 *„Fath"*, 9/954

Prorok ﷺ często przebaczał tym, którzy popełniali błędy wobec niego, szczególnie bezwzględnym, nieczułym Beduinom, w celu złagodzenia ich serc. Anas ibn Malik powiedział: „Szedłem z Wysłannikiem Allaha ﷺ i miał on na sobie szatę z Nadżranu[41] ze sztywnym kołnierzem. Zaczepił go Beduin, chwytając go za szatę w taki sposób, że kołnierz zostawił ślad na jego szyi, i powiedział: „Muhammadzie! Daj mi trochę bogactwa Allaha, które posiadasz". Wysłannik Allaha ﷺ odwrócił się do niego i uśmiechnął się, potem kazał, aby dano mu coś".[42]

Aczkolwiek, jeśli błąd dotyczył kwestii religijnych, wtedy Prorok ﷺ gniewał się przez wzgląd na Allaha. Przykłady tego podamy poniżej. Są też inne kwestie, które również powinno się mieć na uwadze, mając do czynienia z ludzkimi błędami jak:

Rozróżnianie między większymi a mniejszymi błędami, tak jak islam czyni rozróżnienie między grzechami wielkimi (*kabair*) i mniejszymi (*saghair*)

Rozróżnienie między osobą, która ma na swoim koncie sporo dobrych uczynków a grzesznikiem, który wykracza przeciwko samemu sobie (poprzez wykonywanie złych uczynków)

Ludzie mogą znosić pewne uczynki ze strony tego, kto czyni dobre dzieła, których zaś nie mogliby znieść ze strony innych. To przydarzyło się Abu Bakrowi as-Siddiq, jak obrazuje następująca historia: Asma bint Abu Bakr powiedziała: „Wyruszyliśmy z Wysłannikiem Allaha ﷺ jako pielgrzymi, a kiedy dotarliśmy do al-Ardż, Wysłannik Allaha ﷺ zatrzymał się na odpoczynek, a my wraz z nim. Aisza (oby Allah był z niej zadowolony) usiadła obok Wysłannika Allaha ﷺ, a ja usiadłam obok mojego ojca. Zwierzę wierzchowe, które dzielili Abu Bakr i Wysłannik Allaha ﷺ było z niewolnikiem Abu Bakra. Abu Bakr usiadł, czekając, aż niewolnik ich dogoni, a kiedy ten do nich dotarł, nie było z nim wielbłąda. Abu Bakr powiedział: „Gdzie jest wielbłąd?". Niewolnik odpowiedział: „Uciekł mi wczoraj". Abu Bakr powiedział: „Jeden wielbłąd, uciekł ci?" i zaczął go bić. Wysłannik Allaha ﷺ uśmiechnął się i powiedział: „Patrzcie, co ten *muhrim*[43] robi"". Ibn Abi Rizma powiedział: „Wysłannik Allaha ﷺ nie zrobił nic więcej, tylko powiedział: „Patrzcie, co ten *muhrim* robi" i uśmiechnął się".[44]

Rozróżnianie między tym, kto popełnia błąd po raz pierwszy, a tym, kto go ponawia

Rozróżnianie między tym, kto często popełnia błędy, a tym, kto robi to rzadko

Rozróżnianie między tym, kto popełnia błędy w sposób otwarty i rażący, a tym, kto stara się je ukryć

Przypadki, kiedy poczucie przynależności do islamu danej osoby może jeszcze nie być silne, a jej serce musi otworzyć się dla religii, stąd nie powinniśmy być wobec niej zbyt surowi

Branie pod uwagę statusu i władzy człowieka

Wspomniane wyżej kwestie nie są sprzeczne z uczciwością i sprawiedliwością, do której wcześniej odnieśliśmy.

---

[41] Nadżran, m. w pd.-zach. Arabii Saudyjskiej, w krainie Asir, przy granicy z Jemenem, w oazie zasilanej wodami Ładi Nadżran. (Definicje PWN)

[42] *„Al-Fath"*, 5809

[43] *muhrim* – osoba przyjmująca stan sakralizacji (*ihram*) przed rozpoczęciem pielgrzymki (*hadż*), z którym związana jest seria etykiet i norm; przyp. tłum.

[44] *„Sunan Abu Daud"* - *„Kitab al-Manasik"*, *„Bab al-Muhrim juaddib ghulamahu"*. Sklasyfikowany jako dobry (*hasan*) przez al-Albani w *„Sahih Sunan Abi Daud"*, nr 1602

Upominanie chłopca lub dziewczynki, którzy popełniają błąd, powinno być stosowne do wieku dziecka

Hasan ibn Ali wziął jeden z daktyli, które dano mu jako jałmużnę, i włożył go do ust. Prorok ﷺ powiedział po persku: „*Kich*, *kich*, czy nie wiesz, że my nie jemy z *sadaqi* (rzeczy danych w jałmużnie)?”.[45]

Al-Tabarani (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał od Zajnab bint Abi Salama, że przyszła do Wysłannika Allaha ﷺ, kiedy on brał rytualną kąpiel (*ghusl*). Powiedziała: „On nabrał wody w garść i prysnął mi nią w twarz, mówiąc: „Odejdź głupia dziewczyno!””.[46]

Z powyższego jasno wynika, że młody wiek dziecka nie oznacza, że jego błędy nie powinny zostać poprawione; w rzeczy samej, korygowanie jego błędów jest częścią dobrego wychowania, jako że zapadnie mu to w pamięć i przyniesie korzyść w przyszłości. Pierwszy hadis pokazuje, jak wpajać dziecku obawę przed Allahem i uczyć go powstrzymywania samego siebie, natomiast drugi ukazuje, jak uczyć dobrych manier, proszenia o pozwolenie na wejście i niepatrzenia na *aurę*[47] innych.

Kolejnym znakomitym przykładem poprawiania dzieci jest historia młodego chłopca, Umara ibn Abi Salama. Al-Buchari przekazał jego narrację: „Byłem chłopcem pod opieką Wysłannika Allaha ﷺ, a (podczas posiłków) moja dłoń krążyła po całym talerzu. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział do mnie: „Chłopcze, powiedz: ‘*Bismillahi’*[48], jedz prawą ręką i jedz z tego, co znajduje się zaraz na wprost ciebie (z najbliższej tobie części talerza – przyp. tłum.)”. I od tego czasu już zawsze jadłem w ten sposób”.[49]

Zauważmy, że kiedy Prorok ﷺ pouczył tego chłopca - który popełniał błąd, pozwalając swej ręce krążyć po jedzeniu - jego słowa były krótkie, zwięzłe i jasne, co uczyniło je łatwiejszymi do zapamiętania i zrozumienia dla dziecka. Efekt tych słów trwał do końca życia chłopca, jak sam stwierdził: „I od tego czasu już zawsze jadłem w ten sposób”.

Zachowanie ostrożności przy doradzaniu obcym kobietom (nie-mahram), by rada nie została źle zrozumiana i by w ten sposób uniknąć *fitny* (pokus, kłopotów, niezgody)

Żaden młody mężczyzna nie powinien usprawiedliwiać rozmawiania z młodymi kobietami chęcią poprawienia ich błędów lub nauczania ich. Jak często doprowadziło to do nieszczęścia! Jeśli chodzi o poprawianie kobiet, pokaźna rola powinna zostać oddana w tej kwestii religijnej policji (*ahl al-hisbah*) i starszym ludziom, którzy mogliby w tym pomóc. Ktoś, kto stara się nakazywać dobro i zabraniać zła, sam powinien postępować zależnie od rezultatu, jaki myśli, że przyniesie jego upomnienie. Jeśli uważa, że przyniesie ono pożytek, powinien przemówić, w przeciwnym razie powinien powstrzymać się od przemawiania do nieświadomych kobiet, które mogłyby fałszywie go oskarżyć, wciąż pozostając przy złym czynie. Stan ogółu społeczeństwa oraz status tego, kto chce nakazywać dobro i zabraniać zła, odgrywają podstawową rolę w pomyślności wysiłków, jakie czyni on w celu upominania, przekazywania przesłania i ustalania dowodów. Następująca historia dobrze to ilustruje:

Ubajd, wyzwoleniec Abu Rahama, przekazał, że Abu Hurajra spotkał uperfumowaną kobietę, zmierzającą do meczetu. Powiedział: „O niewolnico Wszechpotężnego (*al-Dżabbar*[50]), dokąd idziesz?”. Ona powiedziała: „Do meczetu”. On rzekł: „I dlatego się uperfumowałaś?”. „Tak” –

---

[45] al-Buchari, *„Al-Fath”*, nr 3072; Hasan był synem Alego, wnukiem Proroka ﷺ i on powiedział do niego tak, gdyż zarówno dla Proroka ﷺ jak i dla jego Rodziny niedozwolonym było brać cokolwiek z *sadaqi* (jałmużny) – przyp. tłum;

[46] *„Al-Mu'dżam al-Kabir”* 24/281. Al-Hajsami powiedział: „Jego isnad jest dobry (*hasan*)”. *„Al-Madżma”*, 1/269

[47] *aura* - obszar ciała człowieka, którego nie wolno odsłaniać w obecności innych, również w zależności od stopnia pokrewieństwa. W przypadku mężczyzn *aura* obejmuje obszar od pępka do kolan; nie mylić z polskim słowem aura – pogoda, nastrój, powietrze; przyp. tłum;

[48] W Imię Allaha

[49] *„Al-Fath”*, nr 5376

[50] *al-Dżabbar* – jeden z atrybutów Allaha, Wszechpotężny, Wszechmocny; oddziaływujący Swoją wolą na wszystko;

odparła. On rzekł: „Słyszałem, jak Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Jeśli jakaś kobieta perfumuje się, a potem wychodzi do meczetu, Allah nie przyjmie jej modlitwy dopóki nie weźmie kąpieli (*ghusl*)””.[51]

Według *„Sahih”* Ibn Chuzajma: Obok Abu Hurajry przeszła pewna kobieta, a jej perfumy były oszałamiające. On powiedział doń: „Dokąd idziesz, niewolnico Wszechpotężnego?”. Ona powiedziała: „Do meczetu?”. On rzekł: „Czy jesteś uperfumowana?”. Ona powiedziała: „Tak”. „Zawróć i weź kąpiel (*ghusl*), gdyż słyszałem, jak Wysłannik Allaha ﷺ powiedział, że Allah nie przyjmuje modlitwy kobiety, która wychodzi do meczetu skropiona perfumami roztaczającymi swój zapach, dopóki nie pójdzie z powrotem i nie weźmie kąpieli (*ghusl*)”.[52]

Nie należy zajmować się naprawianiem objawów błędu, zaniedbując jednocześnie jego przyczyny

Nie należy wyolbrzymiać błędu

Nie należy posuwać się do skrajności, aby udowodnić, iż został popełniony błąd, ani zmuszać tego, kto go popełnił do przyznania się do winy

Dać wystarczającą ilość czasu na poprawienie błędu, szczególnie w przypadku osoby, która tkwiła w nim przez długi czas, jednocześnie sprawdzając sprawę i udzielając rad

Nie należy nastawiać osoby wrogo do siebie, ponieważ naszym celem jest pozyskać sobie ludzi, a nie być przeciwko nim

Teraz przejdziemy do omówienia metod, jakie stosował Prorok ﷺ, kiedy miał do czynienia z ludzkimi błędami, jak zapisano w autentycznych (*sahih*) hadisach przekazanych przez uczonych.

SPOSOBY PROROKA NA POPRAWIANIE LUDZKICH BŁĘDÓW

1. Śpieszyć z poprawieniem błędów ludzi, nie odkładając tego na później

Prorok ﷺ śpieszył poprawiać błędy innych, szczególnie kiedy konieczność korekcji czyniła niewłaściwym odłożenie jej na później. Jego zadaniem było wyjaśnić prawdę ludziom, nauczyć ich dobrze czynić, ostrzec przed popełnianiem złych uczynków. Śpieszył zatem poprawiać ludzi w wielu sytuacjach, jak dowiadujemy się z historii mężczyzny, który nie wykonywał poprawnie modlitwy, kobiety Machzum, Ibn al-Latbijji, Usamy, trzech, którzy chcieli posunąć się do skrajności w adoracji, oraz innych. Opowiemy te historie w ciągu naszej dyskusji, jeśli Allah zechce.

Brak pośpiechu w poprawianiu błędów jest wbrew interesom islamu i pozbawia okazji, by kuć żelazo póki gorące.

[51] Ibn Madża, nr 4002; zob. również *„Sahih Ibn Madża”*, 2/367

[52] *„Sahih Ibn Chuzajma”*, nr 1682. Al-Albani powiedział w swym komentarzu: „Hadis ten jest dobry (*hasan*)”. Zob. również *„Al-Musnad”*, 2/246. Ahmad Szakir sklasyfikował go jako autentyczny w swoim komentarzu do *„Al-Musnad”*, nr 7350

2. Poprawianie błędów poprzez wyjaśnienie zasad (*hukm*)

Dżarhad ﵁ przekazał, że Prorok ﷺ przeszedł obok niego, a on miał odkryte udo. Prorok ﷺ powiedział: „Zakryj udo, gdyż stanowi ono część aury".[53]

3. Odwoływanie ludzi do islamu, kiedy popełniają błędy, oraz wskazywanie na zasadę, którą łamią

Kiedy ktoś dopuszcza się błędu, jego myśli dalekie są od islamskich zasad, a on sam odurzony jest chwilą. W takich przypadkach, powtórzenie zasad islamu oraz wypowiedzenie ich na głos może skutecznie przemówić człowiekowi do słuchu i obudzić go z oszołomienia, jakiemu uległ. Jeśli popatrzymy na to, co wydarzyło się między Muhadżirami i Ansarami przez ogień niezgody wzniecony przez hipokrytów, ujrzymy sposób, w jaki Prorok ﷺ używał tej taktyki. Dżabir ﵁ powiedział: „Wyruszyliśmy na wyprawę wojenną z Wysłannikiem Allaha ﷺ i pewni Muhadżirowie również z nim wyruszyli, a było ich dużo. Wśród nich znalazł się pewien żartobliwy mężczyzna. Popchnął w żartach jednego Ansara, a ten bardzo się na niego rozzłościł i zawołał innych na pomoc, krzycząc: „Ansarowie!". Muhadżir zawołał: „Muhadżirowie!". Prorok ﷺ wyszedł i powiedział: „O co ten krzyk ludzi czasów ignorancji (*dżahilija*)?". Potem powiedział: „O co mu chodzi?". Powiedziano mu, jak Muhadżir popchnął na żarty Ansara. Prorok ﷺ powiedział: „Dajcie temu spokój, gdyż to (przynależność plemienna) jest złe". [54] Zgodnie z przekazem Muslima powiedział: „Niech człowiek pomaga swemu bratu, czy jest on złoczyńcą czy ofiarą złego czynu. Jeśli jest złoczyńcą, powinien go powstrzymać, a jeśli pada ofiarą złego czynu, powinien przyjść mu z pomocą".[55]

4. Korygowanie błędnych pojęć wynikających z niejasności pewnych kwestii w ludzkich umysłach

Humajd ibn Abi Humajd al-Tałil przekazał, że słyszał, jak Anas bin Malik ﵁ powiedział: „Do domu żon Proroka ﷺ przyszło trzech mężczyzn, pytając o to, w jaki sposób Prorok ﷺ oddawał cześć. Kiedy ich o tym poinformowano, pomyśleli, że to było mało. Powiedzieli: „Kimże my jesteśmy w porównaniu z Prorokiem ﷺ? Wszystkie jego grzechy, przeszłe i przyszłe, zostały mu wybaczone". (Pomyśleli, że ten, kto nie wie, czy jego grzechy zostały wybaczone musi posunąć się do skrajności w oddawaniu czci i czynić dużo więcej niż Prorok ﷺ, z nadzieją na wybaczenie jego grzechów.) Jeden z nich powiedział: „Jeśli chodzi o mnie, od tej pory będę spędzał każdą noc na modlitwie". Inny powiedział: „Co do mnie, będę pościł przez resztę życia i nigdy nie złamię postu". Trzeci powiedział: „A ja nie będę się zadawał z kobietami i nigdy się nie ożenię". Wysłannik Allaha ﷺ przyszedł do nich i powiedział: „Czy to wy powiedzieliście to i to? Na Allaha, ja jestem tym, który obawia się Allaha bardziej niż kto inny, lecz poszczę i łamię post, modlę się i odpoczywam, i żenię się".[56]

Anas przekazał, że grupa Towarzyszy Proroka ﷺ zapytała jego żony o to, co on czynił w tajemnicy. Jeden z nich powiedział: „Nigdy się nie ożenię". Inny rzekł: „Nigdy nie zjem mięsa". Trzeci powiedział: „Nigdy nie będę spał na łóżku". [Prorok ﷺ] wysławił Allaha i podziękował Mu, a potem powiedział: „Co się dzieje z ludźmi, którzy mówią to i to? Bo jeśli o mnie chodzi, modlę się i śpię, poszczę i łamię post, i żenię się z kobietami. Ktokolwiek odwróci się od mojej Sunny, nie ma ze mną nic wspólnego".[57]

[53] *„Sunan al-Tirmizi"*, nr 2796. Al-Tirmizi powiedział: „To jest dobry (*hasan*) hadis".
[54] *„Sahih al-Buchari"*, *„Al-Fath"*, 3518
[55] *„Sahih Muslim"*, nr 2584
[56] *„Sahih al-Buchari"*
[57] *„Sahih Muslim"*, 1041

Zwrócimy uwagę na następujące kwestie:

Prorok ﷺ przyszedł do nich i zwrócił się do nich bezpośrednio; kiedy chciał pouczyć wszystkich ludzi, nie zwracał się do nich po imieniu ani nie wskazywał na nich, jedynie powiedział: „Co dzieje się z ludźmi, którzy...?". W ten sposób okazywał im łagodność i krył ich - działając jednocześnie we wspólnym interesie - ucząc wszystkich.

Hadis opisuje dowiadywanie się o uczynki dobrych ludzi oraz dążenie do naśladowania ich. Dochodzenie takich rzeczy jest oznaką zdrowego umysłu i usilnego dążenia do ulepszenia samego siebie.

Przekaz wskazuje, że praktycznych kwestii religijnych można uczyć się od kobiet, jeśli nie jest możliwym nauczenie się ich od mężczyzn.

Nie ma nic złego w mówieniu o własnych uczynkach, dopóki nie robi się tego z zamiarem popisania się i płynie z tego korzyść dla innych.

Uczymy się również, że popadanie w skrajności w oddawaniu czci może znudzić człowieka, co z kolei mogłoby doprowadzić do całkowitego zaprzestania adoracji; najlepszymi rzeczami są te umiarkowane.[58]

Na ogół pomyłki zdarzają się w wyniku błędnego pojęcia o jakiejś kwestii; jeśli człowiek zostanie wyprowadzony z błędu, nie będzie się już mylił. Jak jasno wynika z hadisu, powodem, dla którego tamci Towarzysze chcieli wprowadzić w życie idee ekstremalnego oddawania czci i życia klasztornego, było przekonanie, że aby osiągnąć zbawienie, musieli przewyższyć akty czci Proroka ﷺ, ponieważ powiedziano im, że wszystkie jego grzechy zostały mu wybaczone, a im nie dano takiego przywileju. Prorok ﷺ wyprowadził ich z błędu i powiedział, że mimo iż mu przebaczono, on był najbardziej bogobojnym pośród rodzaju ludzkiego i polecił im, aby w oddawaniu czci podążali za jego Sunną (praktyką).

Podobna rzecz przydarzyła się innemu Towarzyszowi, Kahmasowi al-Hilali ﷺ, którzy przekazał swą historię: „Przyjąłem islam, poszedłem do Proroka ﷺ i powiedziałem mu o tym. Nie było mnie rok, podczas którego bardzo schudłem, a kiedy wróciłem, [Prorok ﷺ] spojrzał na mnie od góry do dołu. Rzekłem: „Czy mnie nie poznajesz?". On odparł: „Kim jesteś?". Ja odpowiedziałem: „Jestem Kahmas al-Hilali". On powiedział: „Co się z tobą stało?". Rzekłem: „Po tym, jak cię spotkałem, nie było dnia, żebym nie pościł i nigdy nie spałem w nocy". On powiedział: „Kto kazał ci się torturować? Pość przez miesiąc cierpliwości [tzn. ramadan] i oprócz tego jeden dzień w miesiącu". Powiedziałem: „Pozwól mi czynić więcej". On rzekł: „Pość przez miesiąc cierpliwości i oprócz tego dwa dni w miesiącu". Powiedziałem: „Pozwól mi czynić więcej, mogę (czynić więcej)". On odparł: „Pość przez miesiąc cierpliwości i oprócz tego trzy dni"".[59]

Czasem błędne pojęcie o jakiejś sprawie może wynikać ze sposobu, w jaki człowiek osądza i postrzega innych. Prorok ﷺ chętnie to poprawiał i wyprowadzał ludzi z tego błędu. Sal ibn Sad al-Saidi powiedział: „Pewien mężczyzna przeszedł obok Wysłannika Allaha ﷺ, a on zapytał mężczyznę siedzącego obok: „Co myślisz o tym człowieku?". Ten odparł: „Jest jednym z najszlachetniejszych ludzi. Na Allaha, jeśli oświadczy się kobiecie, jest godzien, by zostać przyjętym, a jeśli się za kogoś wstawi, zasługuje na to, by jego wstawiennictwo zostało przyjęte". Wysłannik Allaha ﷺ nic nie powiedział. Potem kolejny mężczyzna przeszedł obok i Wysłannik Allaha ﷺ zapytał mężczyznę przy nim: „Co o nim myślisz?". Ten rzekł: „Wysłanniku Allaha, on jest jednym z biednych muzułmanów. Jeśli oświadczy się, nie jest godny bycia przyjętym, a jeśli wstawi się za kogoś, nie jest godzien, aby jego wstawiennictwo zostało przyjęte, a jeśli przemawia, nie jest godzien, by zostać wysłuchanym".

[58] Patrz *„Al-Fath"*, 9/104

[59] *„Musnad al-Tayaalisi"*; przekazał al-Tabarani w *„Al-Kabir"*, 19/194, nr 435; również w *„Al-Silsilat al-Sahihah"*, nr 2623.

Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Ten człowiek lepszy jest od ziemi pełnej ludzi takich jak ten poprzedni"".[60] [...]

5. Wielokrotne przypominanie ludziom o bojaźni przed Allahem

Dżundub ibn Abd Allah al-Badżali przekazał, że Wysłannik Allaha ﷺ wysłał grupę muzułmanów do walki z pewnymi politeistami i doszło do starcia. Jeden z politeistów czaił się na pojedynczych muzułmanów i zabijał ich. Jeden z muzułmanów chciał go przyłapać i zabić. [Dżundub powiedział:] „Myśleliśmy, że tym człowiekiem był Usama bin Zajd. Kiedy wzniósł swój miecz, politeista powiedział: *'La ilaha illallah'*, ale on [Usama] go zabił. Do Proroka ﷺ przybył posłaniec i opowiedział o tym, co zaszło podczas bitwy. Kiedy powiedział o zajściu z politeistą, który powiedział: *'La ilaha illallah'*, Prorok ﷺ posłał po Usamę i zapytał go: „Dlaczego go zabiłeś?". On odparł: „Wysłanniku Allaha, on zadał wiele bólu muzułmanom, zabił tego i tego, i tego i tego" – i podał imiona kilku ludzi. „Zaatakowałem go i kiedy zobaczył miecz, powiedział: *'La ilaha illallah'*". Wysłannik Allaha ﷺ rzekł: „I potem go zabiłeś?". Usama powiedział: „Tak". On rzekł: „Co zrobisz, kiedy w Dniu Zmartwychwstania przyjdzie *'La ilaha illallah'*?". Usama powiedział: „Wysłanniku Allaha, módl się o przebaczenie dla mnie". Prorok ﷺ jedynie odparł: „Co zrobisz, kiedy w Dniu Zmartwychwstania przyjdzie *'La ilaha illallah'*?" i nie powiedział nic więcej".[61]

Zgodnie z przekazem Usamy ibn Zajd: „Wysłannik Allaha ﷺ wysłał nas na wyprawę wojenną i rankiem dotarliśmy do al-Haraqat niedaleko Dżuhajna. [W trakcie bitwy] złapałem jednego człowieka i powiedział *'La ilaha illallah'*, lecz pchnąłem go (bronią –przyp. tłum.). Potem poczułem się podle z tego powodu i opowiedziałem o tym Prorokowi ﷺ. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „On powiedział *'La ilaha illallah'*, a ty go zabiłeś?". Odrzekłem: „Wysłanniku Allaha, on powiedział to tylko dlatego, że przestraszył się mej broni". On [Prorok ﷺ] powiedział: „Skąd możesz wiedzieć, co jest w jego sercu? Jak możesz mieć pewność, czy to było szczere czy nie?". I powtarzał to, aż zacząłem żałować, że przyjąłem islam przed owym dniem [gdyż przyjęcie islamu zmazuje wszystkie wcześniejsze grzechy – przyp. tłum. ang.]".[62]

Jedną kwestią, którą można zaliczyć do kategorii napomnień, jest przypominanie ludziom o mocy Allaha. Oto przykład:

Abu Masud al-Badri powiedział: „Biłem batem jednego z moich niewolników, kiedy usłyszałem za mną przemawiający do mnie głos: „Posłuchaj, Abu Masud!". Lecz byłem tak wściekły, że nie zwróciłem na niego uwagi. Kiedy głos zbliżył się do mnie, zorientowałem się, że był to Wysłannik Allaha ﷺ i mówił: „Posłuchaj Abu Masud, posłuchaj Abu Masud!". Wypuściłem z ręki bicz (zgodnie z innym przekazem: „bicz wypadł mi z ręki z szacunku do niego"). On powiedział: „Posłuchaj, Abu Masud, Allah ma więcej mocy nad tobą niż ty nad tym niewolnikiem". Powiedziałem: „Nigdy więcej nie uderzę niewolnika"".[63] Wg innego hadisu powiedział: „Wysłanniku Allaha, on (niewolnik) jest wolny dla sprawy Allaha". On rzekł: „Jeśli byś tego nie uczynił, Ogień Piekielny buchnąłby ci w twarz lub Ogień by cię dotknął". Zgodnie z przekazem Muslima: „Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Zaprawdę, Allah ma więcej mocy nad tobą niż ty nad nim". Więc (Abu Masud) go uwolnił".[64]

Abu Masud al-Ansari powiedział: „Biłem jednego niewolnika, kiedy usłyszałem, jak ktoś mówi za mną: „Posłuchaj, Abu Masud, posłuchaj Abu Masud". Odwróciłem się i zobaczyłem, że był to Wysłannik Allaha ﷺ. Powiedział on: „Allah ma więcej mocy nad tobą niż ty nad nim". Po tym nigdy już nie uderzyłem żadnego z moich niewolników".[65]

---

60 *„Sahih al-Buchari"*, *„Al-Fath"* 6447
61 Muslim, wyd. Abd al-Baqi, nr 97
62 Muslim, nr 69
63 Muslim
64 *„Sahih Muslim"*, nr 1659
65 al-Tirmizi, nr 1948. Abu Isa powiedział, że to jest hadis dobry (*hasan*), autentyczny (*sahih*)

6. Okazanie współczucia popełniającemu błąd

Stosuje się to w przypadku tych, którzy na współczucie zasługują, którzy czują wyrzuty sumienia i pokazują, że okazali skruchę, jak czasem bywa u ludzi, którzy przychodzą zadać pytanie i się dowiedzieć. Ilustruje to następująca historia:

Ibn Abbas przekazał, że pewien mężczyzna rozwiódł się z żoną poprzez *zihar*[66], a potem doszło między nimi do stosunku i przyszedł do Proroka ﷺ i rzekł: „Wysłanniku Allaha, rozwiodłem się z żoną za pomocą *zihar* i zanim dokonałem ekspiacji (*kafara*), odbyłem z nią stosunek". On powiedział: „Co sprawiło, że to uczyniłeś, oby Allah się nad tobą zmiłował?". On odparł: „Zobaczyłem łańcuszek na jej kostce w blasku księżyca". On [Prorok] rzekł: „Nie zbliżaj się zatem do niej, dopóki nie uczynisz tego, co nakazał ci Allah".[67]

Abu Hurajra ؓ powiedział: „Siedzieliśmy z Prorokiem ﷺ, kiedy przyszedł pewien mężczyzna i powiedział: „Wysłanniku Allaha, jestem zgubiony!". On odparł: „Co ci jest?". Mężczyzna rzekł: „Odbyłem stosunek z żoną podczas postu". Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Czy możesz uwolnić niewolnika?". Tamten odparł: „Nie" On powiedział: „Czy możesz pościć przez dwa kolejne miesiące?". Mężczyzna powiedział: „Nie". On powiedział: „Czy posiadasz środki, by nakarmić sześćdziesięciu biedaków?". Tamten odpowiedział: „Nie". Prorok ﷺ przez chwilę nie mówił nic więcej na temat tej sprawy, a kiedy tak siedzieliśmy, przyniesiono mu ﷺ duży kosz pełen daktyli. On powiedział: „Gdzie jest ten, który pytał?". Mężczyzna powiedział: „Oto jestem". On rzekł: „Weź to i rozdaj jako jałmużnę". Mężczyzna powiedział: „Kto jest biedniejszy ode mnie, Wysłanniku Allaha? Na Allaha, nie ma biedniejszej rodziny w Medynie niż moja". Prorok ﷺ uśmiechnął się, aż ukazały się jego górne kły, następnie powiedział: „Nakarm tym twoją rodzinę"". [68]

Ten człowiek, który popełnił błąd i przyszedł o niego zapytać, nie robił sobie żartów ani nie bagatelizował sprawy. Poczuł wyrzuty sumienia i poczuł się winien, jak jasno wynika ze słów: „Jestem zgubiony". Z tego powodu zasłużył na litość i współczucie. Przekaz Ahmada (oby Allah się nad nim zmiłował) jeszcze bardziej to podkreśla:

Abu Hurajra przekazał, że przyszedł pewien Beduin, bijąc się w policzki i rwąc włosy, i rzekł: „Jestem pewien, że jestem zgubiony". Wysłannik Allaha ﷺ powiedział do niego: „Dlaczego jesteś zgubiony?". On powiedział: „Odbyłem stosunek z żoną podczas ramadanu". On [Prorok ﷺ] powiedział: „Czy możesz uwolnić niewolnika?". Tamten odparł: „Nie". On rzekł: „Czy możesz pościć przez dwa kolejne miesiące?". Tamten powiedział: „Nie". On zapytał: „Czy jesteś w stanie nakarmić sześćdziesięciu biedaków?". Tamten odparł: „Nie" - i wspomniał o własnej biedzie. Wysłannikowi Allaha ﷺ przyniesiono duży kosz zawierający piętnaście *saa*[69] daktyli i Prorok ﷺ powiedział: „Gdzie jest ten człowiek?... Nakarm tym biednych". Mężczyzna odrzekł: „Wysłanniku Allaha, w Medynie nie ma nikogo biedniejszego od mojej rodziny". Wysłannik Allaha ﷺ uśmiechnął się, aż ukazały się jego kły i powiedział: „Nakarm twoją rodzinę".[70]

7. Nie śpieszyć, by powiedzieć komuś, że się myli

Pewnego razu Umarowi przydarzyło się coś, o czym sam opowiedział: „Usłyszałem, jak Hiszam ibn Hakim ibn Hizam recytował surę Rozróżnienie (al-Furqan), a było to za życia Wysłannika Allaha ﷺ. Przysłuchałem się jego recytacji i recytował on inaczej niż robił to Wysłannik Allaha ﷺ. O mało co

[66] *zihar* – forma rozwodu z czasów ignorancji przed islamem, zniesiona przez islam, polegająca na wypowiedzeniu przez mężczyznę formułki: „Jesteś dla mnie jak plecy mojej matki" – do żony; przyp. tłum.
[67] Abu Isa powiedział, że jest to hadis dobry (*hasan*) dziwny (*gharib*) autentyczny (*sahih*); *„Sahih Sunan al-Tirmizi"*, nr 1199
[68] al-Buchari, *„Fath"*, 1936
[69] *saa* – wg ludności z Medyny to miara równająca się czterem garściom oby dłoni mężczyzny średniej budowy; (*„Prosty wykład głównych praktyk religijnych islamu"* autorstwa Fajsal Malawi, str. 113); przyp. tłum.
[70] *„Al-Musnad"*, 2/516, *„Al-Fath al-Rabani"*, 10/89

nie przerwałbym jego modlitwy, lecz zaczekałem, aż powiedział *salam* (tzn. skończył modlitwę – przyp. tłum.), potem chwyciłem go za szatę i powiedziałem: „Kto nauczył cię recytować sury, którą u ciebie usłyszałem?". On odparł: „Wysłannik Allaha ﷺ nauczył mnie ją recytować". Powiedziałem: „Kłamiesz! Wysłannik Allaha ﷺ nauczył mnie ją recytować inaczej". Zabrałem go do Wysłannika Allaha ﷺ i powiedziałem: „Słyszałem, jak recytował surę Rozróżnienie (al-Furqan) inaczej niż ty mnie nauczyłeś". Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Puść go. Recytuj, Hiszamie". Wyrecytował tak samo, jak to u niego wcześniej usłyszałem. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Tak zostało to objawione". Potem powiedział: „Recytuj, Umarze". Wyrecytowałem zatem tak, jak mnie nauczył. Wysłannik Allaha ﷺ rzekł: „Tak zostało to objawione. Koran został objawiony na siedem rożnych sposobów recytacji, recytujcie go zatem w sposób wam najłatwiejszy"".[71]

Pośród sposobów wychowawczych, o jakich uczymy się z tej historii, znajdują się:

- Powiedzenie obojgu, by wyrecytowali przed sobą, i aprobata ich recytacji była skuteczniejsza w potwierdzeniu, że oboje mieli rację i żaden się nie mylił.

- Kiedy Prorok ﷺ powiedział Umarowi, żeby puścił Hiszama, miało to na celu przygotowanie obydwu stron do słuchania w spokoju. Była to wskazówka, że Umar ؓ zachował się zbyt pochopnie.

- Osoba szukająca wiedzy nie powinna pochopnie potępiać opinii różniącej się od tej, która jest jej znana; powinna najpierw być pewna tego, co mówi, gdyż ta (inna) opinia może okazać się ważną naukowo.

Kolejny ważny wniosek to, że nie należy pospiesznie karać kogoś, kto popełni błąd, jak wynika z następującej historii:

Abbad ibn Szarhabil ؓ powiedział: „Przybyłem z moimi stryjami do Medyny i weszliśmy do jednego z ogrodów miasta. Utarłem trochę pszenicy, wtem nadszedł właściciel ogrodu, zabrał moją szatę i uderzył mnie. Poszedłem do Wysłannika Allaha ﷺ, prosząc o pomoc. Posłał on po tamtego mężczyznę (właściciela ogrodu) i przyprowadzono go. Rzekł do niego: „Dlaczego to uczyniłeś?". Tamten odparł: „Wysłanniku Allaha ﷺ, on wszedł do mojego ogrodu, wziął trochę pszenicy i utarł ją". Wysłannik Allaha ﷺ rzekł: „Jeśli zrobił tak z niewiedzy - nie pouczyłeś go, a jeśli zrobił to z głodu - nie nakarmiłeś go. Oddaj mu szatę". I Wysłannik Allaha ﷺ rozkazał, aby dano mi *łasq* lub pół *łasq* (miara pszenicy równa sześćdziesięciu *saa*)".[72]

Historia ta uczy nas, że powinniśmy dowiedzieć się o okoliczności osoby, która popełnia błąd lub zachowuje się agresywnie, aby móc właściwie się z nią obejść.

Zauważmy również, że Prorok ﷺ nie ukarał właściciela ogrodu, ponieważ ten miał rację, aczkolwiek źle potraktował sprawę. Zwrócił mu uwagę, że sposób, w jaki postąpił z nieznaną mu osobą, był niewłaściwy w tych okolicznościach, a następnie pouczył go, jak zachować się właściwie w takiej sytuacji, i powiedział mu, by zwrócił szatę, którą zabrał głodnemu mężczyźnie.

8. Zachowanie spokoju przy obchodzeniu się z błędami ludzi

Szczególnie, kiedy zbyt ostre podejście mogłoby pogorszyć sprawę i wyrządzić więcej zła niż dobra. Uczymy się tego ze sposobu, w jaki postąpił Prorok ﷺ, kiedy pewien Beduin oddał mocz w meczecie, zgodnie z przekazem Anasa bin Malik: „Kiedy byliśmy w meczecie z Wysłannikiem Allaha ﷺ,

[71] al-Buchari, *„Al-Fath"*, 4992
[72] an-Nisai, *„Al-Mudżtaba"*, *„Kitab Adab al-Qudat"*, *„Bab al-Istida'"*; *„Sahih Sunan an-Nisai"*, nr 4999

przyszedł pewien Beduin i oddał mocz na stojąco. Towarzysze Wysłannika Allaha ﷺ powiedzieli: „Przestań! Przestań!”. Lecz Wysłannik Allaha ﷺ rzekł: „Nie przerywajcie mu; zostawcie go”. Zostawili go zatem, aż skończył, potem Wysłannik Allaha ﷺ zawołał go i rzekł: „W tych meczetach niewłaściwym jest robienie czegoś takiego jak oddawanie moczu czy kału; one przeznaczone są jedynie do wspominania Allaha, modlitwy i recytacji Koranu” czy coś w tym sensie. Następnie kazał jednemu mężczyźnie, który tam był, przynieść wiadro wody i wylać na mocz, a on tak uczynił”.[73]

W tym przypadku, zasadą, według której postąpił Prorok ﷺ, było łagodne potraktowanie człowieka, a nie - okazanie mu surowości. Abu Hurajra przekazał: „Pewien Beduin oddał mocz w meczecie i ludzie podnieśli się, by go ukarać. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział do nich: „Zostawcie go w spokoju i wylejcie wiadro wody na to (miejsce gdzie oddał mocz). Zostaliście wysłani, aby ułatwiać ludziom rzeczy, nie żeby je utrudniać””.[74]

Towarzysz, oby Allah był z nich zadowolony, byli gorliwi w potępianiu złych rzeczy, które widzieli, i w utrzymywaniu meczetu w czystości i porządku, jak wskazują rożne przekazy tego hadisu opisujące, jak krzyczą na owego Beduina, wstają, by go ukarać, ganią go i śpieszą, by się z nim obejść, lub mówią do niego: „Przestań!”.[75] Lecz Prorok ﷺ myślał o prawdopodobnych konsekwencjach dwóch rozwiązań: zatrzymania go lub pozostawienia go w spokoju. Gdyby spróbowali go powstrzymać, zmuszanie człowieka do zatrzymania moczu mogło mu wyrządzić krzywdę, a gdyby nie był wstanie go wstrzymać i poruszyłby się ze strachu przed nimi, nieczystość mogłaby się roznieść po większej przestrzeni meczetu i po ciele i ubraniu człowieka. Prorok ﷺ przewidział, że zostawienie go w spokoju aż skończy, było mniejszym złem, szczególnie gdy ów mężczyzna zaczął już oddawać mocz, a z tym mogli się uporać, sprzątając po nim. Powiedział więc swym Towarzyszom, aby zostawili go i nie przeszkadzali mu. Powiedział im tak, ponieważ to leżało w interesie wszystkich i odparło większe zło - mniejszym.

Przekazano również, że Prorok ﷺ zapytał owego mężczyznę o powód jego czynu. Ibn Abbas ؓ powiedział: „Do Proroka ﷺ przyszedł Beduin i ślubował mu wierność w meczecie. Potem odszedł i oddał mocz. Ludzie chcieli go powstrzymać, lecz Prorok ﷺ powiedział: „Nie przeszkadzajcie człowiekowi, kiedy oddaje mocz”. Następnie zapytał go: „Czyż nie jesteś muzułmaninem?”. On rzekł: „Oczywiście”. On (Prorok ﷺ) powiedział: „Dlaczego oddałeś mocz w naszym meczecie?”. Tamten odparł: „Na Tego, Który wysłał cię z prawdą, myślałem, że jest on takim samym miejscem jak każde inne i oddałem w nim mocz”. Prorok ﷺ zawołał po kubeł wody i wylał go na mocz”.[76]

To mądre potraktowanie problemu wywarło daleko idący wpływ na Beduina, jak jasno wynika z jego reakcji. Abu Hurajra powiedział: „Pewien Beduin wszedł do meczetu, gdzie siedział Wysłannik Allaha ﷺ i powiedział: „Allahu, wybacz mi i Muhammadowi i nie wybaczaj nikomu innemu”. Wysłannik Allaha ﷺ uśmiechnął się i powiedział: „Zawężasz coś bardzo szerokiego (w odniesieniu do przebaczenia Allaha – przyp. tłum.)”. Następnie (Beduin) odszedł do najodleglejszej części meczetu, rozstawił nogi i zaczął oddawać mocz. Po tym, jak (został pouczony i) zrozumiał, Beduin powiedział: „On wstał – oddałbym za niego mego ojca i matkę -, nie zganił mnie ani nie obraził. Po prostu powiedział: „Nie oddajemy moczu w tym meczecie; został on wybudowany jedynie dla wspominania Allaha i dla modlitwy”. Potem zawołał po wiadro wody i wylał go na mocz”.[77]

Ibn Hadżar (oby Allah się nad nim zmiłował) wspomniał w swym komentarzu rzeczy, których uczymy się z hadisu o Beduinie, min.:

[73] *„Sahih Muslim”,* nr 285
[74] al-Buchari, *„Fath”*, 6128
[75] *„Dżami al-Usul”*, 7/83-87
[76] at-Tabarani, *„Al-Kabir”*, nr 11552, tom 11., str. 220; al-Hajsami powiedział w *„Al-Madżma”*: jego ludzie są ludźmi *sahih* (przekazicielami hadisów autentycznych – *sahih* – przyp. tłum.), 2/10
[77] *„Sunan Ibn Madża”*, wyd. Abd al-Baqi, 529; *„Sahih Ibn Madża”*, 428

- Powinniśmy łagodnie postępować, obchodząc się z kimś, kto nie wie, i nauczyć go tego, co powinien wiedzieć, nie stosując nagany, dopóki powodem jego postępowania nie jest upór, szczególnie kiedy jest osobą, którą należy pozyskać.
- Prorok ﷺ był życzliwy i obszedł się z nim w miły sposób.
- Pojęcie zapobiegania nieczystości (nadżasa) było mocno zakodowane w umysłach Towarzyszy, stąd pośpiesznie potępili to w obecności Proroka ﷺ bez proszenia o zgodę. Tak samo mocno zakodowane zostały w ich umysłach nakazywanie dobra i zakazywanie zła.
- My również powinniśmy pośpiesznie usuwać wszelkie naganne rzeczy, kiedy nic nas przed tym nie powstrzymuje, albowiem gdy mężczyzna załatwił potrzebę, Prorok ﷺ wydał polecenie, by miejsce to zmyto zmyć wodą.

9. Wyjaśnienie powagi błędu

Ibn Umar, Muhammad ibn Kab, Zajd ibn Aslam i Qutada przekazali (a to co następuje jest kompilacją ich przekazów), że podczas wyprawy na Tabuk pewien mężczyzna powiedział: „Nigdy nie widzieliśmy, by ktoś bardziej lubił jeść i opowiadał więcej kłamstw od naszych recytatorów, ani nikogo tak tchórzliwego na polu walki” – w odniesieniu do Wysłannika Allaha ﷺ i jego Towarzyszy. Auf ibn Malik powiedział: „Kłamiesz! Jesteś hipokrytą i powiem (o tym) Wysłannikowi Allaha ﷺ”. Auf poszedł do Wysłannika Allaha ﷺ, aby mu to powiedzieć, ale okazało się, że odnośnie tej sprawy został objawiony (fragment) Koranu. Ów mężczyzna przyszedł do Proroka ﷺ, kiedy ten jechał na wielbłądzie i rzekł: „Wysłanniku Allaha, była to jedynie nasza próżna gadanina i żarty, tak dla zabicia czasu podróży”. Ibn Umar rzekł: „Jakbym go wdział wiszącego u lejców wielbłąda Proroka ﷺ z kamieniami uderzającymi go w stopy, mówiącego: „To była jedynie próżna gadanina i żarty”, podczas gdy Wysłannik Allaha ﷺ recytował: *{Czy wyśmiewacie się z Allaha, z Jego znaków i z Jego Posłańca?} [Koran, 9:65]* ni mniej ni więcej”.[78]

10. Wyjaśnienie szkodliwych następstw błędu

Abu Salaba al-Chasani powiedział: „Kiedy Wysłannik Allaha ﷺ przerywał podróż w jakimś miejscu, ludzie rozpraszali się po dolinach i górach. Prorok ﷺ rzekł: „Wasze rozproszenie w tych dolinach i górach pochodzi od szatana”. Po tym, zawsze gdy się zatrzymywał, ludzie trzymali się tak blisko siebie, że gdyby rozciągnąć nad nimi pelerynę, okryłaby ich wszystkich”.[79] W innym przekazie: „...aż można by powiedzieć, że gdybyś rozciągnął nad nimi pelerynę, okryłbyś ich”.[80]

Dostrzegamy tu troskę Proroka ﷺ o jego Towarzyszy, która była troską przywódcy o jego oddziały. Rozproszenie wojska w momencie rozbijania obozu było sztuczką szatana, by wystraszyć muzułmanów i poprowadzić nieprzyjaciela do ataku na nich.[81] Takie rozejście się utrudniłoby jednej części wojska przyjść z pomocą drugiej.[82]

---

[78] *„Tafsir ibn Dżarir al-Tabari”*, 14/333, wyd. Dar al-Kutub al-Ilmijjah, 1412. Jego przekaziciele są ludźmi *sahih*, oprócz Hiszama ibn Sad, od którego Muslim nie przekazywał, jedynie jako od przekaziciela potwierdzającego, jak w *„Al-Mizan”*. At-Tabari przekazał również ten hadis z własnym łańcuchem przekazicieli i istnieje przekaz potwierdzający z dobrym (*hasan*) łańcuchem zapisany przez Ibn Hatim z hadisu Kaba ibn Malik. *„Sunan al-Musnad min Asbab al-Nuzul”*, str. 71

[79] Abu Daud (oby Allah się nad nim zmiłował), *„Sunan”*, 2286; sklasyfikowany jako autentyczny (*sahih*) przez al-Albani w *„Sahih Sunan Abi Daud”*, nr 2288

[80] Ahmad, *„Al-Fath al-Rabbani”*, 14/44

[81] *„Aun al-Mabud”*, 7/292

[82] Patrz *„Dalil al-Falihin”*, 6/130

Widzimy również, że Towarzysze Proroka ﷺ byli mu posłuszni w każdym poleceniu, jakie im wydał.

Kolejny przykład na to, jak Prorok ﷺ objaśniał powagę i niebezpieczeństwo błędu, znajduje się w hadisie od al-Numana ibn Baszir, według którego Prorok ﷺ powiedział: „Wyprostujcie rzędy (do modlitwy), albo Allah was podzieli".[83] Muslim zapisał to w swym *„Sahih"* od Sammaka ibn Harb, który powiedział: „Słyszałem, jak al-Numan ibn Baszir powiedział: „Wysłannik Allaha ﷺ był surowy w prostowaniu rzędów, aż widział, że zrozumieliśmy polecenie. Pewnego dnia wyszedł i już miał powiedzieć *takbir*, kiedy zauważył, że pierś jednego mężczyzny wystawała (z rzędu). Powiedział: „Niewolnicy (słudzy) Allaha, wyprostujcie rzędy, albo Allah was podzieli"".[84]

An-Nasai przekazał od Anasa ؓ, że Prorok Allaha ﷺ rzekł: „Róbcie rzędy mocne i ścisłe, i ustawiajcie wasze szyje w linii prostej, bo na Tego, w Którego Dłoni jest dusza Muhammada, widzę szatany (diabły) przechodzące między waszymi rzędami jak małe czarne owieczki".[85]

Wyjaśnienie złych i negatywnych skutków jest bardzo ważne, kiedy przychodzi do przekonywania ludzi, że popełniają błąd. Może mieć on konsekwencje dla osoby, która go popełnia, lub dla innych ludzi. Przykładem tego pierwszego jest przekaz zrelacjonowany przez Abu Dauda (oby Allah się nad nim zmiłował) w *„Sunan"* od Ibn Abbasa (oby Allah był zadowolony z nich obu), w którym pewien człowiek przeklął wiatr. Muslim powiedział, że było to za czasów Proroka ﷺ, peleryna tego człowieka została porwana przez wiatr i mężczyzna przeklął go. Prorok ﷺ powiedział: „Nie przeklinaj go (wiatru), bo on czyni tylko to, co mu nakazano, a jeśli człowiek przeklina coś, co na to nie zasługuje, przekleństwo to wróci do niego".[86] Natomiast przykład na to, jak konsekwencje błędu mogą dotknąć innych, znajdujemy w przekazie al-Buchariego (oby Allah się nad nim zmiłował) w jego *„Sahih"*, od Abd ar-Rahmana ibn Abi Bakra, od jego ojca, który rzekł: „Pewien człowiek chwalił innego w obecności Proroka ﷺ". Według przekazu Muslima: „Pewien człowiek powiedział: „Wysłanniku Allaha, nie ma nikogo poza Wysłannikiem Allaha ﷺ, kto byłby lepszy od niego w tym i tym"".[87] Prorok ﷺ powiedział do niego: „Strzeż się! Właśnie podciąłeś gardło twojemu towarzyszowi! Właśnie podciąłeś gardło twojemu towarzyszowi!" – i powtórzył to kilka razy, a potem rzekł: „Jeśli któryś z was bardzo pragnie pochwalić swego brata, niech powie: „Myślę, że taki i taki jest taki i taki, a Allah zna prawdę (jaki naprawdę jest), i nie potwierdzam niczyjego dobrego zachowania przed Allahem, lecz myślę, że jest taki i taki" jeśli wie, że tak jest".[88]

Według jednego przekazu al-Buchariego w *„Al-Adab al-Mufrad"*, Mihdżan al-Aslami ؓ powiedział: „...kiedy byliśmy w meczecie, Wysłannik Allaha ﷺ zobaczył, jak pewien mężczyzna modlił się, kłaniał i wybijał pokłony. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział do mnie: „Kto to jest?". Zacząłem go chwalić i powiedziałem: „Wysłanniku Allaha, to jest taki i taki, i on jest taki i taki". (Wg innego przekazu w tej samej książce, powiedział: „To jest taki i taki, i on jest jednym z najlepszych z ludzi Medyny w modlitwie".) On (Prorok) odparł: „Bądź cicho, bo jeszcze cię usłyszy i zniszczysz go"".[89]

Al-Buchari przekazał, że Abu Musa ؓ powiedział: „Prorok ﷺ usłyszał, jak pewien mężczyzna chwalił innego i robił to z przesadą. Powiedział: „Zniszczyłeś go" lub „Złamałeś mu kark (dosł. plecy)"". [90]

Prorok ﷺ wytłumaczył, że przesada w chwaleniu innych jest błędem, który może pociągnąć za sobą złe konsekwencje. Może sprawić, że chwalona osoba popadnie w dumę, a jej serce wypełni się arogancją i samouwielbieniem, i spocznie na laurach lub zacznie się popisywać, gdyż pochwała tak go ucieszy. To z kolei może go poprowadzić do ostatecznej zagłady, którą miał na myśli Prorok ﷺ, kiedy

---

83 *„Sahih al-Buchari"*, *„Fath"*, nr 717
84 *„Sahih Muslim"*, nr 436
85 *„Al-Mudżtaba"*, 2/92; sklasyfikowany jako autentyczny (*sahih*) przez al-Albaniego w *„Sahih Sunan an-Nisai"*, nr 785
86 Abu Daud, nr 4908; *„Sahih Abi Daud"*, nr 4102
87 *„Sahih Muslim"*, nr 3000
88 *„Kitab al-Szahadat"*, 2662
89 *„Sahih al-Adab al-Mufrad"*, 137; al-Albani powiedział: on jest dobry (*hasan*)
90 *„Fath"*, 2663

powiedział: „Zniszczyłeś go" lub „Właśnie podciąłeś mu gardło" lub „Złamałeś mu kark (dosł. plecy)".

Ponadto, jeśli człowiek posuwa się do skrajności w chwaleniu kogoś, mówiąc coś, czego nie jest pewien lub potwierdza coś, o czym prawdopodobnie nie wie, lub nawet kłamie albo mówi coś, żeby zadowolić tego, kogo chwali, to będzie katastrofą, szczególnie gdy chwalony jest ciemięzcą i złoczyńcą.[91]

Ogólnie rzecz biorąc, nie jest rzeczą zabronioną chwalić ludzi. Prorok ﷺ chwalił niektórych w ich obecności. Ważne wyjaśnienie tej kwestii znajdziemy w *„Sahih Muslim"*, w rozdziale: *„Zakaz chwalenia innych, jeśli czyni się to z przesadą lub istnieje niebezpieczeństwo fitny dla tego, kto jest chwalony"*.[92]

Tego, kto uważa, że wiele mu brakuje, nie dosięgnie nieszczęście płynące z pochwały, i kiedy się go pochwali, nie stanie się zuchwały, ponieważ zna swoją prawdziwą naturę. Niektórzy Salafowie mawiali: „Jeśli ktoś zostanie pochwalony bezpośrednio, niech powie: „Allahu, wybacz mi za to, czego oni nie znają, nie pociągaj mnie do odpowiedzialności za to, co mówią, i uczyń mnie lepszym, niż to, co (o mnie) myślą".[93]

11. Praktyczne nauczanie popełniającego błąd

W wielu przypadkach nauczanie praktyczne jest o wiele skuteczniejsze niż teoretyczne. Tak czynił Prorok ﷺ. Dżubajr ibn Nufajr przekazał od swego ojca, że ten przyszedł do Wysłannika Allaha ﷺ, który poprosił o wodę, następnie powiedział: „Zrób ablucję, Abu Dżubajr". Abu Dżubajr zaczął od ust, a Wysłannik Allaha ﷺ rzekł: „Nie zaczynaj od ust, Abu Dżubajr, gdyż niewierny zaczyna od ust". Potem Wysłannik Allaha ﷺ zawołał po wodę i umył ręce, aż stały się czyste, potem wypłukał usta i nos trzy razy, umył twarz trzy razy, umył jego prawe przedramię do łokcia trzy razy, potem lewe przedramię trzy razy, przetarł włosy i umył stopy".[94]

Widzimy tu, jak Prorok ﷺ umyślnie odciągnął tego Towarzysza od niepoprawnego wykonywania ablucji, mówiąc mu, że to niewierzący zaczyna od ust; może to oznaczać, że niewierzący nie myje rąk, zanim włoży je do naczynia (tak powiedział mi Szejch Abd al-Aziz Ibn Baz, kiedy spytałem go o interpretację tego hadisu) i to nie jest higieniczne. I Allah wie najlepiej.

12. Zaproponowanie rozsądnej alternatywy

Abd Allah ibn Masud powiedział: „Kiedy modliliśmy się z Prorokiem ﷺ mówiliśmy: „Pokój niech będzie z Allahem od Jego sług, pokój niech będzie z takim i takim". (Wg przekazu an-Nasaiego powiedział: „Pokój niech będzie z Gabrielem i Mikailem".[95]) Prorok ﷺ powiedział: „Nie mówcie: „Pokój niech będzie z Allahem", gdyż Allah jest Pokojem (*al-Salam*). Powinniście natomiast powiedzieć: „*At-tahijatu lillahi łas-salałatu łat-tajjibat, as-salamu alajka ajjuhan-Nabijju ła rahmatullahi ła barakatuhu, as-salamu alajna ła ala ibadillahis-salihin*". Jeśli to powiecie, obejmie to każdego sługę Allaha w niebie lub między niebem a ziemią. (Potem powiedzcie:) „Zaświadczam, że nie ma boga poza Allahem i zaświadczam, że Muhammad jest Jego sługą i Wysłannikiem". Potem wybierzcie dowolną prośbę i zmówcie ją"".[96]

---

91 *„Al-Fath"*, 10/478
92 *„Sahih Muslim", „Kitab al-Zuhd łal-Raqaiq"*
93 *„Fath"*, 10/478
94 al-Bajhaqi w *„Al-Sunan"*, 1/46; *„Al-Silsilat al-Sahihah"*, nr 2820
95 *„Al-Mudżtaba: Kitab al-Tatbiq, Bab Kajfa al-Taszahhud al-Ałal"*; patrz również *„Sahih Sunan an-Nisai"*, nr 1119
96 al-Buchari, *„Fath"*, 835

Inny przekaz omawiający tę kwestię został zrelacjonowany przez Anasa ؓ, który powiedział, że Prorok ﷺ dostrzegł plwociny (leżące) w kierunku qibli i to tak ogromnie go zdenerwowało, że aż jego twarz nabiegła gniewem. Wstał i usunął plwociny ręką, następnie rzekł: „Kiedy którykolwiek z was staje do modlitwy, rozmawia z jego Panem, jego Pan jest między nim a qiblą, dlatego żaden z was nie powinien pluć w stronę qibli; powinien splunąć na lewą stronę lub pod stopy". Potem wziął brzeg swojej szaty, splunął na niego, potarł jego jedną część o drugą i powiedział: „Lub zróbcie tak".[97]

Kolejny przykład został przekazany przez Abu Saida al-Chudri ؓ, który powiedział: „Bilal przyszedł do Proroka ﷺ z dobrymi daktylami i Prorok ﷺ go zapytał: „Skąd one są?". Bilal oparł: „Mieliśmy trochę niezbyt dobrych daktyli i sprzedałem ich dwie miary za jedną miarę tych (dobrych), by móc dać je Prorokowi ﷺ". Usłyszawszy to Prorok ﷺ powiedział: „Och, och! Istota lichwy, istota lichwy! Nie rób tego. Jeśli chcesz kupić, sprzedaj daktyle za coś innego, a potem je kup".[98]

Według innego hadisu, pewnego dnia jeden niewolnik Proroka ﷺ przyniósł mu świeżych daktyli, lecz daktyle Proroka ﷺ były suche, więc zapytał: „Skąd wziąłeś te daktyle?". Tamten odrzekł: „Kupiliśmy jedną miarkę tych daktyli za dwie miarki naszych (suchych)". Prorok ﷺ powiedział: „Nie rób tak, bo to jest niewłaściwe. Sprzedaj najpierw twoje daktyle, a potem kup daktyle, jakie chcesz".[99]

Aczkolwiek w przypadku niektórych nawołujących i ludzi, którzy starają się nakazywać dobro i zakazywać zła, możemy zauważyć, że w metodach, jakie stosują, potępiając błędy popełniane przez ludzi, są pewne niedociągnięcia. Ograniczają się do wskazania błędów i potępienia ich jako rzeczy zakazanych, nie oferując alternatywy czy wyjaśnienia, co należy zrobić, kiedy popełnia się błąd. Wiadomo, że metodą islamu jest wskazywanie alternatyw, by nadrobić korzyści, jakie mogły zostać stracone poprzez zabroniony czyn. Kiedy zostało zabronione cudzołóstwo (*zina*), małżeństwo było dozwolone i zalecone; kiedy została zabroniona lichwa (*riba*), był dozwolony handel; kiedy wieprzowina, padlina i mięso zwierząt mających kły i szpony zostało zabronione, mięso właściwie ubitego bydła i innych zwierząt zostało dozwolone, itd. Jeśli ktoś popełnia błąd, islam wskazuje mu rozwiązanie poprzez skruchę i ekspiację, jak wyjaśniają teksty o aktach ekspiacji (*kafarat*). Dlatego też ci, którzy starają się nawoływać innych do islamu, muszą postępować zgodnie z szarijatem, proponując alternatywy i rozwiązania do przyjęcia. (Innym przykładem na to jest zacytowanie autentycznego (*sahih*) hadisu, który zastąpi hadis słaby (*daif*) i zmyślony (*maudu*).)

Warto tutaj podkreślić, że wskazanie alternatywy zależy od możliwości. Czasem błąd może być rzeczą, z którą należy skończyć, ale nie istnieje żadna realna alternatywa, czy to ze względu na ogólną złą sytuację i fakt, że ludzie są oddaleni od szarijatu Allaha, bądź dlatego, że ten, kto stara się nakazywać dobro i zakazywać zła nie pamięta, czym jest alternatywa – jedyne do czego dąży, to potępienie błędu i zmiana go, nawet jeśli nie ma alternatywy. To zdarza się bardzo często w przypadku organizacji finansowych i inwestycyjnych, które powstały w społeczeństwach niemuzułmańskich i zostały wprowadzone, całkowicie, z wszystkimi swoimi cechami niedopuszczalnymi w islamie, w społeczeństwach muzułmańskich; muzułmanie mają trudności i słabości, które uniemożliwiają im stworzenie islamskich alternatyw i powszechne ich zastosowanie. Dlatego te słabości i trudności trwają, mimo iż boska metodologia zawiera alternatywy i rozwiązania, które mogłyby je złagodzić, i niektórzy o tym wiedzą, inni nie.

13. Wskazanie ludziom drogi do tego, co uchroni ich od popełnienia błędu

Abu Umama ibn Sahl ibn Hanif przekazał, że jego ojciec powiedział mu, że Wysłannik Allaha ﷺ wyruszył w podróż w kierunku Mekki, a oni wraz z nim, aż dotarli do wąwozu al-Chazzar niedaleko

[97] al-Buchari, *„Fath"*, 405
[98] al-Buchari, *„Fath"*, 2312
[99] Ahmad, *„Musnad"*, 3/67

al-Dżufa. Sahl ibn Hanif wziął rytualną kąpiel (*ghusl*), a był on białym mężczyzną o imponującym ciele i pięknej skórze. Amir ibn Rabia, brat Banu Adijj ibn Kab spojrzał na niego, kiedy ten się kąpał i powiedział: „Nigdy nie widziałem czegoś takiego (tak pięknej skóry – przyp. tłum.), jak to, co ujrzałem dziś, nawet ukrytej skóry dziewicy!" (mając na myśli biel skóry Sahla). Sahl upadł na ziemię (w ataku epilepsji). Wysłannik Allaha ﷺ przyszedł i powiedziano do niego: „Czy chcesz zobaczyć Sahla? Na Allaha, nie może podnieść głowy ani się obudzić". „Kto temu zawinił?" - zapytał. Powiedzieli: „Amir ibn Rabia spojrzał na niego". Wysłannik Allaha ﷺ zawołał Amira, gniewnie go zganił i rzekł: „Dlaczego jeden z was zabija swego brata? Jeśli któryś z was zobaczy u swego brata coś, co mu się podoba, niech prosi o błogosławieństwo dla niego". Potem powiedział do niego (Amira): „Umyj się, by mu pomóc". Umył więc w naczyniu twarz, ręce aż do łokci, kolana, strony stóp i wewnątrz *izaru* (szaty zakładanej na dolną część ciała). Następnie Prorok ﷺ powiedział: „Wylej na niego wodę". Wylał wodę na głowę i plecy (Sahla) od tyłu, przechylając naczynie, i Sahl poszedł z ludźmi i nic mu nie było".[100]

Według innego przekazu Malika (oby Allah się nad nim zmiłował), Muhammad ibn Abi Umama ibn Sahl ibn Hanif powiedział, że usłyszał, jak jego ojciec powiedział: „Abu Sahl ibn Hanif brał rytualną kąpiel (*ghusl*) w al-Charrar i zdjął szatę, którą miał na sobie. Amir ibn Rabia patrzył na niego, a Sahl był białym mężczyzną o pięknej skórze. Amir ibn Rabia powiedział do niego: „Nigdy nie widziałem czegoś takiego (tak pięknej skóry – przyp. tłum.), jak to, co ujrzałem dziś, nawet skóry dziewicy!". Sahl z miejsca zachorował i jego stan się poważnie pogorszył. Wysłannik Allaha ﷺ przyszedł i powiedziano mu: „Sahl się rozchorował i nie może z tobą iść, Wysłanniku Allaha ﷺ". Sahl opowiedział mu, co zaszło z Amirem i Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Dlaczego jeden z was zabija swego brata? Powinieneś był poprosić o błogosławieństwo dla niego. (Zło) oka jest prawdziwe. Zrób ablucję, by mu pomóc". Zatem Amir zrobił ablucję i Sahl poszedł z Wysłannikiem Allaha ﷺ i nic mu nie było".[101]

Nauka, jaka płynie z tej opowieści: nauczyciel (czyli Prorok ﷺ) rozgniewał się na tego, kto zaszkodził swemu bratu muzułmaninowi. Wyjaśnił szkodliwe skutki błędu i, że mógł on prowadził do śmierci. Wskazał drogę do tego, co uchroni muzułmanina przez szkodą.

14. Nieprzedstawianie ludziom ich błędów bezpośrednio i omówienie kwestii w sposób ogólny może wystarczyć

Anas ibn Malik powiedział: „Prorok ﷺ rzekł: „Co się dzieje z ludźmi, którzy wznoszą wzrok ku niebu podczas modlitwy?". Mówił o nich tak surowo, że aż powiedział: „Powinni tego zaprzestać albo Allah odbierze im wzrok"".[102]

Kiedy Aisza chciała kupić niewolnicę imieniem Barira, jej właściciele przystali na sprzedaż pod warunkiem, że wciąż będzie z nimi związana. Kiedy Prorok ﷺ się o tym dowiedział, wstał, by skierować się do ludzi, wychwalił i podziękował Allahowi, a potem rzekł: „Co się dzieje z ludźmi, którzy stawiają warunki, które nie zostały wspomniane w Księdze Allaha? Jakikolwiek warunek niewspomniany w Księdze Allaha, jest nieważny, nawet jeśli byłoby sto takich warunków. Dekret Allaha jest prawdziwszy, warunki ustalone przez Allaha są bardziej wiążące, a *łala* (związek, lojalność, wierność) należy się temu, kto uwalnia niewolnika".[103]

Aisza (oby Allah był z niej zadowolony) powiedziała: „Prorok ﷺ zrobił coś i uczynił to dozwolonym, lecz jacyś ludzie uznali, że nie zniżą się do czegoś takiego. Wiadomość ta dotarła do Proroka ﷺ, więc zwrócił się do ludzi. Wychwalił i podziękował Allahowi, a następnie rzekł: „Co się dzieje z ludźmi,

[100] *„Al-Musnad"*, 3/486; al-Hajsami powiedział: przekaziciele Ahmada są ludźmi *sahih*; *„Al-Madżma"*, 5/107
[101] *„Al-Mułatta"*, nr 1972
[102] al-Buchari, *„Fath"*, nr 750
[103] al-Buchari przekazał wielokrotnie w *„Sahih"*, patrz *„Fath"*, 5636

którzy uważają, że są ponad robienie rzeczy, które ja robię? Na Allaha, ja wiem więcej o Allahu niż oni i ja obawiam się Go bardziej niż oni"".[104]

Abu Hurajra przekazał, że Wysłannik Allaha ﷺ zobaczył plwociny leżące w stronę qibli meczetu, odwrócił się zatem do ludzi i powiedział: „Co jest z tym z was, który stoi w obliczu swego Pana i pluje (stojąc) przed Nim? Czy chcielibyście, by ktoś stanął przed wami i splunął wam w twarz? Jeśli ktoś chce splunąć, niech to zrobi na lewą stronę, pod swoje stopy, a jeśli nie może tego zrobić, niech uczyni tak" – i al-Qasim opisał jak Prorok ﷺ splunął na część swej szatę i potarł ją o inną.[105]

An-Nisai przekazał w swym *„Sahih"*, że Prorok ﷺ odmawiał modlitwę subh i recytował w niej surę Rzymianie (ar-Rum), lecz pomylił się w recytacji. Kiedy skończył modlitwę, rzekł: „Co jest z ludźmi, którzy modlą się z nami, lecz nie oczyszczają się właściwie? To przez takich ludzi mylimy się, recytując Koran".[106]

Ahmad (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał, że Abu Rałh al-Kalai powiedział: „Wysłannik Allaha ﷺ prowadził naszą modlitwę i recytował surę Rzymianie, ale pomieszał jedną część recytacji. Powiedział: „Szatan sprawił, że pomyliliśmy się w recytacji z powodu pewnych ludzi, którzy przyszli na modlitwę bez ablucji. Kiedy przychodzicie się modlić, zróbcie właściwie ablucję"". (...)

Istnieje wiele przykładów i wszystkie wskazują, że nie trzeba ujawniać tożsamości osoby, która popełniła błąd. Takie niebezpośrednie podejście i unikanie bezpośredniej konfrontacji ma pewne zalety, jak na przykład:

- zapobiega negatywnej reakcji ze strony osoby, która popełniła błąd i uniemożliwia, by szatan podkusił go do pomsty lub obrony siebie;
- jest ono lepiej przyjmowane przez ludzi i bardziej skuteczne;
- ukrywa błąd danej osoby przed innymi;
- podwyższa pozycję pouczającego i sprawia, że jest bardziej kochany.

Należy zwrócić uwagę, że tej metody – aluzji w celu powiadomienia o obowiązującej zasadzie osoby, która popełniła błąd, bez wystawiania jej na zażenowanie i bez wzbudzania go w niej – należy używać, jedynie kiedy jej postępek nie jest znany większej ilości ludzi. Jeśli oni wiedzą, co uczyniła, a ona wie, że oni wiedzą, wtedy metoda ta mogłaby przybrać wymiar nagany i bury, i mogłaby zdemaskować tę osobę w najdotkliwszy sposób. Ten, kto popełnił błąd wolałby raczej, aby przeciwstawiono mu się bezpośrednio niż być potraktowanym w taki sposób. Wśród czynników, od których to zależy są: kto daje radę, w czyjej obecności jest ona dawana, i czy rada dana jest w sposób prowokacyjny i agresywny, czy też miły i łagodny.

Metody niebezpośredniego nauczania ludzi mogą przynieść korzyść temu, kto popełnił błąd oraz innym, jeśli używa się ich mądrze.

15. Sprowokowanie opinii publicznej przeciwko popełniającemu błąd

Metody tej można używać jedynie w bardzo ograniczonych okolicznościach, po głębokim przemyśleniu sprawy, aby zapobiec negatywnego nasilenia się sytuacji. Oto przykład zastosowania jej przez Proroka ﷺ:

[104] *„Fath"*, 6101
[105] *„Sahih Muslim"*, nr 550
[106] *„Sunan an-Nisai"*, *„Al-Mudżtaba"*, 2/156. Jego przekaziciele są *siqat* (prawdomówni), lecz al-Hafiz powiedział o Abd al-Maliku ibn Umajr, że był on z prawdomównych, ale jego pamięć uległa pogorszeniu i mógł wymyślić hadisy.

Abu Hurajra powiedział: „Do Proroka ﷺ przyszedł pewien człowiek i poskarżył się na sąsiada. Prorok ﷺ rzekł: „Idź i znoś go". Mężczyzna przyszedł ponownie dwa lub trzy razy, następnie Prorok ﷺ powiedział: „Idź i wystaw twój dobytek na ulicę". Poszedł zatem i umieścił swój dobytek na ulicy. Ludzie zaczęli go pytać, co się dzieje, a on powiedział im, więc ludzie zaczęli przeklinać (sąsiada) mówiąc: „Niech Allah uczyni mu to i to". Wtedy przyszedł do niego sąsiad i powiedział: „Wstaw twoje rzeczy z powrotem (do domu), z mojej strony już nigdy nie ujrzysz niczego, czego nie lubisz"".[107]

Przeciwieństwo tego sposobu jest używane w innych okolicznościach, aby chronić ludzi od publicznej szkody, jak wyjaśnimy poniżej.

16. Zapobieganie, by pomagano szatanowi przeciwko osobie popełniającej błąd

Umar ibn al-Chattab przekazał, że za czasów Proroka ﷺ był pewien człowiek imieniem Abd Allah, którego nazywano Himar (osioł), a który zwykle rozśmieszał Wysłannika Allaha ﷺ. Prorok ﷺ wychłostał go za picie (alkoholu - przyp.tłum) - raz przyprowadzono go do niego i Prorok ﷺ wydał rozkaz poddania go chłoście. Jeden z obecnych mężczyzn powiedział: „Allahu, przeklnij go! Ile razy go już przyprowadzono (by go ukarać za picie)!". Prorok ﷺ powiedział: „Nie przeklinaj go, bo, na Allaha, jedyne co o nim wiem, to że kocha Allaha i Jego Wysłannika"".[108]

Abu Hurajra powiedział: „Do Proroka ﷺ przyprowadzono pijaka i nakazał go zbić, więc niektórzy z nas zbili go rękami, inni butami i ubraniami. Kiedy (pijak) odszedł, pewien mężczyzna powiedział: „Oby Allah go zawstydził!". Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Nie pomagaj szatanowi przeciwko twemu bratu"".[109] (...)

Według innego przekazu: „Wtedy Wysłannik Allaha ﷺ powiedział do Towarzyszy: „Zgańcie go". Zwrócili się zatem do niego i powiedzieli: „Nie pomyślałeś o Allahu, nie bałeś się Allaha, nie czułeś wstydu przed Wysłannikiem Allaha ﷺ". Potem puścili go, i Prorok ﷺ rzekł: „Powiedzcie: „Allahu, wybacz mu, Allahu, zmiłuj się nad nim"" i niektórzy z nich dodali podobne sformułowania".[110] (...)

Z tych wszystkich przekazów uczymy się, że jeśli muzułmanin popełnia grzech, zasadniczo wciąż jest muzułmaninem i kocha Allaha i Jego Wysłannika, i nie powinno się temu zaprzeczać. Nie jest dozwolone modlić się przeciwko niemu w sposób, który pomaga szatanowi przeciwko niemu; powinniśmy raczej modlić się za niego i prosić Allaha, by go poprowadził, przebaczył i okazał Swoje miłosierdzie.

17. Poproszenie osoby popełniającej zły uczynek, by przestała

Bardzo ważnym jest powstrzymanie człowieka od złego uczynku, aby sytuacja nie pogorszyła się i aby nie opóźniać potępienia zła.

Umar przekazał, że powiedział: „Nie, na mojego ojca". Wysłannik Allaha ﷺ rzekł: „Przestań! Ktokolwiek przysięga na coś innego niż Allaha, winien jest szirku".[111]

[107] Abu Daud, *„Kitab al-Adab: Bab fi Haqq al-Dżiłar"*, nr 5153; *„Sahih Abi Daud"*, 4292
[108] al-Buchari, *„Fath"*, 6780
[109] al-Buchari, *„Al-Fath"*, 6781
[110] Abu Daud, *„Kitab al-Hudud: Bab al-Hadd fil-Chamr"*, nr 4478, 4/620. Sklasyfikowany jako autentyczny przez al-Albaniego w *„Sahih Abi Daud"*, nr 3759
[111] imam Ahmad, 1/47; Ahmad Szakir powiedział, że jego łańcuch jest autentyczny, nr 329

Abu Daud przekazał w swym *„Sunan"*, że Abd Allah ibn Busr ﷺ rzekł: „Pewien człowiek przyszedł przestępując przez karki ludzi (w meczecie) w piątek, podczas gdy Prorok ﷺ wygłaszał kazanie. Prorok ﷺ powiedział: „Usiądź! Przeszkadzasz"".

At-Tirmizi przekazał, że Ibn Umar powiedział: „Pewien mężczyzna beknął w obecności Proroka ﷺ. On powiedział: „Trzymaj twoje beknięcia od nas z daleka! Ci, którzy wypełniają swoje żołądki najbardziej na świecie, będą tymi, którzy będą głodni w Dniu Zmartwychwstania"".[112]

W hadisach tych widzimy bezpośrednią odpowiedź osobie, która popełnia błąd, aby ją od niego powstrzymać.

18. Wyjaśnienie osobie popełniającej błąd, jak go naprawić

Prorok ﷺ czynił tak na kilka różnych sposobów, włącznie z następującymi:

- Zwrócenie uwagi na błąd, by człowiek popełniający go mógł go sam naprawić

Przykład na to znajdujemy w hadisie zrelacjonowanym przez Abu Saida al-Chudri ﷺ, który powiedział, że był z Wysłannikiem Allaha ﷺ i „Prorok ﷺ wszedł i zobaczył, jak pewien mężczyzna siedział na środku meczetu, ściskał palce i mówił sam do siebie. Prorok ﷺ dał mu znak ręką, lecz ten nie zauważył. Odwrócił się do Abu Saida i rzekł: „Jeśli któryś z was modli się, nie powinien ściskać palców, ponieważ to pochodzi od szatana, a wy jesteście w stanie modlitwy tak długo, jak przebywacie w meczecie, aż wyjdziecie".[113]

- Poprosić o zrobienie czegoś jeszcze raz, tym razem poprawnie, jeśli to możliwe

Abu Hurajra ﷺ przekazał, że do meczetu wszedł pewien mężczyzna, a Wysłannik Allaha ﷺ siedział właśnie w odległym jego kącie. (Mężczyzna) pomodlił się, potem podszedł i pozdrowił go, mówiąc *salam* (tzn. *as-salamu alaikum* – pokój z wami). Wysłannik Allaha ﷺ odpowiedział mu: „*Wa alajka salam* (i z tobą pokój), wróć i pomódl się, bo jeszcze się nie pomodliłeś. Za drugim razem lub kolejnym mężczyzna rzekł: „Naucz mnie, Wysłanniku Allaha". On powiedział: „Kiedy wstajesz do modlitwy, zrób ablucję jak należy, potem skieruj się ku qibli i powiedz *takbir* (*Allahu akbar*). Następnie recytuj z Koranu to, co dla ciebie łatwe, potem ukłoń się, aż swobodnie znajdziesz się w *ruku* (ukłon w pozycji stojącej, kiedy między plecami i nogami jest kąt prosty – przyp. tłum.), potem wstań, aż całkowicie wyprostujesz plecy. Następnie pokłoń się, aż znajdziesz się swobodnie w *sudżud* (pokłonie czołem do ziemi – przyp. tłum.), potem usiądź, aż poczujesz się wygodnie w siadzie, potem pokłoń się (*sudżud*) ponownie, aż poczujesz się wygodnie w *sudżud*, następnie znów usiądź, aż poczujesz wygodę w siadzie. Rób tak we wszystkich twoich modlitwach".[114]

Zauważmy, że Prorok ﷺ przywiązywał uwagę do tego, co robili ludzie wokół, by móc ich nauczać. Zgodnie z hadisem przekazanym przez an-Nisaiego: „Pewien mężczyzna wszedł do meczetu i pomodlił się, podczas gdy Wysłannik Allaha ﷺ obserwował go, a my tego nie zauważyliśmy. Kiedy (mężczyzna) skończył, odwrócił się i pozdrowił Wysłannika Allaha ﷺ, który powiedział do niego: „Wróć się i odmów modlitwę, gdyż nie pomodliłeś się"".[115]

Jedną z cech wychowawcy jest świadomość czynów ludzi, którzy z nim są.

112 Abu Isa powiedział: „Z takim łańcuchem to jest hadis dziwny dobry (*gharib hasan*)". *„Sunan at-Tirmizi"*, nr 2478; *„Al-Silsilat al-Sahihah"*, nr 343

113 Ahmad, *„Musnad"*, 3/54; al-Hajsami powiedział w *„Al-Madżma'"* (2/25), że jego łańcuch jest dobry (*hasan*)

114 przekazali wszyscy; brzmienie wg al-Buchari w *„Al-Fath"*, 6251

115 *„Sahih Sunan an-Nisai"*, 2/193, nr 1008

Do mądrości nauczania należy poproszenie osoby, która popełnia błąd, aby zrobiła uczynek od nowa, by w ten sposób mogła dostrzec swój błąd i naprawić go sama, szczególnie gdy jest to błąd oczywisty, który jej nie przystoi. Mogła to uczynić przez zapomnienie, zatem będzie to dla niego przypomnieniem.

Jeśli ten, kto popełnił błąd, nie zdaje sobie z tego sprawy, należy mu go wskazać i wyjaśnić. Poinformowanie człowieka, który okazuje zainteresowanie i sam pyta o błąd, jest skuteczniejsze i takiej osobie dużo łatwiej jest przypomnieć niż komuś, kto takich pytań nie stawia.

Istnieje wiele sposobów nauczania, a wychowawca może wybrać ten, który najlepiej będzie odpowiadał w danych okolicznościach.

Inny przykład na poproszenie, by ktoś powtórzył czyn, podaje nam Muslim (oby Allah się nad nim zmiłował) w *„Sahih"*, przekazując słowa Dżabira: „Umar ibn al-Chattab powiedział mi, że pewien człowiek zrobił ablucję, ale ominął na stopie miejsce wielkości paznokcia. Prorok ﷺ zobaczył to i rzekł: „Wróć się i wykonaj ablucję jak należy". Zatem mężczyzna poszedł, zrobił ją (ablucję) ponownie, a potem się pomodlił".[116]

Trzeci przykład przekazał at-Tirmizi (oby Allah się nad nim zmiłował) w *„Sunan"* od Kildy ibn Hanbal, który powiedział, że Safuan ibn Umajja wysłał go do Proroka ﷺ z odrobiną mleka, jogurtu i daktyli, kiedy Prorok ﷺ znajdował się na szczycie doliny. Powiedział: „Wszedłem do niego i nie pozdrowiłem go, mówiąc *salam* ani nie poprosiłem o pozwolenie na wejście, więc Prorok ﷺ rzekł: „Wyjdź i powiedz: '*As-salamu alajkum*, czy mogę wejść?""'[117]

- Poprosić tego, kto popełnił błąd, aby naprawił go na tyle, na ile może

Al-Buchari (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał od Ibn Abbasa, że Prorok ﷺ powiedział: „Żaden mężczyzna nie powinien przebywać sam na sam z kobietą, jeśli nie jest jej *mahramem* (bliskim krewnym, z którym zabronione jest kobiecie małżeństwo)". Pewien człowiek wstał i powiedział: „Wysłanniku Allaha, moja żona wyruszyła na pielgrzymkę (*hadż*), a ja zaciągnąłem się na taką i taką wyprawę zbrojną". On odparł: „Idź z powrotem i odbądź hadż z twoją żoną".[118]

- Naprawić konsekwencje błędu

An-Nisai (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał w *„Sunan"* od Abd Allaha ibn Amr, że do Proroka ﷺ przyszedł mężczyzna i powiedział: „Przyszedłem, żeby ślubować ci wierność i wyemigrować dla ciebie. Moi rodzice płakali, kiedy ich zostawiłem". On odparł: „Idź z powrotem i wywołaj uśmiech na ich twarzach tak, jak doprowadziłeś ich do płaczu".[119]

- Dokonanie ekspiacji (*kafara*) za błąd

Jeśli błędu nie da się naprawić lub odwrócić, wtedy islam daje nam inne sposoby na wymazanie jego skutków. Jednym z nich są różnego rodzaju *kafarat*, czyli akty ekspiacji, jak *kafara al-jamin* (ekspiacja za przysięganie czegoś, czego się nie spełni), ekspiacja za *zihar* (patrz str. 21), za zabójstwo, za odbycie stosunku płciowego w ciągu dnia postu w ramadanie, itd.

---

[116] *„Sahih Muslim"*, 243
[117] at-Tirmizi, nr 2710. At-Tirmizi powiedział: hadis dziwny dobry (*gharib hasan*). Hadis ten znajduje się również w *„Sahih Sunan at-Tirmizi"*, nr 2180
[118] *„Al-Fath"*, 5233
[119] *„Al-Madżma"*, 7/143. Sklasyfikowany jako autentyczny (*sahih*) przez al-Albaniego w *„Sahih Sunan an-Nisai"*, nr 3881

19. Potępienie jedynie błędu, akceptując resztę

Może się zdarzyć, że nie wszystko z tego, co człowiek mówi czy robi jest błędne, dlatego mądrze jest ograniczyć potępienie jedynie do tego, co niewłaściwe, i nie generalizować, piętnując wszystko, co zostało powiedziane lub zrobione, jako błąd. Tak wskazuje przekaz al-Buchariego (oby Allah się nad nim zmiłował) w *„Sahih"* od al-Rubaji bint Muałłaz ibn Afra, która powiedziała: „Prorok ﷺ przyszedł, wszedł do środka i usiadł na moim łóżku tak, jak ty usiadłeś. Jakieś dziewczynki zaczęły bić w *duff* (ręczny bęben) i śpiewać pieśni ku chwale naszych przodków, którzy polegli w bitwie pod Badr. Wtedy jedna z nich powiedziała: „Wśród nas jest Prorok, który zna przyszłość". On (Prorok ﷺ) powiedział: „Nie mówcie tak; mówcie to, co mówiłyście wcześniej"".[120] Wg przekazu at-Tirmiziego: „...Wysłannik Allaha ﷺ powiedział do niej: „Nie mów tak; mów, co mówiłaś wcześniej"".[121] Zgodnie z wersją przekazaną przez Ibn Madżę, powiedział on: „Nie mówcie tak; nikt nie zna przyszłości poza Allahem".[122]

Bez wątpienia takie traktowanie daje drugiej osobie odczuć, iż ten, kto usiłuje wskazać na błąd i poprawić go, jest uczciwy i sprawiedliwy, a to z kolei sprawia, że z łatwością przyjmie ona jego radę. Jest to przeciwieństwem niektórych, którzy chcąc potępić błędy, tak się na nie złoszczą, że aż posuwają się do skrajności w swej naganie, piętnując wszystkie uczynki i słowa tego, który błąd popełnił, zarówno dobre jak i złe. To zaś sprawia, że człowiek odrzuca ich słowa i rady.

W niektórych przypadkach, błąd polega nie na słowach samych w sobie, lecz dotyczy momentu lub kontekstu, w których zostały wypowiedziane. Na przykład, kiedy ktoś umrze, człowiek może powiedzieć: „Al-Fatiha (sura Otwierająca)" – i wszyscy obecni ją wyrecytują. Myślą oni, że nie ma w tym nic złego, gdyż recytują Koran, a nie słowa niewiary. Należy im wytłumaczyć, że błędem tutaj jest myślenie, iż powinniśmy recytować surę Otwierającą przy takich okazjach jako akt czci, nie posiadając dowodu szarijackiego na coś takiego, co stanowi istotę innowacji (*bidah*). Na to właśnie wskazał Ibn Umar رضي الله عنه pewnemu mężczyźnie, który kichnął przy nim i powiedział: *„Al-hamdu lillahi łas-salam ala Rasulillah*" (chwała Allahowi i pokój niech będzie z Wysłannikiem Allaha). Ibn Umar powiedział: „Mógłbym powiedzieć: *'Al-hamdu lillahi łas-salam ala Rasulillah'*, ale nie tak uczył nas Wysłannik Allaha ﷺ. Nauczył nas mówić: *'Al-hamdu lillahi ala kulli hal'* (chwała Allahowi na wszystkie stany/w każdej sytuacji/okoliczności)".[123]

20. Przywrócenie praw i zachowanie pozycji

Muslim przekazał, że Auf ibn Malik powiedział: „Pewien mężczyzna z Humajr zabił jednego wroga i chciał wziąć jego majątek jako łup, lecz Chalid ibn Łalid, który dowodził kampanią, powstrzymał go od tego. Auf ibn Malik przyszedł do Wysłannika Allaha ﷺ i powiedział mu o tym. On zapytał Chalida: „Co sprawiło, że nie dałeś mu łupu?". Chalid odparł: „Pomyślałem, że było go za dużo, Wysłanniku Allaha". Prorok ﷺ powiedział: „Daj mu go". Wtedy Chalid przeszedł obok Aufa, który pociągnął go za szatę i powiedział: „Czyż nie zrobiłem tego, co powiedziałem ci, że zrobię odnośnie Wysłannika Allaha ﷺ?". Wysłannik Allaha ﷺ usłyszał to i rozgniewał się, i rzekł: „Nie dawaj mu go Chalidzie! Nie dawaj mu go Chalidzie! Czy mógłbyś zostawić moich przywódców w spokoju? Podobieństwo między tobą a nimi jest jak mężczyzna poproszony o opiekę nad wielbłądami lub owcami, więc opiekuje się nimi, potem kiedy nadchodzi czas ich pojenia, zabiera je do poidła i one zaczynają pić, i piją czystą wodę, pozostawiając po sobie męty. Ty bierzesz czystą wodę, a męty zostawiasz dla nich (przywódców)"".[124]

[120] *„Fath"*, 5147
[121] Abu Isa powiedział: „To jest hadis autentyczny dobry (*sahih hasan*)", *„Sunan at-Tirmizi"*, wyd. Szakir, 1090
[122] *„Sunan Ibn Madża"*, wyd. Abd al-Baqi, nr 1879. Sklasyfikowany jako autentyczny przez al-Albaniego w *„Sahih Sunan Ibn Madża"*, nr 1539
[123] *„Sunan at-Tirmizi"*, nr 2738
[124] Muslim w *„Szarh al-Nałali"*, 12/64

Imam Ahmad przekazał pełniejszą wersję tej narracji od Aufa bin Malik al-Aszdżai, który powiedział: „Wyruszyliśmy na wyprawę wojskową na granicy z Syrią, a Chalid ibn Łalid został mianowany naszym dowódcą. Pewien mężczyzna należący do Humajr przyszedł i przyłączył się do naszej grupy, i oprócz miecza nie posiadał żadnej innej broni. Jeden muzułmanin zarżnął wielbłąda, a ów mężczyzna starał się coś złapać, aż udało mu się pochwycić kawałek skóry w kształcie tarczy. Rozciągnął go na ziemi i wyprawił ją, aż wyschła, potem dorobił do niej uchwyt jak do tarczy. Zmierzyliśmy się z wrogiem, którym była mieszana grupa Rzymian i Arabów z (plemienia) Qudaa. Zaciekle z nami walczyli. Wśród nich znajdował się jeden Rzymianin na izabelowatym koniu[125] ze złocistym siodłem, pozłacanym pasem, i mieczem z podobnego tworzywa. Zaczął atakować i wyzywać ludzi (do walki), a ów mężczyzna przemykał się wokół Rzymianina, aż zaszedł go od tyłu i uderzył mieczem w ścięgno konia. Rzymianin spadł, zaraz po czym ów człowiek zadał mu śmiertelny cios mieczem. Kiedy Allah dał im zwycięstwo, mężczyzna przyszedł, pytając o łup, a ludzie zaświadczyli, że to on zabił (Rzymianina), więc Chalid dał mu trochę łupu i zatrzymał resztę. Kiedy mężczyzna powrócił do grupy Aufa, opowiedział mu o tym, a Auf rzekł: „Idź do niego z powrotem i niech da ci resztę". Wrócił zatem, ale (Chalid) odmówił dania mu jej. Auf poszedł do Chalida i powiedział: „Czyż nie wiesz, że Wysłannik Allaha ﷺ wydał rozporządzenie, że łup należy się temu, kto zabija?". On odparł: „Oczywiście". Auf powiedział zatem: „Co więc powstrzymuje cię od oddania mu łupu?". On rzekł: „Pomyślałem, że to za dużo, by mu dać". Auf powiedział: „Kiedy zobaczę Wysłannika Allaha ﷺ, powiem mu o tym". Przybywszy do Medyny, Auf posłał owego mężczyznę i ten poskarżył się Prorokowi ﷺ. Wysłannik Allaha ﷺ zawołał po Chalida, podczas gdy Auf siedział tam, i powiedział: „Chalidzie, co sprawiło, że nie dałeś temu człowiekowi łupu wojennego?". On rzekł: „Myślałem, że to dla niego za dużo, Wysłanniku Allaha". (Prorok ﷺ) powiedział: „Daj mu go". (Chalid) przeszedł obok Aufa, a on pociągnął go za szatę i rzekł: „Czy nie starczyło ci to, co powiedziałem ci o Wysłanniku Allaha ﷺ?". Wysłannik Allaha ﷺ usłyszał to i rozgniewał się, i powiedział: „Nie dawaj mu go, Chalidzie. Dlaczego nie zostawisz moich dowódców w spokoju? Podobieństwo między tobą a nimi jest jak mężczyzna poproszony o opiekę nad wielbłądami lub owcami, więc opiekuje się nimi, potem kiedy nadchodzi czas pojenia, zabiera je do poidła i one zaczynają pić, i piją czystą wodę, pozostawiając po sobie męty. Ty bierzesz czystą wodę, a męty zostawiasz dla nich (przywódców)"".

Widzimy tutaj, że kiedy Chalid popełnił błąd w swojej decyzji (*idżtihad*) odmówienia dużej ilości łupu zabójcy, Prorok ﷺ nakazał to naprawić poprzez oddanie łupu jego prawowitemu właścicielowi, lecz on ﷺ rozgniewał się, kiedy usłyszał insynuacje i kpiny Aufa w stosunku do Chalida w słowach: „Czyż nie zrobiłem tego, co powiedziałem ci, że zrobię odnośnie Wysłannika Allaha ﷺ?" i w geście pociągnięcia go za szatę, kiedy przechodził obok, dlatego on ﷺ powiedział: „Nie dawaj mu go, Chalidzie". Zrobił tak w celu przywrócenia i umocnienia stanowiska dowódcy i lidera, ponieważ podtrzymanie pozycji lidera w obecności ludzi służy oczywistemu celowi.

Aczkolwiek może powstać pytanie: jeśli zabójca miał prawo do łupu, jak mógł mu go odmówić? An-Nałałi (oby Allah się nad nim zmiłował) odpowiedział na to, podając dwie możliwości:

„Albo dał łup mężczyźnie potem i opóźnił go jako karę dla niego i dla Aufa za to, co powiedzieli Chalidowi, okazując brak szacunku dowódcy i temu, kto go mianował; albo ten, który miał prawo do łupu, zrzekł się go z własnej woli i ofiarował muzułmanom, a celem tego było, aby Chalid ﵁ poczuł się lepiej, by podtrzymać pozycję lidera".[126]

Kolejny dowód odnośnie przywracania pozycji niesprawiedliwie potraktowanej osoby znajdujemy w przekazie od Abu Tufajla, Amira ibn Łasila, który mówi, że pewien mężczyzna przeszedł obok grupy ludzi i pozdrowił ich muzułmańskim pozdrowieniem, a oni odpowiedzieli mu na nie, ale gdy ten odszedł, jeden z nich rzekł: „Na Allaha, nienawidzę tego człowieka dla sprawy Allaha!". Inni obecni powiedzieli: „Co za brzydkie słowa! Na Allaha, powiemy mu o tym. Wstawaj taki a taki – jeden ze zgromadzonych – i powiedz mu" (wysyłając jednego z nich z tym poleceniem – przyp. tłum.). Ich

[125] izabelowaty - o koniu: mający jasnobrązową sierść o żółtawym odcieniu a grzywę i ogon znacznie jaśniejsze – prawie białe; (*„Uniwersalny słownik języka polskiego"* PWN); przyp. tłum.

[126] *„Al-Fath al-Rabbani"*, 14/84

posłaniec dogonił owego mężczyznę i przekazał mu, co zostało powiedziane. Mężczyzna poszedł do Wysłannika Allaha ﷺ i powiedział: „Wysłanniku Allaha, przeszedłem obok grupy muzułmanów, wśród których był taki a taki. Pozdrowiłem ich muzułmańskim pozdrowieniem, a oni odpowiedzieli na nie, lecz kiedy odszedłem, jeden z nich dogonił mnie i powiedział, że taki a taki rzekł: „Na Allaha, nienawidzę tego człowieka dla sprawy Allaha". Zawołaj go i zapytaj, dlaczego mnie nienawidzi". Zatem Wysłannik Allaha ﷺ zawołał go i zapytał o to, co poprosił go mężczyzna. Ten przyznał się i rzekł: „Powiedziałem tak, Wysłanniku Allaha". Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Dlaczego go nienawidzisz?". On odparł: „Jestem jego sąsiadem i znam go bardzo dobrze. Na Allaha, nigdy nie widziałem, by odmawiał jakąkolwiek modlitwę oprócz tej przepisanej, którą wszyscy, dobrzy i źli, odmawiają". Mężczyzna powiedział: „Zapytaj go, Wysłanniku Allaha, czy widział, bym kiedykolwiek opóźniał jakąkolwiek modlitwę, nie robił należycie ablucji, lub nie robił właściwie ukłonu (*ruku*) lub pokłonu do ziemi (*sudżud*)?". Na to on (mężczyzna) odparł: „Nie" i potem rzekł: „Na Allaha, nigdy nie widziałem, by pościł, oprócz tego miesiąca, w którym wszyscy, dobrzy i źli, poszczą". Tamten powiedział: „Wysłanniku Allaha, czy on kiedykolwiek widział, bym łamał post podczas (tego miesiąca) lub robił coś, co post unieważnia?". Wysłannik Allaha ﷺ zapytał tamtego, a on odpowiedział: „Nie", a następnie rzekł: „Na Allaha, nigdy nie widziałem, by rozdawał potrzebującemu lub wydawał z jego majątku na sprawę Allaha, oprócz zakatu, który wszyscy, dobrzy i źli, dają". On rzekł: „Zapytaj go, Wysłanniku Allaha, czy kiedykolwiek ukryłem jakąś część mojego zakatu lub zataiłem go przed tym, który o niego prosił?". Wysłannik Allaha ﷺ zapytał, a mężczyzna odpowiedział: „Nie". Wysłannik Allaha ﷺ rzekł: „Nie wiem, być może jest on lepszy od ciebie"".[127]

Zaraz po tym przekazie czytamy w „Al-Musnad": „Jaqub powiedział nam: „Mój ojciec zrelacjonował nam od Ibn Szihaba, że powiedziano mu, że za czasów Wysłannika Allaha ﷺ pewien mężczyzna przeszedł obok grupy ludzi. Nie wspomniał Abu Tufajla. Abu Abdullah powiedział: „Słyszałem, że Ibrahim ibn Sad przekazał ten hadis z pamięci i odnośnie Abu Tufajla powiedział, że jego syn, Jaqub, przekazał od swojego ojca, ale nie wspomniał Abu Tufajla. Myślę, że się pomylił, i przekaz od Jaquba jest autentyczny (*sahih*), i Allah wie najlepiej"".[128]

Bardzo ważne jest utrzymać pozycję osoby po tym, jak okazała żal za błąd i naprawiła go, by w ten sposób pozostała na drodze prostej i prowadziła normalne życie wśród ludzi. Tak zostało przekazane w historii kobiety z (plemienia) Machzum, której odcięto dłoń (za kradzież). Ową historie zrelacjonowała Aisza (oby Allah był z niej zadowolony): „Później należycie okazała ona żal, i wyszła za mąż i przychodziła do mnie, a ja mówiłam Wysłannikowi Allaha ﷺ, czego potrzebowała".[129]

21. Kierowanie się do obu stron w przypadku współwiny

W wielu przypadkach wina leży pośrodku i osoba, która popełnia błąd, mogła sama zostać potraktowana niesprawiedliwie, aczkolwiek wina każdej ze stron nie jest taka sama. Wtedy należy skierować się do wszystkich współwinnych i ostrzec ich. Oto przykład:

Abdullah ibn Abi Aufa powiedział: „Abdur-Rahman ibn Auf skarżył się Wysłannikowi Allaha ﷺ na Chalida ibn al-Łalid. Prorok ﷺ rzekł: „Nie denerwuj nikogo, kto był obecny w (bitwie pod) Badr, gdyż nawet jeśli wydałbyś złoto równe (górze) Uhud, twoje uczynki nie będą równe ich uczynkom". On powiedział: „Oni mnie obrazili pierwsi, a ja odpowiedziałem". Prorok ﷺ powiedział: „Nie denerwuj Chalida, gdyż on jest jednym z mieczy Allaha wysłanych przeciwko niewiernym"".[130]

[127] Imam Ahmad, *„Al-Musnad"*
[128] *„Al-Musnad"*, 5/455. Al-Hajsami powiedział: przekaziciele Ahmada są *siqat* (prawdomówni). *„Asbat al-Madżma"*, 1/291
[129] *„Sahih Muslim"*, nr 1688
[130] Al-Hajsami powiedział: przekaziciele al-Tabaraniego są *siqat*, *„Al-Madżma"*, 9/349. Zobacz również *„Al-Mudżam al-Kabir"* autorstwa al-Tabarani, hadis nr 3801

22. Proszenie o wybaczenie dla tego, kto wyrządził krzywdę

Anas ibn Malik ﵁ powiedział: „Arabowie usługiwali sobie nawzajem podczas podróży i Abu Bakr i Umar mieli ze sobą jednego mężczyznę, który im służył. Zasnęli, a potem obudzili się, a on nie przygotował dla nich żadnej strawy. Jeden powiedział do drugiego: „Ten człowiek za dużo śpi”.[131] Obudzili go i powiedzieli: „Idź do Wysłannika Allaha ﷺ i powiedz mu, że Abu Bakr i Umar przesyłają mu pozdrowienie i proszą o jadło”. On (Prorok ﷺ) powiedział: „Prześlij im moje pozdrowienie i powiedz im, że już zjedli”. To zmartwiło ich, przyszli zatem do Proroka ﷺ i powiedzieli: „Wysłanniku Allaha, wysłaliśmy do ciebie wiadomość z prośbą o jedzenie, a ty powiedziałeś nam, że już jedliśmy? Co jedliśmy?”. On odparł: „Ciało waszego brata. Na Tego, w Czyjej Dłoni jest moja dusza, widzę jego ciało między waszymi zębami” – mając na myśli ciało tego, którego obmówili. Oni rzekli: „Proś o wybaczenie dla nas”. On odparł: „Niech on prosi dla was o wybaczenie””.[132]

23. Przypomnienie osobie o zaletach tego, kogo skrzywdziła, by w ten sposób pożałowała swojego czynu i przeprosiła

To właśnie zrobił Prorok ﷺ w sytuacji, która zaistniała między Abu Bakrem i Umarem, oby Allah był z nich zadowolony. Al-Buchari (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał w *„Sahih”*, w *„Księdze Tafsiru”*, że Abu al-Darda powiedział: „Między Abu Bakrem i Umarem wynikła sprzeczka. Abu Bakr rozgniewał Umara, więc on odszedł zły, a Abu Bakr poszedł za nim, prosząc go, aby prosił o przebaczenie dla niego, ale on tego nie zrobił i zatrzasnął mu drzwi przed nosem. Abu Bakr odwrócił się i poszedł do Wysłannika Allaha ﷺ, a my siedzieliśmy z nim. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Wasi towarzysze wdali się w sprzeczkę”. Wtedy Umar pożałował tego, co zrobił, przyszedł więc, pozdrowił nas muzułmańskim pozdrowieniem i usiadł przy Proroku ﷺ. Opowiedział Wysłannikowi Allaha ﷺ, co zaszło. Wysłannik Allaha ﷺ rozgniewał się, a Abu Bakr zaczął mówić: „Na Allaha, Wysłanniku Allaha, ja bardziej zawiniłem”. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Czy zostawicie mojego towarzysza w spokoju? Czy zostawicie mojego towarzysza w spokoju? Powiedziałem do ludzi: „Jestem Wysłannikiem Allaha dla was wszystkich”, a wy (wszyscy) powiedzieliście: „Jesteś kłamcą”, lecz Abu Bakr powiedział: „Mówisz prawdę””””.[133]

Al-Buchari zebrał tę opowieść również w *„Księdze Zalet”* w *„Sahih”* od Abu al-Darda, który powiedział: „Siedziałem z Prorokiem ﷺ, kiedy pojawił się Abu Bakr, trzymając rąbek swej szaty, tak że widać było jego kolana. Prorok ﷺ powiedział: „Wasz towarzysz wdał się w kłótnię”. (Abu Bakr) pozdrowił nas, a potem powiedział: „Zaszło coś między mną i synem Chattaba (Umarem). Zdenerwowałem go, potem pożałowałem tego i poprosiłem go o wybaczenie, ale odmówił, więc przyszedłem do ciebie”. On powiedział trzy razy: „Oby Allah ci wybaczył, Abu Bakrze”. Następnie Umar pożałował (tego, co zrobił), przyszedł zatem do domu Abu Bakra i zapytał: „Czy jest tu Abu Bakr?”. Oni powiedzieli: „Nie”. Przyszedł więc do Proroka ﷺ, a oznaki gniewu były tak widoczne na twarzy Proroka, że Abu Bakrowi zrobiło się bardzo przykro. Upadł na kolana i powiedział: „Wysłanniku Allaha, na Allaha, ja bardziej zawiniłem” i powtórzył to dwa razy. Prorok ﷺ powiedział: „Allah wysłał mnie do was wszystkich, a wy (wszyscy) powiedzieliście: „On jest kłamcą”, lecz Abu Bakr powiedział: „On mówi prawdę”, i pomógł mi swoją osobą i swoim dobytkiem. Czy zostawicie mojego towarzysza w spokoju?”. Powiedział to dwa razy, po czym nigdy już nie dokuczono Abu Bakrowi”.[134]

---

[131] Tak jest w *„Tafsirze”* Ibn Kasira. wyd. Daar al-Szab. Zgodnie z wersją zacytowaną przez al-Albaniego w *„Al-Silsilat al-Sahihah”*, nr 2608

[132] *„Al-Silsilat al-Sahhah”*, nr 2608. Przypisano to al-Charaiti w *„Masała al-Achlaq”* i al-Dija w *„Al-Muchtara”*. Ibn Kasir wspomniał go w swoim tafsirze sury Komnaty (al-Hudżurat), 7/363, wyd. Dar al-Szab.

[133] *„Fath”*, 4640

[134] *„Fath”*, 3661

24. Interwencja w celu uspokojenia ludzi i położenia kresu niezgodzie (*fitnie*) między tymi, którzy popełniają błędy

Prorok ﷺ zrobił tak w wielu okazjach, kiedy między muzułmanami o mało co nie doszło do walki, dlatego interweniował, jak przekazano o incydencie oszczerstwa (*al-ifk*) przeciwko Aiszy (oby Allah był z niej zadowolony). Ona powiedziała: „Wysłannik Allaha ﷺ powstał tego dnia i poprosił, by ktoś zajął się za niego Abdullahem ibn Ubajj, kiedy on stał na minbarze. Powiedział: „Muzułmanie! Kto zajmie się człowiekiem, który, jak słyszałem, atakuje mnie w związku z moją rodzina? Na Allaha, wiem o mojej rodzinie tylko dobre rzeczy, a oni wspomnieli o mężczyźnie, o którym wiem tylko dobre rzeczy, i nigdy nie przyszedł do mojej rodziny, jak tylko w moim towarzystwie". Sad ibn Muaz, brat Bani Abd al-Aszhal, wstał i powiedział: „Wysłanniku Allaha, ja się nim zajmę za ciebie. Jeśli jest on z (plemienia) Aus, zadam mu cios w kark (odetnę mu głowę), a jeśli jest z naszych braci Chazradż, powiedz nam, co zrobić, i zrobimy to". Wtedy wstał jeden z Chazradż; Umm Hasan była jego kuzynką z tego samego klanu, a on to był Sad ibn Ubada, przywódca Chazradż. Dotąd znany był ze swej prawości, ale w tym momencie duch przynależności plemiennej wziął w nim górę, i powiedział do Sada (ibn Muad): „Kłamiesz! Na Allaha, nie zabijesz go i nie będziesz w stanie go zabić. Gdyby był jednym z twoich ludzi, nie chciałbyś, aby go zabito!". Ubajd ibn Hudajr, kuzyn Sada, wstał i powiedział do Sada ibn Ubada: „Ty kłamiesz! Na Allaha, zabijemy go! Jesteś hipokrytą broniącym hipokrytów!". Obydwie grupy, Aus i Chazradż, tak się rozzłościły, że o mało co nie wywiązała się między nimi walka, kiedy Wysłannik Allaha ﷺ stał na minbarze. Wysłannik Allaha ﷺ usiłował załagodzić sytuację dotąd, aż się uspokoili".[135]

Prorok ﷺ poszedł do Bani Amr ibn Auf, aby ich pogodzić i został tam w tym celu tak długo, aż nadeszła pora jednej z modlitw zbiorowych, jak przekazano w dwóch kolekcjach *„Sahih"* i w przekazie an-Nasaiego. Sahl ibn Sad al-Saaidi ؓ powiedział: „Między dwiema grupami Ansarów wyniknął taki spór, że aż rzucali w siebie kamieniami. Prorok ﷺ poszedł, aby zaprowadzić między nimi zgodę, i nadszedł czas modlitwy, więc Bilal ogłosił azan i czekał na Wysłannika Allaha ﷺ, lecz on nie przyszedł. Ogłosił więc *iqamę* (wołanie bezpośrednio poprzedzające modlitwę zbiorową, krótsze od azanu) i Abu Bakr, oby Allah był z niego zadowolony poprowadził modlitwę..."[136] Zgodnie z przekazem Ahmada, Sahl ibn Sad al-Saidi powiedział: „Ktoś przyszedł do Wysłannika Allaha ﷺ i powiedział: „Bani Amr ibn Auf się sprzeczają i obrzucają się kamieniami". Tak więc Wysłannik Allaha ﷺ poszedł, aby zaprowadzić między nimi zgodę...".[137]

25. Okazanie gniewu z powodu błędu

Kiedy Prorok ﷺ zobaczył lub usłyszał o jakimś postępku, okazywał gniew, szczególnie jeśli tyczyło się to spraw wiary (*aqida*). Obejmuje to spory co do kwestii Boskiego przeznaczenia (*al-qadar*) i Koranu. W *„Sunan"* Ibn Madży jest przekaz od Amra ibn Szajb od jego ojca, od jego dziadka, który powiedział: „Wysłannik Allaha ﷺ wyszedł do swych towarzyszy, którzy dyskutowali na temat przeznaczenia i wyglądało to tak jakby pestka granatu pękła na jego twarzy, tzn. jego twarz była czerwona od gniewu. Powiedział: „Czy to jest to, co wam nakazano? Czy po to zostaliście stworzeni? Czy używacie jednych fragmentów Koranu, by zaprzeczać innym? Narody przed wami zostały przez to zniszczone!". Abdullah ibn Amr rzekł: „Nigdy nie cieszyłem się z opuszczenia spotkania z Wysłannikiem Allaha ﷺ, ale tym razem cieszyłem się, że nie było mnie na tym spotkaniu"".[138]

Ibn Abi Asim pisze w *„Kitab al-Sunna"*: „Wysłannik Allaha ﷺ wyszedł do swych towarzyszy, a oni dyskutowali na temat przeznaczenia, jeden cytował jeden werset, drugi cytował inny. Wyglądało to

[135] zgodni co do niego; *„Fath"*, 4141
[136] *„Al-Mudżtaba"*, *„Kitab Adab al-Qadah"*, 8/243
[137] *„Al-Musnad"*, 5/338
[138] Ibn Madża, nr 85; powiedział on w *„Al-Załaid"*: to jest łańcuch autentyczny (*sahih*) a jego przekaziciele są *siqat* (prawdomówni). W *„Sahih Ibn Madża"* mówi: dobry autentyczny (*hasan sahih*). Nr 69.

tak, jakby rzucono mu w twarz pestkę granatu [gdyż jego twarz była cała czerwona od gniewu]. Powiedział: „Czy po to zostaliście stworzeni? Czy to wam nakazano? Nie używajcie jednych fragmentów Księgi Allaha przeciwko drugim. Patrzcie, co wam nakazano i czyńcie tak, a tego, czego wam zabroniono – unikajcie””.[139]

Kolejny przykład na to, jak Prorok ﷺ rozgniewał się z powodu zaprzeczenia jednej z podstawowych zasad, znajdujemy w pewnym zdarzeniu z Umarem ﵁ odnośnie źródeł. Ahmad (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał w *„Musnad”* od Dżabira ibn Abd Allah, że Umar ibn al-Chattab przyszedł do Proroka ﷺ z księgą, którą dostał od Ludzi Księgi. Prorok ﷺ rozgniewał się. Powiedział: „Czy masz jakieś wątpliwości, synu Chattaba? Na Tego, w Czyjej Dłoni jest moja dusza, przyniosłem ci czyste i białe [Przesłanie], zatem nie pytaj ich o nic, żeby nie powiedzieli ci czegoś, co jest prawdą, a ty to odrzucisz, albo żeby nie powiedzieli ci czegoś fałszywego, a ty to przyjmiesz. Na Tego, w Czyjej Dłoni jest moja dusza, nawet gdyby żył Mojżesz ﵇, mógłbyś podążyć jedynie za mną”.[140]

Hadis ten został również zrelacjonowany przez al-Darimiego, oby Allah się nad nim zmiłował, od Dżabira, który powiedział, że Umar ibn al-Chattab przyszedł do Wysłannika Allaha ﷺ z egzemplarzem Tory i powiedział: „Wysłanniku Allaha, to jest egzemplarz Tory”. Prorok ﷺ nie odrzekł nic. (Umar) zaczął ją czytać i wyraz twarzy Wysłannika Allaha uległ zmianie (tzn. rozgniewał się on). Abu Bakr rzekł: „Oby cię straciła twa matka![141] Czyż nie widzisz wyrazu (twarzy) Wysłannika Allaha ﷺ?”. Umar spojrzał w twarz Wysłannika Allaha ﷺ i powiedział: „Szukam schronienia u Allaha od Jego gniewu i gniewu Jego Wysłannika ﷺ. Jesteśmy zadowoleni z Allaha jako naszego Pana, z islamu jako naszej religii i z Muhammada jako naszego Proroka”. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Na Tego, w Czyjej Dłoni jest dusza Muhammada, gdyby wśród was pojawił się Mojżesz i podążylibyście za nim, pozostawiając mnie, zboczylibyście z drogi prostej. Gdyby on dożył czasu mojego proroctwa, podążyłby za mną”. [142]

Wśród przekazów potwierdzających ten hadis jest ten przekazany od Abu al-Darda, który powiedział: „Umar przyniósł kilka stronic Tory Wysłannikowi Allaha ﷺ i rzekł: „Wysłanniku Allaha, (oto) kilka stronic z Tory, które wziąłem od mojego brata z Bani Zurajq”. Wyraz twarzy Wysłannika Allaha ﷺ uległ zmianie, a Abd Allah ibn Zajd – ten, któremu został ukazany azan we śnie - powiedział: „Czyś ty oszalał? Czy nie widzisz (wyrazu) twarzy Wysłannika Allaha ﷺ?”. Umarł powiedział: „Jesteśmy zadowoleni z Allaha jako naszego Pana, z islamu jako naszej religii, z Muhammada jako naszego Proroka i z Koranu jako naszej wskazówki”. Wysłannik Allaha ﷺ uspokoił się i rzekł: „Na Tego, w Czyjej Dłoni jest dusza Muhammada, gdyby Mojżesz był wśród was i podążylibyście za nim, zostawiając mnie, zeszlibyście daleko na złą drogę. Jesteście moim udziałem wśród narodów, a ja jestem waszym udziałem wśród Proroków””.[143]

W powyższych przekazach widzimy, że nauczyciel (Prorok ﷺ) znalazł poparcie u obecnych ludzi, kiedy zauważyli oni zmianę na jego obliczu i zajęli stanowisko w sprawie na podstawie tego, co zobaczyli. Bez wątpienia takie połączenie wydarzeń wywarło wielki wpływ na osobę, której udzielano nagany.

Proces ten przeszedł przez kilka etapów:

---

[139] *„Al-Sunna”*, Ibn Abi Asim, wyd. al-Albani, nr 406. Powiedział on: jego łańcuch jest dobry (*hasan*).

[140] *„Musnad”* Ahmad, 3/387. Sklasyfikowany przez al-Albaniego jako dobry (hasan) ze względu na przekazy potwierdzające w *„Al-Irła”,* nr 1589

[141] wyrażenie arabskie

[142] *„Sunan al-Darimi”*, nr 441, *„Al-Muqaddima”*, „*Bab ma jutaqqa min Tafsir Hadis al-Nabi (peace and blessings of Allaah be upon him) ła Qałli ghajrihi inda Qałlihi (peace and blessings of Allaah be upon him)*”. Wydawca, Abd Allah Haszim Jamani, powiedział: „Zostało to również przekazane przez Ahmada z dobrym (*hasan*) łańcuchem i przez Ibn Hibbana z łańcuchem autentycznym (*sahih*)”.

[143] Al Hajsami powiedział w *„Al-Madżma”* (1/174): „Zostało to przekazane przez al-Tabaraniego w *„Al-Kabir”* i (łańcuch) zawiera Abu Amira al-Qasim ibn Muhammad al-Asadi, i nie widziałem, by ktokolwiek podał jego biografię, ale reszta przekazicieli jest *małsuq*”.

Najpierw gniew, jaki wezbrał w Proroku ﷺ, tak że jego twarz zmieniła wyraz, jeszcze zanim przemówił.

Po drugie, Abu Bakr al-Siddiq i Abdullah ibn Zajd zauważyli to i zwrócili uwagę Umarowi.

Po trzecie, Umar zdał sobie sprawę z popełnionego błędu, pospiesznie się poprawił i przeprosił za to, co uczynił, szukając ochrony u Allaha przed Jego gniewem i gniewem Jego Wysłannika, oraz potwierdzając podstawową zasadę zadowolenia z Allaha, Jego Wysłannika i Jego religii.

Po czwarte, Prorok ﷺ uspokoił się, jak tylko Umar poprawił się i uprzytomnił sobie błąd.

Po piąte, komentarz Proroka potwierdził i umocnił podstawowy obowiązek podążania ścieżką Proroka ﷺ i ostrzegł przed braniem jakiegokolwiek innego źródła wskazówki.

Inny przykład na gniew Proroka w momencie, gdy zobaczył on jakąś naganną rzecz, został przekazany od Anasa ibn Malik, który powiedział, że kiedy Prorok ﷺ zobaczył plwociny w meczecie, w kierunku Mekki, tak go to zdenerwowało, że można to było łatwo dostrzec na jego twarzy. Wytarł to (miejsce) ręką i rzekł: „Kiedy któryś z was wstaje do modlitwy, mówi do swego Pana lub jego Pan jest między nim a qiblą, nie powinien pluć w kierunku qibli, lecz na lewą stronę lub pod stopy". Następnie wziął skrawek swej szaty, napluł nań i potarł jedną jego część o drugą i powiedział: „Lub może zrobić tak"".[144]

Kolejny przykład, kiedy w Proroku ﷺ wezbrał gniew, zasłyszawszy o błędzie, który doprowadził do popełnienia zła, został przekazany od Abu Masuda al-Ansari, który zrelacjonował: „Do Proroka ﷺ przyszedł pewien mężczyzna i powiedział: „Wysłanniku Allaha, jutro udam się późno na modlitwę z powodu takiego a takiego, który czyni modlitwę zbyt długą dla nas". Nigdy nie widziałem, by Prorok udzielał nagany w takim gniewie jak tego dnia, mówiąc: „Ludzie! Niektórzy z was odstręczają innych. Gdy któryś z was prowadzi modlitwę, niech uczyni ją krótką, gdyż pośród nich są starsi, słabi i tacy, którzy mają niecierpiące zwłoki potrzeby".[145]

Mamy również przykład muftiego[146], który okazuje gniew w stosunku do osoby zadającej pytania, kiedy zaczyna ona w absurdalny sposób doszukiwać się błędów. Zajd ibn Chalid al-Dżuhani ؓ powiedział: „Pewien Beduin przyszedł do Proroka ﷺ i spytał go o zgubę, którą znalazł. On (Prorok) odpowiedział: „Ogłoś zgubę na rok czasu. Zapamiętaj opis jej pojemnika i sznurka, którym była zawiązana, i jeśli ktoś przyjdzie i będzie się jej domagał, a opisze ją właściwie, daj mu ją; w przeciwnym razie używaj jej". Beduin rzekł: „Wysłanniku Allaha, a co jeśli chodzi o zagubioną owcę?". Prorok ﷺ odparł: „Ona jest dla ciebie, dla Twojego brata (tzn. właściciela) lub dla wilka". Beduin znów zapytał: „A co w przypadku zagubionego wielbłąda?". Twarz Proroka ﷺ zaczerwieniła się (od gniewu) i rzekł: „Nie masz z nim nic wspólnego. Ma stopy, dostęp do wody i może jeść drzewa"".[147]

Nauczyciel może okazać gniew proporcjonalnie do błędu w momencie jego popełnienia lub gdy go widzi lub słyszy, w taki sposób, by gniew był zauważalny na jego twarzy lub w tonie jego głosu. Oznacza to, że jego serce jest czujne na złe postępowanie i go nie przemilczy, stąd inni obecni będą bali się popełnić tego samego błędu. Przemówienie w momencie gniewu może mieć większy wpływ niż pozostanie w milczeniu i czekanie, aż sytuacja się uspokoi, bo wtedy skutek twoich słów będzie stracony.

Z drugiej strony, rzeczą mądrą może być odłożenie komentarza o przykrym incydencie lub naprawdę mylnych słowach, aż zostaną zwołani wszyscy ludzie lub aż do czasu, kiedy się zbiorą, ze względu na

[144] *„Sahih al-Buchari", „Fath"*, 405
[145] *„Sahih al-Buchari", „Fath"*, 7159
[146] *mufti* – uczony uprawniony do wydawania fatw – werdyktów religijnych wg prawa szarijatu – przyp. tłum.
[147] *„Sahih al-Buchari", „Fath"*, 2436

powagę tego, co zaszło, albo dlatego, że nie ma wystarczającej liczby ludzi, by zrozumieli i przekazali informację innym. Nie ma nic złego w natychmiastowym zwróceniu się do danej jednostki i odłożeniu ogólnej dyskusji o sprawie na później. Według *„Sahih al-Buchari"*, Abu Humajd al-Saidi przekazał, że Wysłannik Allaha ﷺ wyznaczył kogoś (do zebrania zakatu). Skończywszy swoje zadanie, ów człowiek przyszedł i powiedział: „Wysłanniku Allaha, to jest dla was, a to dano mi w podarunku". Prorok ﷺ rzekł: „Dlaczego nie usiądziesz w domu twoich rodziców i nie zobaczysz, czy ktoś przyniesie ci prezent, czy nie?". Wieczorem Wysłannik Allaha ﷺ wstał po modlitwie, wypowiedział szahadę i wychwalił Allaha, jak On zasługuje być wychwalony, i powiedział: „Co jest z zatrudnionym, którego wyznaczamy, potem przychodzi do nas i mówi: „To jest dla was, a to dano mi w podarunku"? Dlaczego nie siądzie on w domu swoich rodziców i nie zobaczy, czy ktoś przyniesie mu podarunek, czy nie? Na Tego, w Którego Dłoni jest dusza Muhammada, ten spośród was, kto nielegalnie coś sobie przywłaszczy, przyjdzie w Dniu Sądu ciągnąc to wokół szyi: jeśli to jest wielbłąd, przyciągnie go ryczącego; jeśli to krowa, przyciągnie ją ryczącą; jeśli to owca, przyciągnie ją beczącą. Przekazałem (przesłanie)". Abu Humajd dodał: „Wtedy Wysłannik Allaha ﷺ podniósł swe ramię tak wysoko, że ujrzeliśmy jego pachę".[148]

26. Odwrócenie się od osoby, która popełniła błąd, i unikanie dyskusji z nią w nadziei, że wróci na drogę prostą

Al-Buchari (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał, że Ali ibn Abi Talib ؓ powiedział, że Wysłannik Allaha ﷺ przyszedł do niego i Fatimy (pokój z nią) pewnej nocy i powiedział: „Nie idziecie na modlitwę?". Ali odparł: „Wysłanniku Allaha, nasze dusze są w Ręku Allaha. Jeśli chce nas przywrócić do życia (ze snu), On tak uczyni". Powiedziawszy to Ali, Wysłannik Allaha ﷺ odszedł i nie odpowiedział mu w ogóle, lecz Ali usłyszał, jak odchodził, klepiąc się po udzie i mówiąc: *„...lecz człowiek jest, ponad wszystko, kłótliwy"*. [Koran, 18:54][149]

27. Upomnienie tego, kto popełnił błąd

Tak Prorok ﷺ postąpił z Hatibem ؓ, kiedy usłyszał, że ten wysłał wiadomość do niewiernych Kurajszytów, informując ich o zamiarach muzułmanów wyruszenia ku Mekce w celu jej podbicia. Prorok ﷺ zapytał go: „Co cię do tego skłoniło, Hatibie?". On odparł: „Wierzę w Allaha i Jego Wysłannika i nie zmieniłem się, lecz chciałem jedynie uczynić wobec nich jakiś gest, poprzez który Allah być może obroni moją rodzinę i majątek. Wszyscy twoi inni towarzysze mają tam kogoś, poprzez kogo Allah ochroni ich rodziny i dobra". (Prorok ﷺ) powiedział: „On powiedział prawdę, więc nie mówcie o nim nic tylko dobro". Umar ibn al-Chattab powiedział: „Ale przecież on zdradził Allaha i Wysłannika i wierzących! Pozwól mi uderzyć go w kark (tzn. odciąć mu głowę)!". (Prorok ﷺ) powiedział: „Skąd wiesz? Być może Allah spojrzał na ludzi bitwy Badr i powiedział: „Róbcie, co chcecie, bo macie zagwarantowany Raj". Łzy napłynęły do oczu Umara i powiedział: „Allah i Jego Wysłannik wiedzą lepiej"".[150]

Historia ta zawiera wiele wskazówek wychowawczych:

1 – Prorok ﷺ upomniał Towarzysza, który popełnił poważny błąd, słowami: „Co cię do tego skłoniło?".

2 – Dopytywanie się o powód, z którego popełnił błąd, niewątpliwie wpływa na sposób potraktowania człowieka.

[148] *„Fath"*, 6636
[149] Słowa Alego mogą być interpretowane na kilka różnych sposobów. Patrz *„Al-Fath"*, 7347
[150] *„Fath"*, 6259

3 – Osoby o nieposzlakowanej przeszłości nie są odporne na popełnianie większych grzechów.

4 – Nauczyciel musi być otwarty, wolny od uprzedzeń, kiedy ma do czynienia z błędami swoich towarzyszy, aby wciąż kroczyli na przód drogą prostą.

5 – Wychowawca musi rozumieć ludzką słabość, która może zawładnąć przez moment jego towarzyszami, i poważny błąd ze strony starszych nie powinien przyprawiać go o wstrząs.

6 – Obrona tego, który na nią zasługuje, mimo iż popełnił błąd.

7 – Jeśli osoba popełniająca błąd ma na swoim koncie dużą ilość dobrych uczynków, to powinno być wzięte pod uwagę w momencie oceniania stopnia jego błędu i obchodzenia się z nim (błędem).

28. Obwinienie osoby, która popełniła błąd

Oczywisty błąd nie może zostać zignorowany. Winą należy obarczyć osobę, która popełniła błąd, i należy ją upomnieć na samym początku, by uprzytomniła sobie, że zawiniła. Al-Buchari przekazał w *„Sahih"*, że Ali ﷺ powiedział: „Miałem wielbłądzicę, która była częścią mojego udziału w łupie z bitwy pod Badr, a Prorok ﷺ podarował mi jeszcze jedną z *chums*[151]. Kiedy chciałem ożenić się z Fatimą, córką Wysłannika Allaha ﷺ, umówiłem się ze złotnikiem z Banu Qajnuqa, by poszedł ze mną do Izchura. Chciałem sprzedać mu dwie złote bransoletki, a pieniądze spożytkować na przyjęcie weselne. Podczas gdy zbierałem siodła, worki, powrozy i inne sprzęty, moje wielbłądzice siedziały obok pomieszczenia należącego do jednego z Ansarów. Zebrawszy rzeczy, które miałem zebrać, wróciłem i znalazłem moje wielbłądzice z rozciętymi grzbietami, podźganymi bokami i bez wątrób. Ledwie mogłem znieść ten widok. Powiedziałem: „Kto to uczynił?". Powiedzieli: „Hamza ibn Abd al-Muttalib. Jest w tym domu i pije z jednym z Ansarów". Poszedłem do Proroka ﷺ, był z nim Zajd ibn Harisa. Prorok ﷺ domyślił się, że coś jest nie tak, z mojego wyrazu twarzy. Powiedział: „Co ci jest?". Odpowiedziałem: „Wysłanniku Allaha, nigdy nie widziałem czegoś takiego jak to, co zobaczyłem dziś! Hamza zaatakował moje dwie wielbłądzice, rozciął ich grzbiety i podźgał je w boki. Siedzi w jednym domu i pije". Prorok ﷺ zawołał po swoją szatę, założył ją, potem zaczął iść, a Zajd ibn Harisa i ja podążyliśmy za nim, aż doszedł do domu, w którym był Hamza. Poprosił o pozwolenie na wejście, a oni dali mu je. Właśnie pili i Wysłannik Allaha ﷺ zaczął obwiniać Hamzę za to, co zrobił, lecz nagle spostrzegł, że Hamza był pijany i miał czerwone oczy. Hamza spojrzał na Wysłannika Allaha ﷺ. Spojrzał na jego kolana, potem na jego pępek, następnie na jego twarz i powiedział: „Jesteś tylko sługą mego ojca". Wysłannik Allaha ﷺ uświadomił sobie, że był pijany, odwrócił się i wyszliśmy razem z nim".[152] Miało to miejsce zanim picie alkoholu zostało zabronione.

29. Unikanie osoby, która popełniła błąd

Imam Ahmad (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał, że Humajd powiedział: „Al-Łalid przyszedł do mnie i mojego przyjaciela i powiedział: „Chodźcie ze mną, bo jesteście młodsi ode mnie i wiecie więcej na temat hadisów". Zabrał nas do Biszra ibn Asim. Abu al-Alija powiedział do niego: „Możesz opowiedzieć tym dwóm twój hadis?". On rzekł: „Uqba ibn Malik powiedział nam: Abu al-Nadr al-Lajsi powiedział: Bahz, który należał do jego grupy, powiedział: Wysłannik Allaha ﷺ wysłał wyprawę, by zaatakować pewnych ludzi. Pewien człowiek oddalił się od ludzi, a jeden (muzułmanin) z ekspedycji poszedł za nim z obnażonym mieczem. Mężczyzna, który się oddalił powiedział: „Jestem

[151] *chums* – jedna piąta łupów wojennych zarezerwowana dla Allaha i Jego Wysłannika, czyli dla ogólnych interesów islamu, przeznaczona dla krewnych Proroka, pokój z nim, sierot, biednych i potrzebujących, podróżnych; patrz werset 8:41 i jego tafsir (www.tafsir.com); przyp. tłum.

[152] *„Fath"*, nr 3091

muzułmaninem", ale muzułmanin nie zwrócił na to uwagi, zadał mu cios i zabił go. Wieść o tym dotarła do Wysłannika Allaha ﷺ i gniewnie to potępił. Wiadomość o tym doszła do zabójcy, i podczas gdy Wysłannik Allaha ﷺ wygłaszał kazanie, zabójca powiedział: „Wysłanniku Allaha, na Allaha, on powiedział tak tylko po to, by się ochronić". Prorok ﷺ odwrócił się od niego i od ludzi wokół niego i kontynuował przemówienie. Mężczyzna ponownie rzekł: „Wysłanniku Allaha, on powiedział tak tylko po to, by się ochronić". Prorok ﷺ znów odwrócił się od niego i ludzi wokół niego i kontynuował przemówienie. Mężczyzna nie zniósł tego; po raz trzeci rzekł: „Wysłanniku Allaha, na Allaha on powiedział tak tylko po to, by się ochronić". Wysłannik Allaha ﷺ odwrócił się do niego, a wyraz jego twarzy jasno świadczył o jego gniewie. Powiedział: „Allah gardzi tym, kto zabija wierzącego" – trzy razy".[153]

An-Nisai (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał od Abu Saida al-Chudri, że do Wysłannika Allaha ﷺ przybył pewien mężczyzna z Nadżran ze złotym pierścieniem (na palcu). Wysłannik Allaha ﷺ odwrócił się od niego i rzekł: „Przyszedłeś do mnie z żarzącym się węgielkiem z Ognia Piekielnego na palcu".[154]

Ahmad przekazał bardziej szczegółową wersję poprzedniej relacji od Abu Saida al-Chudri: Do Wysłannika Allaha ﷺ przyszedł pewien mężczyzna z Nadżran ze złotym pierścieniem na palcu. Wysłannik Allaha ﷺ odwrócił się od niego, o nic go nie pytając. Mężczyzna wrócił do swojej żony i opowiedział jej o tym, co zaszło. „Musi być jakiś powód. Idź z powrotem do Wysłannika Allaha ﷺ" – powiedziała mu żona. Wrócił więc, wyrzuciwszy pierścień i szatę, w którą był przyodziany. Poprosiwszy o pozwolenie na wejście, otrzymał je. Pozdrowił Wysłannika Allaha ﷺ, który odpowiedział na nie (pozdrowieniem). Powiedział: „Wysłanniku Allaha, odwróciłeś się ode mnie, kiedy przyszedłem poprzednim razem". Wysłannik Allaha ﷺ odparł: „Przyszedłeś do mnie z węglem z Ognia Piekielnego na dłoni". Mężczyzna rzekł: Wysłanniku Allaha, przyszedłem z wieloma węglami". Przyniósł jakieś szaty z Bahrajnu. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „To, co przyniosłeś nie pomoże nam w żaden sposób (jeśli chodzi o Życie Przyszłe). Nie ma z tego większego pożytku niż kamienie z al-Harra, lecz są to luksusy tego świata". Mężczyzna powiedział: „Wysłanniku Allaha, wytłumacz to twoim Towarzyszom, aby nie myśleli, że gniewasz się na mnie z jakiegoś powodu". Wysłannik Allaha ﷺ wstał i wyjaśnił to, i powiedział, że problem tkwił w złotym pierścieniu".[155]

Zgodnie z przekazem Ahmada (oby Allah się nad nim zmiłował) od Amra ibn Szuajb, od jego ojca, od jego dziadka, Prorok ﷺ zobaczył złoty pierścień u jednego z Towarzyszy i odwrócił się od niego. Towarzysz wyrzucił pierścień i włożył inny z żelaza i (Prorok ﷺ) powiedział: „To jest zło, to jest biżuteria ludzi Piekła", więc (Towarzysz) wyrzucił i ten, i włożył pierścień ze srebra, a Prorok ﷺ nic nie powiedział.[156]

30. Zbojkotowanie tego, kto popełnił błąd

Była to jedna ze skutecznych metod stosowanych przez Proroka ﷺ, szczególnie gdy został popełniony poważny błąd, ze względu na dalekosiężny efekt, jaki może mieć bojkot na daną osobę. Przykładem tego jest to, co zdarzyło się Kabowi ibn Malik i jego dwóch towarzyszom, którzy wstrzymali się od wzięcia udziału w kampanii pod Tabuk. Po tym jak Prorok ﷺ dowiedział się, że nie mieli żadnego ważnego usprawiedliwienia i przyznali się do tego, jak zrelacjonował Kab:

„Wysłannik Allaha ﷺ zabronił muzułmanom rozmawiać z którymkolwiek z naszej trójki, którzy zostali z tyłu (nie wyruszyli razem z innymi na ekspedycję – przyp. tłum.). Ludzie unikali nas i ich postawa wobec nas zmieniła się do tego stopnia, że nawet ziemia, po której stąpałem, wyglądała

[153] *„Al-Musnad"*, 5/289, zobacz również *„Al-Silsilat al-Sahiha"*, 2/309
[154] *„Al-Mudżtaba"*, 8/170; *„Sahih Sunan al-Nisai"*, 4793
[155] *„Al-Musnad"*, 3/14
[156] *„Al-Musnad"*, 163, wyd. Ahmad Szakir, nr 6518. Powiedział, że jego łańcuch jest autentyczny (*sahih*).

inaczej niż zwykle. Pozostaliśmy w tym stanie przez pięćdziesiąt dni. Moi dwaj towarzysze poddali się rezygnacji i pozostali w domach, szlochając, lecz ja byłem najmłodszy i najbardziej zdeterminowany, dlatego wychodziłem i modliłem się razem z muzułmanami, chodziłem na rynek, i nikt ze mną nie rozmawiał. Szedłem do Wysłannika Allaha ﷺ, kiedy był na zebraniu po modlitwie, i pozdrawiałem go pozdrowieniem pokoju, pytając się samego siebie, czy poruszył ustami w odpowiedzi, czy nie. Modliłem się blisko niego, rzucając na niego ukradkowe spojrzenia. Kiedy odwracałem się do modlitwy, on odwracał się do mnie, a kiedy ja odwracałem się do niego, on odwracał się ode mnie. Kiedy surowość ludzi wobec mnie trwała już zbyt długo, odszedłem i wspiąłem się na mur ogrodu Abu Qutady, mojego kuzyna (syna mojego stryja) i najdroższej mi osoby. Pozdrowiłem go pozdrowieniem pokoju, lecz na Allaha on nie odpowiedział. Powiedziałem: „Abu Qutada, proszę cię na Allaha, czyż nie wiesz, że ja kocham Allaha i Jego Wysłannika?". On milczał, więc powtórzyłem moje słowa, wstawiając się u niego, ale on zachował milczenie. Powtórzyłem to znów, wstawiając się u niego, a on rzekł: „Allah i Jego Wysłannik wiedzą najlepiej". Moje oczy wezbrały łzami, odwróciłem się, odszedłem i wspiąłem się z powrotem na mur...

Po upływie pięćdziesięciu nocy odkąd Wysłannik Allaha ﷺ zabronił ludziom z nami rozmawiać, po wykonaniu modlitwy fadżr rankiem pięćdziesiątego dnia, znajdowałem się na dachu naszego domu, siedząc jak przepisał Allah, kiedy moja dusza oraz ziemia – mimo jej rozległości – stały się dla mnie ciasne (patrz Koran, 9:118), usłyszałem, jak ktoś z całych sił krzyczał z góry Sal: „Kabie ibn Malik, raduj się!""[157]

Z tej historii uczymy się wielu wspaniałych lekcji, których nie powinno się w żaden sposób lekceważyć. O niektórych z nich czytamy w komentarzach uczonych do tej historii, jak *„Zaad al-Maad"* i *„Fath al-Bari"*.

Również przekaz at-Tirmiziego od Aiszy wskazuje, że Prorok ﷺ stosował tę metodę. Powiedziała ona: „Żadne postępek nie był tak znienawidzony przez Wysłannika Allaha ﷺ jak kłamstwo. Gdy ktoś mówił kłamstwa w obecności Proroka ﷺ, przygnębiało go to, dopóki nie dowiedział się, że (kłamca) okazał za to skruchę".[158]

Zgodnie z przekazem Ahmada: „...gniewał się na niego..."[159]

A według innego przekazu: „Gdy zdarzyło się, że któryś z członków jego domostwa powiedział kłamstwo, odwracał się od niego, dopóki nie okazał skruchy".[160]

Z powyższych hadisów jasno wynika, że odwracanie się od osoby, która popełnia błąd, aż go zaprzestanie, jest skuteczną metodą wychowawczą, aczkolwiek aby odniosła ona skutek, ten, kto opuszcza i odwraca się od niej, musi mieć jakąś pozycję w jej oczach. W przeciwnym razie nie przyniesie pozytywnego efektu i może nawet dać tej osobie powód do radości.

31. Modlitwa (suplikacja) przeciwko temu, kto uporczywie obstaje przy popełnianiu błędu

Muslim (oby Allah się nad nim zmiłował) zrelacjonował, że pewien mężczyzna jadł lewą ręką w obecności Proroka ﷺ. On powiedział: „Jedz prawą ręką!". „Nie mogę" – odparł mężczyzna. „Obyś nigdy nie mógł" – powiedział Prorok ﷺ. Nic go przed tym nie powstrzymywało, jak tylko duma i nigdy potem nie podniósł już jej (prawej ręki – przyp. tłum) do ust.[161]

---

[157] *„Fath"*, 4418
[158] Abu Isa powiedział: to jest hadis dobry (*hasan*). *„Sunan at-Tirmizi"*, nr 1973
[159] *„Al-Musnad"*, 6/152
[160] al-Hakim, *„Sahih al-Dżami"*, 4675
[161] nr 2021

Zgodnie z przekazem Ahmada: „Ijas ibn Salama ibn al-Akła zrelacjonował, że ojciec powiedział mu: „Słyszałem, jak Wysłannik Allaha ﷺ powiedział człowiekowi zwanemu Bisr ibn Rai al-Ir, by jadł prawą ręką, zobaczywszy, że robił to lewą. „Nie mogę" – odparł mężczyzna. „Obyś nigdy nie mógł!" – powiedział Prorok ﷺ. I po tym jego prawa ręka nigdy już nie dosięgła ust".[162]

An-Nałałi (oby Allah się nad nim zmiłował) powiedział: „Hadis ten ukazuje, że dozwolonym jest modlić się (wznosić prośby) przeciwko komuś, kto łamie zasady szarijatu bez powodu. Demonstruje on również nakazywanie dobra i zabranianie zła we wszystkich sprawach, nawet w kwestii jedzenia".[163]

Należy również zauważyć, że suplikacja przeciwko owemu mężczyźnie nie była o coś, co pomogłoby szatanowi przeciwko niemu, lecz o coś podobnego do nagany lub reprymendy.

32. Przymknięcie oczu na pewne błędy i poprzestanie jedynie na napomknięciu o nich z szacunku, jakim darzy się osobę popełniającą błąd

{Oto Prorok powierzył w tajemnicy jednej ze swoich żon (Hafsie) pewną historię. A kiedy ona ją rozgłosiła i Allah ujawnił to jemu, wówczas on częściowo dał jej to poznać, a częściowo przemilczał. A kiedy Prorok jej o tym mówił, rzekła: „Któż ci to obwieścił?" Powiedział: „Obwieścił mi Wszechwiedzący, Świadomy".}
[Koran, 66:3]

Al-Qasimi (oby Allah się nad nim zmiłował) powiedział w *„Mahasin al-Tałil"*:

„*{Oto Prorok}* odnosi się do Muhammada ﷺ.

{jednej ze swoich żon} – odnosi się do Hafsy.

{w tajemnicy (...) pewną historię} – oznacza, że nie wolno jej było tego ujawniać lub coś, co on sobie zabronił, mimo iż Allah na to zezwolił.

{A kiedy ona ją rozgłosiła} – to znaczy zdradziła sekret swojej towarzyszce (Aiszy),

{Allah ujawnił to jemu} – Allah powiedział mu, co Hafsa powiedziała Aiszy.

{wówczas on częściowo dał jej to poznać} – oznacza, że powiedział jej część tego, co ona ujawniła, by ją zganić;

{a częściowo przemilczał} – oznacza, że nie powiedział reszty (tego, co ujawniła) z szacunku do niej".

Odnotowano w *„Al-Iklil"*: „Werset ten wskazuje, że nie ma nic złego w mówieniu czegoś skrycie osobie godnej zaufania, jak współmałżonek czy przyjaciel, i że on lub ona zobowiązani są dotrzymać tajemnicy. Werset wskazuje również na dobre traktowanie żon, łagodność w upominaniu ich oraz powstrzymywanie się od wypominania każdego błędu".[164]

Al-Hasan powiedział: „Żadna szlachetna osoba nie będzie się czepiać każdego małego przewinienia". Sufjan powiedział: „Przymykanie oka jest czynem szlachetnych ludzi".

---

[162] 4/54
[163] *„Szarh Sahih Muslim"*, 13/192
[164] *„Mahasin al-Tałil"*, 16/222

33. Pomaganie muzułmaninowi w naprawieniu błędu

Abu Hurajra ﷺ powiedział: „Kiedy siedzieliśmy z Prorokiem ﷺ, przyszedł do niego pewien mężczyzna i powiedział: „Wysłanniku Allaha, jestem zgubiony!". „Co ci się dzieje?" – zapytał Prorok ﷺ. „Miałem stosunek z żoną podczas postu" – odparł. Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Czy jesteś w stanie wyzwolić niewolnika?". Mężczyzna odpowiedział: „Nie". On zapytał: „Czy jesteś w stanie pościć przez dwa kolejne miesiące?". „Nie" – odparł człowiek. „Czy możesz nakarmić sześćdziesięciu biedaków?" – zapytał Prorok ﷺ. „Nie" – brzmiała odpowiedź. Prorok ﷺ przez chwilę nic nie mówił o sprawie, i gdy tak tam siedzieliśmy, Prorokowi ﷺ przyniesiono naczynie pełne daktyli. Powiedział: „Gdzie jest ten, który dopiero co pytał?". Mężczyzna rzekł: „Tu jestem". On powiedział: „Weź to i rozdaj jako jałmużnę". Mężczyzna powiedział: „Wysłanniku Allaha, czyż jest jakaś rodzina w al-Harratajn (tzn. w Medynie) biedniejsza od mojej rodziny?". Prorok ﷺ uśmiechnął się tak szeroko, że widać było jego górne kły, potem powiedział: „Nakarm tym swoją rodzinę"".[165]

Według przekazu Ahmada od Aiszy (oby Allah był z niej zadowolony), podczas gdy Wysłannik Allaha ﷺ siedział w cieniu wielkiego drzewa, przyszedł do niego pewien człowiek i powiedział: „Jestem spalony, Wysłanniku Allaha!". On powiedział: „Co się z tobą dzieje?". Tamten rzekł: „Odbyłem z moją żoną stosunek podczas postu". Aisza powiedziała: „To było w ramadanie". Wysłannik Allaha ﷺ powiedział do niego: „Usiądź". Usiadł zatem na skraju grupy ludzi. Wtedy przyszedł mężczyzna z osłem, na którym było naczynie z daktylami, i powiedział: „To jest moja jałmużna (*sadaqa*), Wysłanniku Allaha". Wysłannik Allaha ﷺ rzekł: „Gdzie jest ten spalony, który dopiero co tu był?". Mężczyzna odparł: „Tu jestem, Wysłanniku Allaha". On powiedział: „Weź to i rozdaj jako jałmużnę". Tamten powiedział: „Komu powinienem to dać jeśli nie mnie? Na Tego, Który wysłał cię z prawdą, nie mam nic ani dla mnie ani dla moich dzieci". On rzekł: „Więc weź to" i on to wziął".[166]

34. Spotkanie się z osobą, która popełniła błąd, w celu omówienia tego z nią

W *„Sahih al-Buchari"* przekazano, ze Abd Allah ibn Amr powiedział: „Mój ojciec ożenił mnie z kobietą z dobrej rodziny. Zwykł był przychodzić i sprawdzać, co słychać u synowej i pytać ją o męża. Ona mówiła: „Jaki dobry z niego człowiek. Nigdy nie spał w naszym łóżku ani nam nie przeszkadzał, odkąd się pobraliśmy". Gdy taki stan rzeczy nie zmieniał się przez dłuższy czas, wspomniał o tym Prorokowi ﷺ, który powiedział: „Pozwól, że się z nim spotkam". Spotkałem się z nim po tym, a on rzekł: „Jak często pościsz?". „Każdego dnia" – powiedziałem. „Jak często kończysz recytację całego Koranu?" – zapytał Prorok ﷺ. „Każdej nocy" – powiedziałem. On rzekł: „Pość trzy dni każdego miesiąca i recytuj cały Koran raz na miesiąc". „Mogę robić więcej niż to" – odparłem. „Pość trzy dni na tydzień" – powiedział. „Mogę robić więcej" – rzekłem. „Nie pość przez dwa dni, potem pość przez jeden" – powiedział. „Mogę robić więcej" – powiedziałem. „Wykonuj najlepszą formę postu, post Dawida, poszcząc jeden dzień i nie poszcząc następnego, i recytuj cały Koran raz na siedem dni" – rzekł. Powinienem był przyjąć dyspensę Wysłannika Allaha ﷺ, bo oto zestarzałem się i osłabłem". I recytował swojej rodzinie jedną siódmą część Koranu w ciągu dnia, a cokolwiek czytał za dnia stawało się łatwiejszym do ukończenia w nocy. Jeśli chciał nabrać sił, nie pościł przez ileś dni, potem liczył je i pościł przez tyle samo. Nie chciał zaniechać czegoś, co obiecał Prorokowi ﷺ, że uczyni, zanim umarł. Abu Abd Allah powiedział: „Niektórzy z nich powiedzieli w trzy (dni), i w pięć, a większość z nich powiedziała w siedem". [167]

Przekaz Ahmada opisuje sprawę dużo jaśniej i zawiera ważne nauki: Abd Allah ibn Amr powiedział: „Mój ojciec ożenił mnie z kobietą z Kurajszytów. Kiedy do mnie przyszła, nie zbliżyłem się do niej, gdyż byłem wielce rozentuzjazmowany czczeniem Allaha przez post i modlitwę. Amr ibn al-As (ojciec narratora – przyp. tłum) przyszedł do swojej synowej i zapytał: „Jak ci się podoba twój mąż?". Ona

---

[165] al-Buchari, nr 1936
[166] *„Al-Musnad"*, 6/276
[167] *„Al-Fath"*, 5052

powiedziała: „Jest najlepszym z mężczyzn lub jest jak najlepsi mężowie spośród nich. Nigdy nam nie przeszkodził ani nie spał w naszym łożu". Więc (ojciec) przyszedł do mnie i mnie zbeształ. (...) Powiedział do mnie: „Ożeniłem cię z kobietą z dobrej rodziny kurajszyckiej, a ty ją lekceważysz (tzn. nie obchodzisz się z nią jak z żoną) i robisz to i to". Potem udał się do Proroka ﷺ i poskarżył się na mnie. Prorok ﷺ posłał po mnie i przyszedłem do niego. Powiedział: „Czy pościsz za dnia?". „Tak" – odpowiedziałem. „Czy odprawiasz modlitwę (*qijam*) w nocy?" – zapytał. „Tak" – rzekłem. On powiedział: „Ale ja poszczę i przerywam post, modlę się i śpię, i dotykam kobiet (moich żon). Ktokolwiek odwróci się od mojej Sunny, nie ma ze mną nic wspólnego". Mówił dalej: „Recytuj Koran (w całości – przyp. tłum) raz na miesiąc". Powiedziałem: „Mogę robić więcej". On rzekł: „Recytuj Koran (w całości – przyp. tłum) raz na dziesięć dni". Powiedziałem: „Mogę robić więcej". Jeden z nich – Hunajn lub Mughira – powiedział: „Recytuj go (w całości – przyp. tłum) raz na trzy dni". On (Prorok ﷺ) powiedział: „Pość trzy dni każdego miesiąca". „Mogę robić więcej" – powiedziałem. On zwiększał liczbę (dni), aż rzekł: „Pość jeden dzień i nie pość w następny. To jest najlepszy z postów, post mojego brata Dawida". Husajn powiedział w jego wersji tego hadisu: „Wtedy Prorok ﷺ powiedział: „Każdy czciciel doświadcza czasu, kiedy jest zmotywowany i gorliwy, a po każdym takim okresie przychodzi czas osłabienia (rozluźnienia), w którym albo podąży za Sunną albo za innowacją (*bidah*). Ten, którego osłabienie (rozluźnienie) podąża za Sunną, jest poprowadzony, ale ten, którego osłabienie (rozluźnienie) podąża za innowacją (*bidah*) jest zgubiony"". Mudżahid powiedział: „Kiedy Abd Allah ibn Amr zestarzał się i osłabł, pościł przez kilka dni, by nabrać sił, potem przerywał post przez podobną ilość dni. Recytował swą część Koranu w podobny sposób, czasem więcej, czasem mniej, kończąc Koran w siedem dni lub w trzy. Potem mówił: „Po tym pożałowałem, że nie przyjąłem dyspensy Wysłannika Allaha ﷺ, bo byłaby ona dla mnie lepsza niż to, co sam sobie wybrałem, lub że nie powiedziałem mu, że coś zrobię, bo nienawidziłbym zrobić czegoś innego"".[168]

Z historii tej uczymy się między innymi, że:

Prorok ﷺ zrozumiał przyczynę problemu – Abd Allah ibn Amr wyczerpywał się, oddając cześć, do tego stopnia, że nie poświęcał czasu obowiązkom, jakie miał w stosunku do swojej żony, stąd nie spełniał ich.

Zasada zwracania należnej uwagi na wszystkich, którzy mają do nas prawo, obowiązuje każdego, kto pochłonięty jest sprawami oddawania czci, jak student, który bierze dużo lekcji, lub nawołujący, którego nawoływanie (*dałah*) absorbuje do tego stopnia, że jego żona narzeka na złe traktowanie. Może to prowadzić do utraty równowagi między wykonywaniem różnych aktów czci a dzieleniem czasu między tych wszystkich, którzy słusznie się go domagają. Dlatego nie ma nic złego, aby nauczyciel zmniejszył ilość lekcji, lub aby nawołujący zredukował swoją działalność w sposób, który da mu więcej czasu na zajęcie się domem, żoną i dziećmi, i na spełnienie ich praw jak te dotyczące wskazówki, towarzystwa i wychowania.

35. Mówienie osobie o popełnionym błędzie bez ogródek

Al-Buchari (oby Allah się nad nim zmiłował) przekazał, że Abu Zar powiedział: „Między mną a jednym człowiekiem wynikła sprzeczka. Jego matka nie była Arabką i powiedziałem o niej coś obraźliwego. On wspomniał o tym Prorokowi ﷺ, który zapytał mnie: „Czy obrzuciliście się obelgami z takim a takim?". Powiedziałem: „Tak". On rzekł: „Czy powiedziałeś coś obraźliwego od jego matce?". „Tak" – odparłem. „Jesteś człowiekiem, który wciąż nosi w sobie coś z czasów ignorancji (*dżahilija*)" – powiedział. „Powiedziałem to, co powiedziałem, bo się starzeje" – odrzekłem. On powiedział: „Tak, ale oni są twoimi braćmi. Allah dał wam władzę nad nimi, ale komukolwiek została dana władza nad innym, niech karmi go tak, jak sam je, odziewa go tak, jak sam się odziewa i niech nie daje mu więcej roboty, niż jest w stanie wykonać. A jeśli da mu jej za dużo, niech mu pomoże"".[169]

---

168 *„Al-Musnad"*, 2/158. Ahmad Szafir powiedział: „Jego łańcuch jest autentyczny (*sahih*)". *„Tahqiq al-Musnad"*, nr 6477
169 *„Fath"*, 6050

W *„Sahih Muslim"* przekazano, że Abu Zar ﷺ powiedział: „Pokłóciłem się z jednym z moich braci. Jego matka nie była Arabką i powiedziałem mu coś obraźliwego o niej. On poskarżył się na mnie do Wysłannika Allaha ﷺ. Kiedy Prorok ﷺ mnie spotkał, powiedział: „Abu Zar, jesteś człowiekiem, który wciąż nosi sobie coś z czasu ignorancji (*dżahilija*)". „Wysłanniku Allaha, jeśli ktoś kogoś obraża, ludzie ubliżają jego ojcu i matce" – powiedziałem. „Abu Zar, jesteś człowiekiem, który wciąż nosi w sobie coś z czasów ignorancji. Oni są twymi braćmi, a Allah dał wam władzę nad nimi, więc nakarmcie ich tak, jak sami jecie i odziejcie ich tak, jak sami się odziewacie. Nie dawajcie im więcej roboty niż mogą wykonać, a jeśli dacie im jej za dużo, pomóżcie im"".[170]

Prorok ﷺ przemówił w ten szczery i otwarty sposób do Abu Zara, gdyż wiedział, że on przyjmie jego słowa. Taki obcesowe podejście może być przydatną metodą, oszczędzającą czas i energię oraz idącą do sedna sprawy w najprostszy sposób, lecz powinna być stosowana jedynie, jeśli jest odpowiednia do sytuacji i zaangażowanych w nią ludzi.

Lepiej jednak nie stosować tego bezpośredniego podejścia, jeśli poprowadzi do czegoś gorszego lub jeśli nie osiągnie się przez nią większego dobra, jak na przykład, gdy osoba popełniająca błąd ma władzę i autorytet i nie przyjęłaby takich szczerych uwag; lub gdy bezpośrednie podejście wprawiłoby w zbyt duże zakłopotanie osobę, która błąd popełnia. Również nie powinno się tej metody używać w stosunku do osób nadwrażliwych i które prawdopodobnie źle zareagują. Bez wątpienia nie będzie ona do zniesienia, jeśli zastosowana zostanie w duchu konfrontacji i z zamiarem zakłopotania i skompromitowania danej osoby, w momencie gdy to jej krytyka wydaje się być nadrzędną. Podobnie, istotnym jest zachować ostrożność w użyciu „pośrednich" metod, których negatywnych efektów może być więcej niż korzyści podejścia bezpośredniego. Mogą one sprawić, że popełniający błąd pomyśli, iż ten, kto go przestrzega, bierze go za głupka lub że żartuje; mogą go również obrazić, jeśli weźmie uwagi za złośliwe. Taki sposób wskazywania tego, co słuszne, może nie odnieść skutku ze względu na niejasność uwag pod adresem danej osoby, która to dalej będzie popełniała błąd. Ogólnie mówiąc, ludzie są różni, kiedy przychodzi do przyjmowania rad, i właściwe podejście będzie zależne od przypadku, aczkolwiek dobra postawa przy omawianiu błędów i prowadzeniu ludzi będzie także miała wielki wpływ na osiągnięcie upragnionego celu.

36. Przekonywanie osoby, że popełniła błąd

Zaangażowanie się w dyskusję z osobą czyniącą zło z zamiarem przekonania jej, może usunąć jej klapki z oczu i sprowadzić na drogę prostą. Przykład na to znajdujemy w przekazie od Abu Umamy (oby Allah się nad nim zmiłował), który powiedział, że do Wysłannika Allaha ﷺ przyszedł młody mężczyzna i powiedział: „Wysłanniku Allaha, udziel mi pozwolenia na popełnienie cudzołóstwa". Ludzie zaczęli (na niego) krzyczeć, a (Prorok ﷺ) powiedział: „Przestańcie!". Wysłannik Allaha ﷺ powiedział: „Niech się uspokoi. Podejdź tutaj". Zbliżył się i usiadł naprzeciwko Wysłannika Allaha ﷺ, który rzekł: „Czy chciałbyś czegoś takiego dla twojej matki?". On odpowiedział: „Nie". „Tak samo ludzie nie chcą tego dla swych matek. Czy chciałbyś czegoś takiego dla twojej córki?" – powiedział Prorok. „Nie" – brzmiała odpowiedź. „Tak samo ludzie nie chcą czegoś takiego dla swoich córek. Czy chciałbyś czegoś takiego dla twojej siostry?" – zapytał Prorok ﷺ. „Nie" – odparł. „Tak samo ludzie nie chcą tego dla swoich sióstr. Czy chciałbyś tego dla twojej ciotki (siostry ojca)?" – rzekł. „Nie" – odpowiedział. „Tak samo ludzie nie chcą tego dla swoich ciotek (sióstr ojców). Czy chciałbyś tego dla swojej ciotki (siostry matki)?" – powiedział. „Nie" – odpowiedział. „Tak samo ludzie nie chcą tego dla swoich ciotek (sióstr matek)". Wtedy Wysłannik Allaha ﷺ położył mu dłoń na piersi i powiedział: „Allahu, przebacz mu grzechy, oczyść jego serce i uczyń go czystym (cnotliwym)"".[171]

---

[170] *„Sahih Muslim"*, nr 1661; wygląda na to, że matka tamtego mężczyzny była niewolnicą Abu Zara – przyp. tłumacza wersji angielskiej;

[171] al-Tabarani, *„Al-Mudżam al-Kabir"*, 7679 oraz 7759

37. Uświadomienie człowiekowi, że jego marne wymówki są nie do przyjęcia

Kiedy niektórzy ludzie popełniają błąd, starają się znaleźć wykrętne, niedopuszczalne wymówki, zwłaszcza gdy przyłapani zostali na gorącym uczynku. Niektórzy mogą się nawet jąkać, szukając ich, szczególnie ci, którzy nie są zbyt dobrzy w kłamaniu, bo w rzeczywistości mają dobre serce. Jak powinien postąpić wychowawca, kiedy ma do czynienia z taką sytuacją? Poniższa historia ukazuje wspaniała postawę Proroka ﷺ, jaką przyjął, obchodząc się z jednym ze swych Towarzyszy w podobnej sytuacji. Przekaz ukazuje nam również, jak nauczyciel powinien wytrwale kontynuować swoje działania dotąd, aż dana osoba skończy ze złym zachowaniem.

Chułłat ibn Dżubajr ؓ powiedział: „Rozbiliśmy obóz z Wysłannikiem Allaha ﷺ w Mar al-Zahran (miejsce w pobliżu Mekki). Wyszedłem z namiotu i zobaczyłem grupę kobiet zajętych rozmową. Spodobały mi się, więc wróciłem do namiotu, wyciągnąłem kufer i wyjąłem z niego *hilla* (ubranie składające się z kilku części). Włożyłem ją, poszedłem i usiadłem z nimi. Wysłannik Allaha ﷺ wyszedł i powiedział: „Abu Abd Allah!!!" (tzn. udzielił mu reprymendy za siedzenie z kobietami nie-mahram). Kiedy zobaczyłem Wysłannika Allaha ﷺ, przestraszyłem się i zacząłem się jąkać (starając się znaleźć jakąś wymówkę). Powiedziałem: „Wysłanniku Allaha, mój wielbłąd zgubił się i szukam jakiejś liny, by go uwiązać" (tzn. wymyślił fałszywą wymówkę na usprawiedliwienie tego, co zrobił). On odszedł, a ja podążyłem za nim. Rzucił we mnie swą szatą i wszedł w drzewa *arak* – jakbym widział biel jego pleców wśród zieleni drzew. Odpowiedział zewowi natury, zrobił ablucję i odwrócił się (do mnie) z wodą ściekającą mu z brody na pierś i powiedział: „Abu Abd Allah, co się stało z twoim zagubionym wielbłądem?". Potem wznowiliśmy podróż, a za każdym razem, kiedy się ze mną zrównywał, mówił: „Pokój z tobą, Abu Abd Allah. Co stało się z tym zagubionym wielbłądem?". Kiedy sobie to uświadomiłem, popędziłem do Medyny i unikałem meczetu i zebrań, na których był obecny Prorok ﷺ. Kiedy trwało to już dłuższy czas, starałem się chodzić do meczetu, kiedy nikogo nie było w pobliżu. Raz poszedłem do meczetu i zacząłem się modlić, lecz Wysłannik Allaha ﷺ wyszedł z jednego ze swych pokoi i zaczął odprawiać krótką dwurakatową modlitwę. Wydłużyłem modlitwę w nadziei, że odejdzie i mnie zostawi. On powiedział: „Wydłużaj ją, ile chcesz, Abu Abd Allah, bo ja nie wyjdę, dopóki nie skończysz". Powiedziałem sam do siebie: „Na Allaha, powinienem przeprosić Wysłannika Allaha ﷺ i go uradować". Kiedy skończyłem, powiedział: „Pokój z tobą, Abu Abd Allah. Co się stało z twoim zagubionym wielbłądem?". Powiedziałem: „Na Tego, Który wysłał cię z prawdą, tamten wielbłąd nigdy się nie zgubił, odkąd przyjąłem islam". On powiedział: „Niech Allah się nad tobą zmiłuje" trzy razy i nigdy już o tym nie wspomniał".[172]

To wspaniały przykład praktyki i stosowania mądrych strategii w celu osiągnięcia upragnionego rezultatu. Z historii tej uczymy się również następujących kwestii:

Człowiek, który popełnił grzech, poczuje wstyd przed szanowanym przywódcą, jeśli ten go przyłapie.

Sposób, w jaki wychowawca patrzy i pyta osobę – nawet jeśli robi to krótko i zwięźle – wywrze na nim spore wrażenie.

Nieomawianie fałszywych wymówek w momencie ich usłyszenia – mimo iż są wyraźnie zmyślone – i odwrócenie się od osoby, może wystarczyć, aby jej uświadomić, że wykręt jest nie do przyjęcia, co zmotywuje ją do skruchy i przeprosin. Tak rozumiemy słowa „On odszedł".

Dobry nauczyciel to taki, który sprawia, że osoba popełniająca błąd za bardzo się go wstydzi i stara się go unikać, ale zarazem potrzeba nauczyciela, jaką odczuwa, sprawia, że chce ona do niego iść. Wtedy ostatni (nauczyciel) ma pierwszeństwo nad pierwszym (osobą, która błąd popełniła).

[172] Al-Hajsami powiedział: „At-Tabarani przekazał (ten hadis) z dwoma łańcuchami. Przekaziciele jednego z nich są *sahih* oprócz al-Dżarraha ibn Muchallad, który jest *siqa*". „Al-Madżma", 9/401. Odniósłszy się do *„Al-Mudżam al-Kabir"* at-Tabaraniego, 4/203, staje się jasne, że przekaz od Zajda ibn Aslam mówi o Chułłacie ibn Dżubajr, który powiedział: „Rozbiliśmy obóz...". W biografii Chułłata ؓ w *„Al-Tahzib"* napisane jest: „Zajd ibn Aslam przekazał od niego (hadis) *mursal*". W *„Al-Isaba"* napisano, że Chułłat zmarł w 40 lub 42 r.h., a w *„Al-Sijar"*, że Zajd ibn Aslam zmarł w 136 r.h., stąd w łańcuchu tym jest przerwa.

Zmiana stosunku do złoczyńcy ma za podstawę – w tym przypadku – jego przyznanie się do błędu i zaprzestanie go.

Jeśli nauczyciel lub przywódca darzony jest wielkim szacunkiem przez swoich towarzyszy, wtedy jeśli gani jednego z nich lub mówi mu, że popełnił błąd, będzie to miało na niego wpływ. Przy upominaniu jednego towarzysza, przywódca powinien wziąć pod uwagę również dobro innych, aby wszyscy mogli z tego skorzystać. Aczkolwiek nie oznacza to, że powinien zignorować negatywny wpływ na daną jednostkę. Jest wiele sposobów, by sobie z tym poradzić i ograniczyć negatywne konsekwencje, nawet jeśli miałoby to być za pomocą osób trzecich, jak uczynił al-Mughira prosząc Umara o pośrednictwo[173], jednocześnie wyjaśniając sytuację i potwierdzając wysokie mniemanie przywódcy o podwładnym.

38. Branie pod uwagę rzeczy właściwych naturze ludzkiej

Przykładem tego może być zazdrość kobiet, szczególnie w przypadku współ-żon. Niektóre z nich mogą popełnić błędy, które zrobione przez kogoś innego w normalnych okolicznościach, zostałyby potraktowane zupełnie inaczej. Prorok ﷺ zwracał szczególną uwagę na kwestię zazdrości pośród jego żon i na błędy, jakie przez nią popełniały, a cierpliwość i sprawiedliwość, z jakimi traktował tę sprawę, wyraźnie widać. Jako przykład mamy przekaz od Anasa, który powiedział: „Prorok ﷺ był z jedną ze swych żon, kiedy inna Matka Wiernych wysłała mu naczynie pełne jedzenia. Żona, w której domu przebywał właśnie Prorok ﷺ, uderzyła służącą w rękę, tak że naczynie potłukło się na dwie części. Prorok ﷺ zebrał kawałki i zestawił je, potem zebrał pozostałe w naczyniu jedzenie i powiedział: „Wasza matka jest zazdrosna". Następnie poprosił służącą, by zaczekała, aż dano mu naczynie należące do żony, w której domu przebywał, i wysłał całe naczynie do tej, której naczynie zostało stłuczone, i zatrzymał rozbite naczynie w domu żony, która je rozbiła".[174]

Według przekazu an-Nisaiego, Umm Salama przyniosła Wysłannikowi Allaha ﷺ i jego Towarzyszom jedzenie w naczyniu należącym do niej; wtedy przyszła Aisza owinięta w szatę, niosąc w ręku kamień, którym rzuciła, rozbijając naczynie. Prorok ﷺ zestawił dwie połówki i powiedział: „Jedzcie, wasza matka jest zazdrosna" dwa razy, potem wziął naczynie Aiszy i wysłał je Umm Salamie, a Aiszy dał naczynie Umm Salamy.[175] (...)

Kobieca zazdrość jest nieodzowną częścią ich natury, która może poprowadzić je do złych rzeczy i uniemożliwić im dostrzeżenie konsekwencji ich czynów. Mówi się, że gdy kobieta jest zazdrosna, nie widzi dna doliny z jej szczytu.

WNIOSKI

Po powyższym zgłębieniu Sunny i metod używanych przez Proroka ﷺ przy obchodzeniu się z błędami ludzi, powinniśmy zakończyć następującą listą wniosków:

Poprawianie błędów jest rzeczą obowiązkową i niezwykle ważną. Jest częścią szczerej rady (*nasiha*) i zakazywania zła, lecz należy pamiętać, że w islamie nie chodzi tylko o zakazywanie zła; naszym obowiązkiem jest również nakazywanie dobra.

Wychowanie i szkolenie nie polegają jedynie na korygowaniu błędów; obejmują również nauczanie i pokazywanie podstawowych zasad religijnych i norm szarijatu oraz używanie różnych metod mających

[173] patrz str. 10
[174] al-Buchari, *„Fath"*, 5225
[175] an-Nisai, *„Kitab Iszrat al-Nisa"*

na celu skonsolidowanie tych pojęć w umysłach i sercach ludzi, poprzez dawanie przykładu, namawianie ich, opowiadanie historii, omawianie incydentów, itp. Jasno z tego wynika, że niektórzy rodzice i nauczyciele nie sprawdzają się, ograniczając swoje wysiłki jedynie do wskazania błędów, nie zwracając odpowiedniej uwagi na nauczanie podstaw i potraktowanie błędów, zanim się zdarzą, poprzez wpajanie tego, co ochroni ludzi od ich popełnienia lub przynajmniej zmniejszy ich konsekwencje.

Z historii i wydarzeń opisanych wyżej jasno wynika, że Prorok ﷺ stosował różne metody mając do czynienia z różnymi błędami, a to dlatego, że okoliczności i osobowości różnią się między sobą. Ten, kto to zrozumie i chce postępować podobnie, musi porównać zaistniałą sytuację z tymi przykładami, aby znaleźć tą, która jest jej najbliższa, i aby określić najodpowiedniejszy sposób postępowania.

Prosimy Allaha, wychwalony i wywyższony niech będzie, by nas poprowadził i chronił, by uczynił nas otwierającymi dobro i zamykającymi zło, i aby poprowadził przez nas innych, bo zaprawdę on jest Wszechsłyszący, Wszechbliski, Który odpowiada na prośby (modlitwy). On jest najlepszym wsparciem i najlepszym z pomocników, i On jest Wskazówką na Drogę Prostą. Niech Allah błogosławi Proroka i całą jego rodzinę i Towarzyszy. Chwała Allahowi, Panu Światów.